NAUM FAİK VE SÜRYANİ RÖNESANSI

Murat Fuat ÇIKKI

BELGE YAYINLARI

ܒܝܬ ܡܪܕܘܬܐ

ܕܡܟܬܒܬܐ ܓܘܪܓܝܣ ܒܪ ܐܢܛܘܢ ܕܒܝܬ ܟܝܪܐܙ

Ex Libris

Beth Mardutho Library

The Malphono George Anton Kiraz Collection

ܟܠ ܐܢܫ ܕܫܐܠ ܠܗ ܠܟܬܒܐ ܗܢܐ ܡܢ ܒܝܬ ܐܒܗ̈ܐ
ܐܘ ܩܫܫ ܡܢܗ ܡܕܡ ܢܗܘܐ ܡܫܟܚܐ ܥܡ ܓܢܒ̈ܐ
ܘܢܘܟܪܝܐ ܡܢ ܒܢ̈ܝ ܡܠܟܘܬܐ ܫܡܝܐ ܕܢܗܘܐ ܢܦܠ ܐܘ
ܠܡܐ ܠܗ ܫܡܝܐ ܠܐ ܢܦܩ ܢܗܘܐ ܠܗ ܫܡܝܐ ܥܡ
ܓܢܒ̈ܘܗܝ ܒܥܠܡܐ. [illegible] ܠܗ ܠܥܘܠܡܐ ܀

Anyone who asks for this volume, to read, collate, or copy from it, and who appropriates it to himself or herself, or cuts anything out of it, should realize that (s)he will have to give answer before God's awesome tribunal as if (s)he had robbed a sanctuary. Let such a person be held anathema and receive no forgiveness until the book is returned. So be it, Amen! And anyone who removes these anathemas, digitally or otherwise, shall himself receive them in double.

Biographies: By ABC
Beth Mardutho Library

Süryaniler, Orta Doğunun uygarlıklar arasında köprü ve taşıyıcı işlevi görmüş, bölgenin en kadim halklarından. Naum Faik ise, 19. yüzyıl başlarında başlayan Süryani aydınlanmasının en önemli öncülerinden biri. Çok farklı alanda başarılı çalışmaların altına imzasını atan Naum Faik, daha sonra bu çalışmalarını Yeni Dünya'ya taşımak zorunda kaldı. Diyarbakır'ın yetiştirdiği çok sayıda aydın arasında, o da çok zengin bir kültürel geleneğin modernleşmesinin önünü açtı. Bugün, kendi yetiştiği topraklarda adı bile bilinmeyen, Naum Faik'in anısının, artık kendi doğduğu kentte de anılması, adının yaşatılması, ve çok gecikmeden, onun adının verildiği bir sokak ile, bir büst ile, bir Asuri/Süryani/Keldani/Nasturi Kültürü Araştırma Merkezinin kuruluşu ile anısının kalıcı kılınması dileği ile.

R.Z.

المكتبة السريانية
حلب 4645848 4194

BELGE YAYINLARI
İnceleme

**NAUM FAİK ve
SÜRYANİ RÖNESANSI**

© Murat Fuat ÇIKKI, 1936

Baskıya Hazırlayan
Mehmet Şimşek

Sayfa Düzeni
Tohum

İç/Kapak Baskı-Cilt
Kayhan Matbaası

Kapak
Ayrıntı Tasarım

Birinci Baskı
Kasım 2004

BELGE ULUSLARARASI YAYINCILIK
Divanyolu Cad. Binbirdirek İşhanı No:15/1
Sultanahmet/İstanbul
Tel/Fax: 0 (212) 638 34 58
E-mail: belgeyayinevi@hotmail.com
belgekitapkulubu@yahoo.com

Murat Fuat ÇIKKI

Naum Faik ve Süryani Rönesansı

(1868 Diyarbakır / 1930 New York)

Hazırlayan:

Mehmet ŞİMŞEK

belge
yayınları

ÖNSÖZ

ASUR/SÜRYANİ AYDINLANMASINDA NAUM FAİK

Naum Faik, dağılmakta olan Osmanlı İmparatorluğunun son derece zor toplumsal şartları altında, darmadağın olmuş Asur/Süryanilere her şeyden önce "ulus" kavramını benimsetmeye ve halkın parçalanan **ulusal kimliğini** yeniden ortaya çıkarmaya çalıştı. Osmanlının böl ve yönet politikası da kilisenin parçalanmışlığında etkili olmuştu. Üstelik kiliser in kendisi de, genç aydınların bu yeni anlayışlarından pek hoşlanmıyor, bu yeni eğilimleri baskı altında tutmaya çalışıyordu.

Fransız Devriminin 'ulus' ve 'ulus-devlet' düşüncesinden etkilenen zamanın öteki lider kişilikleriyle (Aşur Yusuf ve Senharib Bali) beraber Asur/Süryani halkını bir ulus fikri temelinde toparlamak için çaba sarf etti Naum Faik. Ulusal uyanışın geç görüldüğü Asur/Süryani toplumunda böylesi örnek insanların ortaya çıkması çok önemlidir. Çünkü Asurlarda **ulusal bilincin** ve **toplumsal aidiyet** duygularının varlığı bu dönemde yok denecek kadar azdır. İşte bu bağlamda Naum Faik, halkın uyanışında oynadığı rol ile unutulmazlar arasına girmiş önemli bir değer haline gelir.

Osmanlı'daki "ümmet" ve din temelli 'millet' anlayışına karşın, ulusal kimliği ön plana çıkaran Faik, Süryanileri açıklamakta kullanılacak **toparlayıcı ve bütünleyici** anahtar bir kavram arayışı içindedir. Çünkü, toplum içindeki mezhepsel ayrılıklardan veya dış güçlerin bu halka taktığı değişik isimlerden dolayı bugüne kadar süregelen çeşitli 'isimlendirmeler' yakıştırılır halka. 'Süryani ortodoks', 'Nasturi', 'Keldani', 'Maruni', 'Melkit' gibi isimler altında halk parçalanmaya ya da aslında **ayrıştırılarak atomize** edilmeye çalışılır.

Üstelik, halkın ait olduğu kiliselerin başında bulunanların, süryanice dilinin de yokolmasına meydan verecek bir takım olumsuz değişiklikleri yapmaktan geri kalmadıklarını görür. Kilise (veya hristiyanlık), bilimsel anlamda 'ulus' ve 'ulusal' kavramlarına karşı olduğu için, kilisenin dilinin değiştirilmesi ve bu dilin Türkçe, Kürtçe, Arapça yada Süryanice olması pek farketmez onlar için. Onlar için önemli olan, kilise ritüellerinin ve hıristiyanlığın devam ettirilmesidir.

Bu ve benzeri tehlikelerin farkındadır Naum Faik. Bu yüzden halkı bir çatı altında toplamanın, halkı bilinçlendirmenin ve onu aydınlatmanın önemi üzerinde durur. "Ulusal kimlik" ve "ulusal birlik" konularını gündemin en başına yerleştirir. Dolayısıyla bütün mezhep ve isimleriyle halka, ulusal bir çatı altında **bütünleşmesi** için çağrı yapar.

'Sadece Asur/Süryanilerin birleşmesi bu halkın yokoluşunu önler' diye yazar. Ve bunun kendisi için ne kadar önemli olduğunu;

"Bu hasretle ölürsem eğer kabrime yazılsın sonra
- Uyan Faik bak, Asurlar uyanmış!" satırlarıyla yürekten anlatır.

Ancak o dönemde Omed (Süryanice'de Diyarbakır)'e döndüğünde başgösteren olaylar ve kargaşa ortamı onu, vatanı Bethnahrin (Mezopotamya)'den çok uzaklarda sürgün yaşamına zorlar. ABD'ye gider ve bu çalışmalarını orada da 5 şubat 1930 senesinde vefatine kadar sürdürür.

Bundan nerdeyse yüz yıl önce Naum Faik'i çevreleyen şartlar, bugün yüz kat daha ağırlaşarak Süryanilerin önüne bir barikat oluşturmuş durumda. Üstelik Asur/Süryani halkının dağılma zincirine bir yeni halka daha eklenmiş olarak: Kitlesel göç!

Naum Faik'in bundan yüz yıl önce üzerinde titrediği halkın birliği, ulusal bilinç, toplumsal aidiyet gibi konular bugün yakıcı bir biçimde halen önemini koruyor. Halk olarak ayakta kalmanın, varlığını koruyabilmenin en zor olduğu bir dönemi yaşıyor Asurlar. Bir yandan göçün asimileyi hızlandıran büyük etkisi, öte yandan da Ortadoğu'da ABD'nin liderliğinde gelişen Irak savaşı, Asurların potansiyel olarak bölgedeki varlığını tehdit ediyor.

Tükenmeye yüz tutmuş kelaynak kuşlarının bile korunmaya alındığı bir dünyada, Asur/Süryanileri Bethnahrin (Mezopotamya)'de bitirmek için yüzyıllardır her türlü çaba zaten sarfedildi ve halen de sarfediliyor. Çünkü Asur/Süryaniler, Ortadoğu da sürekli bir 'boks torbası' olarak görüldüler. Ortadoğu rejimlerinin, Batı dünyasıyla aralarında ne zaman bir sorun çıksa, Asurlar üzerinde hemen kıyım/göçe zorlama provaları yapılır. Böylece **dış gavur**'un intikamı, **içerdeki gavurdan** (yani hıristiyan Asurlardan) alınmış olur.

Bu kitap, tarihte çeşitli (Asuri, Süryani, Keldani, Arami, Nasturi, Maruni, Melkit vb.) isimler altında varlığını korumaya çalışan **bir ve aynı halkın** yaşam hikayesinden kesitler sunuyor. Naum Faik'i okurken aslında Asurların da hayat hikayesinden bir parça okumuş olacaksınız.

Feyyaz Kerimo

ÇEVİRİYE DAİR

Naum Faik'i tanımak neredeyse Süryanileri tanımakla eşzamanlı gerçekleştiğini söyleyebilirim. 1988 yılında Horepiskopos Aziz Günel'in bana göndermiş olduğu *"Türk Süryaniler Tarihi"* adlı eserini incelerken, ilerleyen sayfalarında vesikalık boyutundan biraz büyükçe bir fotoğrafla karşılaştığımda Naum Faik adına ilk defa rastlamış oldum. Geçen süre içerisinde konu hakkındaki kurgu derinliğini oluşturmaya çalışırken genel Süryani kavram ve bilgilerinden özelele doğru hareketlenmeler ile Diyarbakır ölçeğinde Süryani kültür mirasına yönelik arayışlarımda mesafe almaya başlamıştım.

"Süryaniler ve Diyarbakır" adlı çalışmamda bu şehirde yaşamış ve izler bırakmış olanlara kimleri örnek verebileceğimi tasarlarken, Şevket Beysanoğlu'nun *"Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları"* adlı eserinin birinci cildinde Naum Faik hakkında vermiş olduğu künyesi, doğum ve ölüm tarihi ile eserlerinin adlarıyla yetindim.

Kısa denilebilecek bir zaman sürecinde çok sayıda eserler vermek hem de masa başı olmayan türden zahmeti had safhada olan kültürel derleme, tarih, filoloji alanlarında çalışmalarıyla hemhal olmuş bir insanı daha yakından tanınmasının gerektiğini düşündüm. Şevket Beysanoğlu adı geçen kitabında bu bilgiler için dipnotta Murat Fuat Çıkkı'nın adını vermesi, alıntı yaptığı kitabı görmüş olacağını tahmin ederek kendisiyle irtibata geçtim. Ancak bu kitabı hatırlayamadığını ve kendisinde olmadığını ifade etti.

Daha sonra birçok konuda yardımını gördüğüm Horepiskopos Gabriel Akyüz'den Murat Fuat Çıkkı'nın 1936 yılında yayınlanan kitabını temin edilmesini rica ettim. Yaptığım ilk görüşmede çok yoğun olduğunu buna zaman ayıramayacağını ancak ilk fırsatta bu eserin temin edilebilmesi için gerekli girişimlerde bulunabileceğini belirtmesi beni son derece memnun etti. Kendisi aradığımız eseri değil de 1956 yılında Beyrut'ta Senharip Siporting Kulubünün Naum Faik'i anma töreni için hazırladığı yirmi sayfalık Süryanice ve Arapça olan bir kitapçığa ulaşabildiğini söyledi. Kitapçığı saygıdeğer hocam Zeynelabidin Çiçek ile birlikte Arapça'sını çevirerek *"Süryaniler ve Diyarbakır"* adlı eserimiz için de yararlanma imkanı buldum. Bu çalışmada yer alan bütün yazılar Murat Fuat Çıkkı'nın yazmış olduğu kitaptan alıntılardan oluşturulmuştu.

2003 yılının Mart ayı başlarında Mor Yakup Manastırı rahiplerinden sevgili dostum rahip Saliba Er ile bir telefon görüşmesinde kendisinin Suriye'de Metropolit Saliba Özmen'in takdis töreninden dönmekte olduğunu ve Kamışlı'da bulunduğunu belirtince, kendisinden yıllardır izini sürdüğüm ancak bir türlü ulaşamadığım Murat Fuat Çıkkı'nın *"Naum Faik"* adlı eserini araştırmasını ve temin edebilirse bir adet satın almasını rica ettim. Bir süre sonra kendisi kitabı Kamışlı'da bir sahafta bulduğunu ancak tek nüsha olduğu için sadece fotokopisini alabildiğini ifade etti. 20 Mart 2003 tarihinde 383 sayfalık kitap, elime geçti. 227 sayfası Arapça, 111 sayfası Süryanice, 23 sayfası Fransızca, İngilizce ve Ermenice, 22 sayfası da Osmanlıca olan kitapta altı adet resim yer almaktadır. Arapça kısmının çeviri çalışmalarını Zeynel Abidin Çiçek hocamla birlikte aralıksız hergün birer saat çalışarak, tamamladık.

Büyük bir insanın yaşam ahengine tanıklık etmek, 5 Şubat 1868-5 Şubat 1930 tarihleri arasında dolu dolu yaşanmış altmış iki yılı tüm yönleriyle öğrenmek, benim için önemli bir kazanç oldu. Bunu paylaşmak istedim. Diyarbakır'da doğmuş, tüm birikimini bu topraklarda edinmiş, bu diyarın insanlarına hizmet etmeyi gaye edinmiş ve bu amaç uğruna göç ederek ABD'ye yerleşmiş bu diyarların sevgisini, bereketini, orada da dillendirmiş, şiir, yazı, gazete, dergi ve kitaplarla bunu dile getirmiş, kurum ve organizasyonlarla insanlara ulaştırmaya çalışmıştır.

Buradaki amacığımız yerel tarihe ışık tutmak, 1868-1912 yılları arasında yaşananlara, toplumsal hayata, ötekinin gözüyle bakabilmektir. 1868'lerde başlayıp Diyarbekir'de şekillenen bir yaşamın, kader çizgisinin ritmini takip ederek, ulaştığı mekan ve zamanlara dönemeçlere göz atmak, bir yaşamı tanımak, kendi içindeki devinimleri öğrenmektir. Hakkında çok aza şeyler bilinen bir insanın bilinmezliklerine pencere açmak isteyenler önden buyursun.

Eser on bir bölümden oluşmaktadır. Be eserin hazırlanmasında öncelikle Zeynel Abidin Çiçek hocama, Rahip Saliba Er'e, bu konudaki çalışmalarımda her zaman teşviklerini gördüğüm Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Elemanı Dr. Ahmet Taşğın'a ve Osman Hocaoğlu'na teşekkür ederim. Eserin okuyucuya ulaşması için büyük bir istek gösteren yayıncım Ragıb Zarakolu'na hem kendim hem okuyucu adına ayrıca teşekkür ederim.

Hazırlayan Mehmet Şimşek
Diyarbakır 2004.

GİRİŞ

Büyük üstat, Diyarbekirli Naum Faik, 5 Şubat 1930'da Amerika Birleşik Devletleri'nde öldü. Onun vefatıyla, özgürlükler memleketinde bulunan Arami'ler için, parlamakta olan yıldızları söndü. Arami'ler büyük bir evladını kaybetti. Son zamanların büyük adamları anıldığında, Naum Faik'in adı büyük harflerle yazılırdı. Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Süryaniler, farklı ülke ve mezheplere sahip oldukları halde, kaybedilen bu adamın cenazesi için büyük bir tören düzenlediler ve onun naşının arkasında, son istirahatgahı olan mezarlığa kadar yürüdüler.

Naum Faik'in ölümünden bir yıl sonra onun değerini, faziletini ve kadrini bilen bir komite toplandı. Onu anmak için büyük bir tören hazırlandı. Bu törenin nasıl yapıldığını, kitabın ikinci bölümünde okuyacaksınız. Pek çok dernek, bu törene iştirak etti. Konuşmacılar, onun çalışmalarından bahsetti. Gönderilen mesajlar okundu. Komisyon, bu büyük adamın hayat hikayesini ve hakkında yazılanların bir kitapta toplanmasını kararlaştırdı. Gelecek nesillerin onu tanımasını, unutmamasını ve çizdiği yoldan devam etmelerini sağlama amacına hizmet edecek bir eser meydana getirilmesini istediler. Bu tür çalışmaların yapılması, topluma önderlik etmiş olanların anılması, diğer insanlara moral vereceği de muhakkaktır.

Komisyonun almış olduğu bu kararı duyunca çok sevindim, komisyon üyelerini tebrik ettim. Bu fikrin gerçekleşmesi için onları teşvik ettim. Aynı zamanda böyle bir kitabı bölümler halinde oluşturabileceğimi, onlara arz ettim. Kaybettiğimiz bu edebiyatçının tüm eserlerinin, komisyondan tarafıma ulaştırılmasını

istedim. Bu çalışmamla yalnızca edebiyata hizmet etmek istedim. Başka bir amacım da yoktu.

Bu büyük dilbilimci, hayatını topluma hizmet için geçirmiştir. Bu görevi üstleneceğimi komisyona ilettiğimde, onlardan herhangi bir maddi talepte bulunmadım. Bütün zamanımı bu eserin yazılması için sarf ettim. Komisyon da bana teşekkür edip, böyle bir çalışmayı hazırlayacak olmama çok sevindi. Komisyon kısa bir süre içinde Naum Faik'in eserlerini bana gönderdi. Eserlerinin tümü, 1931 yılında elime geçti ve kitabı yazmaya başladım.

O, hayatında bir çok acı olay yaşamıştı. Ben de bu çalışmaya başladığımda, ağabeyimin vefatıyla karşılaştım. Ağabeyimin vefatı, beni derinden sarstı, hayat akışımı değiştirdiği gibi beni hayata küstürdü. Çalışmayı hedeflediğim sürede bitirmekten alıkoyduğu gibi adeta sürüp giden hayat yönümü değiştirmişti. Bu çalışmayı zamanında bitirmemi engelledi ve beş yıl boyunca bana gönderilen kaynakların yuzune dahi bakamadım. Amerika'daki komisyon üyeleri, çalışmanın sonu ile ilgili olarak benden haber bekliyorlardı. Bazen tatlı, bazen sitemli ve özür kabul etmeyerek, benden bilgi istiyorlardı. Ben de onlara cevaben, çalışmayı en kısa zamanda sonuçlandıracağımı belirtiyordum. Onların sabırsızlıkları, beni daha sıkı çalışmaya sevk ediyor ve her fırsatta şartları zorluyordum. Kitap bu şekilde meydana geldi ve bitirmeye muvaffak olabildim. Benim için bu görevi yerine getirmiş olmak bile yeterliydi.

Bu kitabın yazılması ve Naum Faik'in eserlerinin incelenmesi beş yılımı aldı. Bu kitabın yazılması, artırabildiğim zamanlarımın bir meyvesidir.

Ben kitabı üç bölüm olarak hazırladım. Birinci bölümde Naum Faik'in hayat hikayesinin genel bir değerlendirmesini yaparken özellikle yaşadığı zamanı, yeri, öğrenim durumunu, eserlerini, gazetelerinde yayınladığı yazılarını, hastalığını ve ölümünü

ele aldım. İkinci bölümde, Amerika Birleşik Devletleri'nde, onun adına düzenlenen anma törenini, anma törenine gönderilen mesajları, gönderilen dilde olmak üzere, buraya aldım. Bunlarla da yetinmedim, özellikle üçüncü ve son bölümde, onun seçilmiş yazıları, şiirleri ve sözlerine yer vermeye çalıştım. Doğrusu çalışma boyunca bazı zorluklar ve engellerle karşılaştım. Ayrıca onun hakkındaki haberleri toplamakta zorlandım ve onun hakkında yazılan bu yazılardan ulaşabildiklerimin hepsini de okudum. Bu kitapta yazılanlar, daha çok onun çalışmalarının müsveddelerinden hareketle hazırlandı. Bu kitaba konulan yazılar uzun bir araştırmanın sonucu olarak bir araya getirilmiştir.

Kitabın önemli olduğunu düşünüyorum. Naum Faik'e ölümünden sonra, komisyonun ona takdim ettiği yegane ödüldür. Bu, onun yarım asır kadar devam eden hizmetlerinin bir karşılığıdır. Onun yaptığı çalışmalar ile canla başla yazdığı kitaplarının yanında bu çalışma ancak, küçük ve değersiz bir ödüldür. Aynı zamanda bu çalışma, onun hayatını öğrenmek isteyenler için bir ibrettir. O, kendini milletine hizmet için adeta mum gibi eritmiş ve bunun karşılığında herhangi bir ücret dahi talep etmemiştir.

Bu kitabı eline alan bir okuyucu, sayfalarını gözden geçirirken ve onun makalelerini okurken, toplumu için yaptığı fedakarlıkları daha iyi görecektir. Unutmayınız ki, bu kitap, O'na hayatı boyunca yapmış olduklarının bir karşılığıdır hem de ölümünden sonraki bir karşılıktır. O, hayatının kırk yılını zorlu bir mücadele ile geçirmişti.

Komisyon üyelerine bir teşekkürde bulunmak istiyorum. Özellikle komisyon sekreteri Edip Can Aşçı Efendi'ye. Anma töreninin planlanıp uygulanmasında tüm övgü ona aittir, bu çalışmanın yayınlanmasında da birinci derecede katkıyı, o yapmıştır. Komisyon üyeleri ve sekreter birlikte, bu çalışmayı yapmalarından dolayı halkın teşekkürüne hak kazanmışlardır. Bu çalışma,

yeni olması ve unutulmakta olanı ortaya çıkarması yönüyle önemlidir. Her zaman olduğu gibi, çalışan insanlar, hayatta iken takdir görmemişlerdir. Süryani tarihinde ilk defa, hayatını büyük mücadelelerle geçirmiş bir edebiyatçı ve fikir adamının çalışmaları, ölümünden sonra edebiyatçılar tarafından ele alınmış ve dile getirilmiştir. Yine Süryani tarihinde ilk defa, dinleri farklı farklı olan edebiyatçı ve mütefekkirler, milliyet ortak noktasından hareketle onu anmak için bir araya gelmişlerdir. Naum Faik'i anma töreninde bulunanlar Süryani Ortodoks, Süryani Katolik, Maruni, Keldani Nesturiler'dir. Bu güne kadar böyle bir ortamın başka bir örneği görülmemiştir.

Şüphesiz bu çalışma, Aramiler için bundan sonra ibret alacakları bir ders olacaktır. Kendi aralarından çıkmış, büyük adamların nasıl takdir edileceğini bileceklerdir. Meşhur bir ilim adamı demiştir ki; "büyüklerin kadrini bilebilen toplumlar içinde, ancak büyük insanlar ortaya çıkabilir".

Ebediyete intikal etmiş edebiyatçıların, ölümlerinden sonra anma işini tasvip etmekle beraber şunu da belirtmek isterim ki, onlara hayatta iken takdim edilecek bir tek çiçek, ölümlerinden sonra takdim edilecek binlerce çelenkten daha hayırlıdır. Büyük insanlarını hayatta iken takdir edemeyen bir toplulukta, yücelik tecelli etmez. Ölümünden sonra, kendi değerlerini hatırlayan milletler zarardadırlar.

Son olarak, bu kitabımı, deniz aşırı ülkelere gidip, idealleri uğrunda mücadele edip, hayatını tüketen kişinin, kokusunu alması için bir çiçek olarak Doğu memleketlerinin bahçesinden mezarına konulmak üzere gönderiyorum.

Murat Fuat ÇIKKI
12Ağustos 1936
ŞAM

Mardin 1908, Deyrulzafaran Manastırı öğrencileri

Diyarbakır 1914, Diyarbakır Meryemana Kilisesi Mızıkası

ANMA KOMİSYONU'NUN OKUYUCULARA SUNUŞU

Kristof Colomb tarafında keşfedilen yeni dünyadan, deniz aşırı ülkelerde bulunan Arami kardeşlerimize selam olsun. Bu Aramiler ki, Doğu'da ve Batı'da yayılmış olma fırsatını, bu asırda yakalayacaklardır. Bizler, içimizde bulunanları açıklıyoruz. Bu dostluk ve kardeşliktir. İçimizde hissettiğimiz özlemi de ifade ediyoruz. Ümit ederiz ki, zaman, günün birinde bizleri kavuşturup, buluşturacaktır. Uzun bir ayrılıktan sonra dostlarımıza kavuştuğumuzda gözlerimiz aydın olacak.

Bizlerle sizler arasında bulunan uzun mesafeye rağmen, size olan sevgimiz devam edecektir. Kardeşlik bağlarımız kopmamıştır. Günler ve seneler geçtiği halde, aramızdaki dostluk silinmemiştir. Memleketin hayali gözümüzden gitmemiştir. Bilakis ayrılıklar uzun sürse de, aradan uzun zamanlar geçse de, size olan hasretimiz daha çok artmaktadır. O ata topraklarının coğrafyası, kalplerimize bir nakış gibi işlenmiştir.

Deniz aşırı ülkeden, doğudaki kardeşlerimizle tokalaşmak için ellerimizi uzatıyoruz. Bu satırlar aracılığı ile onlara sevgilerimizi iletiyoruz. Aynı zamanda, o mücadele adamının hayatını anlatan bu kitabı da takdim ediyoruz. Ölüm, onun vücudunu toprakla örtse de, eserlerini örtemedi.

Kendini halkına adayan Naum Faik'in hayat ve eserlerini daima hatırda tutmanızı ümit ediyoruz. Doğudaki kardeşlerimizin bu çalışmayı anlayışla karşılamalarını istiyoruz. Topluma hizmet etmiş kişilerin adına, anma törenleri yapılmasını istiyoruz ki, onların hizmetlerinin bir karşılığı olsun.

Şu da bir gerçektir ki, insan öldükten sonra, toprak altında rahat ise, bu törenlerin ne onlara bir faydası, ne de onların haberdar olur. Her canlı mutlaka ölür, ölen kişinin de dünya ile irtibatı kesilir. Ancak, seçkin kişilerin anılması, anılana faydası olmasa da, topluma faydası vardır. Halkın duygularına ve inançlarına kuvvet verir. Genç nesillere yol gösterir. Kaybettiğimiz kişilerin anılması için yaptığımız bu çalışmadan dolayı bir ücret veya teşekkür de beklemiyoruz. Bu çalışmadan güzel bir hizmet amaçlıyoruz. Bu konudaki eksikliklerimizi de itiraf ediyoruz. Umarız ki, bu çalışma başka çalışmalara da örnek olur.

Yardımı Allah'tan bekleriz.

Anma Komisyonu

KOMİSYON SEKRETERLİĞİ'NCE GÖNDERİLEN YAZI

Sayın Murat Fuat ÇIKKI Beyefendi;

Merhum Naum Faik'i anma etkinlikleri çerçevesinde, komisyonumuz son toplantısını 22 Haziran 1931'de yapmıştır. Bu toplantıda, tarafınızdan hazırlanacak olan kitabın basılmasına karar verildi. Bu çalışmanın bölümler halinde hazırlanmasını ve bilahare de taraf mızdan basılacağını bildirmek istiyoruz. Bu konuda, birikimlerinize da vanarak bu görevi size veriyoruz. Kitabın hazırlanmasında size kaynak olması için; ***"Bethnahreyn*** ile ***Şark Yıldızı"*** adlı dergilerin tüm nüshalarını gönderiyoruz. Ayrıca, Naum Faik'in Amerika'ya göçünden önce, Diyarbakır'da yazdığı ancak basılmayan şiir, yazı ve makalelerini, Naum Faik hakkında muhtelif zamanlarda yazılan bazı kitapçıkları ve onu anma törenlerinde gönderilen yazıları da gönderiyoruz. Bu eserleri inceledikten sonra, Bişar Boyacı Efendiye iade etmenizi istiyoruz.

Gönderilen evrakların hangileri ve ne kadar olduklarını, Senharip Bali, Selim Darakçı ve Bişar Boyacı efendilerin şahitliğinde tespit ederek gönderiyoruz.

Asaleten kendi adıma, vekaleten komisyon adına sizlere şimdiden teşekkür ediyorum. Göstermiş olduğunuz gayret ve hamiyet (Kendi halkı için kendini feda eden ve gece gündüz demeden onlara hizmet eden, bir çok engellere rağmen bu hizmetleri yapan Naum Faik'in çabalarını ebedileştireceğiniz için) adına size teşekkür ediyorum. Halkın faydasına olan bu çalışmanızdan dolayı Allah size ve bize yardım etsin.

Selam ederiz.

29 Haziran 1931

Anma Komisyonu Genel Sekreteri

Can B. Aşçı

BİRİNCİ BÖLÜM

HAYATI (1868 - 1930)

Yakup Palak'ın oğlu İlyas'ın oğlu Naum Faik Palak. Annesi Sefer kızı Seyyide'dir. 1868'de Diyarbakır'da doğdu. Doğumundan birkaç gün sonra Diyarbakır Büyük Azra (Meryem Ana) Kilisesi'nde, Papaz Kiryakos tarafından vaftiz edildi. Murun ile kutsandıktan sonra, kendisine "Naum" adı verildi.

Hayata atıldıktan sonra, ona "Faik" lakabı takıldı. Türkler arasında yaygın bir adet olan lakap takma ile isimler arasındaki karışıklıklar önlenmiş olurdu. Bu adeti Süryaniler de uygulardı. "Faik" lakabı ona tam olarak uyuyordu. Gerçekten o, yaptıkları ve mücadelesi ile birçok insanı çoktan geçmişti.

Daha çocukluğundan itibaren zekası gözlerinden okunuyordu bu yüzden yedi yaşına gelir gelmez, annesi onu ilkokula götürüp kendi elleriyle kaydını yaptırdı. İlkokulu bitirdikten sonra Süryani Kadim Kardeşler Cemiyeti tarafından kurulmuş olan liseye 1881'de kaydoldu. Sekiz yıla yakın bu okulda okudu. Bu eğitimi süresince Süryanice, Arapça, Türkçe, Farsça dilleriyle beraber musiki, tabii ilimler, matematik, spor, Fransızca'ya giriş derslerini okudu. Bu okul ekonomik nedenlerden dolayı, Naum eğitimini tamamlayamadan kapandı. O, kendini yetiştirmeye çalışırken, başka ilim adamlarından da dersler aldı.

Naum, eğitimi esnasında önce babasını, sonra da annesini kaybedince, ağabeyi Tomas'ın himayesinde hayatına devam etti.

Babasının vefatı, onu genç yaşta çalışmaya, hayatını kazanmaya zorladı. Aslında o, eğitimini Suriye'de bir fakültede devam ettirmek istiyordu, ancak bunu gerçekleştiremedi. Kendisi, mensubu bulunduğu cemaati içerisinde öğretmenlik yapmaya başladı. Bu durum yirmi yıl devam etti. 1912'de öğretmenlik mesleğinden ayrılarak Amerika'ya göç etti Göçten önce, yirmi dört yıl süren öğretmenlik mesleğini çeşitli şehir ve okullarda sürdürdü.

Bundan sonraki paragraflarda, kendi el yazısıyla yazdığı hayat hikayesini onun ifadelerinden alıntılar yaparak vermeye çalışacağız. Kendisinin yazmış olduğu hayat hikayesinde, birçok olayı ayrıntılarıyla anlatmaktadır. Bazı Süryani ailelerinin geçmişlerine ışık tutarken, bu ailelerin yaşadığı olayları anlatmaya çalışır. O, aynı zamanda Ermenilerle de ilişki halindeydi. Onlarla ilgili bilgiler vermektedir. Bundan dolayı, ifadelerinde birçok isme yer vermiştir.

1888'de ilk olarak Diyarbakır'da bulunan Süryani Medresesinde öğretmenliğe, Metropolit Korilios Circis Abdunnur Efendi zamanında atanır. Bir yıl sonra Beşiri kazasının Hashas köyünün önde gelen lideri Efrem tarafından, köy çocuklarına eğitim vermek üzere köye davet edilir. Naum bu köyde birçok zorlukla karşılaşır. Bunların en önemlisi, köydeki Süryani çocukların Süryanice'yi hiç bilmemeleri ve tümüyle Kürtçe konuşuyor olmalarıydı. Bu çocuklara Süryanice'yi öğretmek oldukça zordu. Bu köyde 4 ay boyunca çalıştı ve tekrar Diyarbakır'a geri döndü. 1889 yılında Patrik 4. Petrus Diyarbakır'a geldiğinde Naum Faik'i 16 Aralık 1889 Pazar günü İncil'i Şemmaslık rütbesine takdis ile atamasını yapar. Bu atama Pazar ayininden sonra bir tören ile gerçekleştirilir. Törenden sonra Naum, Patriğe Süryanice bir şiirle teşekkür eder, kendisine Arapça methiyeler okur. Bu methiyesi onun şiirdeki ustalığının kanıtı olur. Methiyenin cümle başlangıç harfleri ile son harfleri birleştirildiğinde Patrik Petrus'un adını ortaya çıkaracak bir maharetle yazmıştı.

Günün birinde amcasının oğlunu ziyaret etmek için Urfa'ya gider. O sırada Urfa'da iki tane İptidai derecesinde Süryani okulu

bulunmaktaydı. Birinci okul Aziz Petrus ve Pavlos Okulu. Bu okulda Papaz Petrus ve Kardeşi Papaz Yakup öğretmenlik yapmaktaydı. İkinci okul ise Mor Circis Kilisesi Okulu idi. Burada da, Şemmas Cebrail öğretmenlik yapmaktaydı. Naum, Urfa'da Kilise kütüphanesinde bulunan "Büyük Mihail Tarihi"ni tetkik eder. Bu kitapla ilgili bazı açıklama ve notları Şemmas Cebrail yazmıştır. Bu kitap, daha sonra fotoğrafları alınarak Avrupa'da basılmıştır.

Naum Urfa'da iken, Mor Petrus Kilisesi öğretmeninin hastalanmasından dolayı, bir süre bu okulda vekaleten görev aldı. Bu arada kilise kütüphanesinde bulunan kitapları inceleme ve notlar alma fırsatını değerlendi.

Urfa'da fırsat buldukça, aslen Humuslu olan Şemmas Naum Sebra'yı ziyaret ediyordu. Şemmas da Urfa ve çevresinde öğretmenlik yapmıştı. Şemmas, Naum'a Adıyaman'da öğretmenlik yapmasını tavsiye etti. Bunun üzerine Naum, Adıyaman'a giderken Samsat'a uğradı. O sıralarda Adıyaman'da 50 Süryani ailesi bulunmaktaydı. Bu aileler imanda ve takvada meşhurdu. Bu ailelerin çocuklarına ders veren Naum, şiddetli bir sıtmaya yakalandı, sağlığına kavuştuktan sonra da Diyarbakır'a geri dönmek istedi. Naum, Adıyaman'da da kilisede mevcut bulunan kitapları incelemeyi ve notlar almaya devam etti.

Diyarbakır'a döndükten sonra, Metropolit Abdullah[1] döneminde 1890 yılında, tekrar Süryani Medresesinde öğretmenlik yaptı.

Naum, Diyarbakır'daki okulda 4 yıl çalıştı. Daha sonra Beyrut'ta bulunan fakültede eğitim almak amacıyla okuldan ayrıldı. Ancak o, bu arayışlar içinde iken, bölgede yaşayan Hıristiyanlara karşı bir takım müdahaleler oldu (20 Aralık 1895). Bu günler, Hıristiyanlar için zor günlerdi. Naum da, kaldıramayacağı kadar zorluklara maruz kaldı.

---

1 Bu metropolit daha sonra Patrik oldu.

Bu yaşananları Naum şöyle anlatır: "Patrik 2. Abdulmesih, bu olayların başlamasından yaklaşık 2 saat önce, Diyarbakır Valisi Enis Paşa'nın davetlisi olarak Mardin'den Diyarbakır'a gelmişti. O'nun gelişi, farklı milletlere mensup Hıristiyanların, kötü sonuçlardan kurtulmasına vesile oldu. Hıristiyanların çoğu, şehirdeki Süryani Meryem Ana Kilisesi'ne sığınmıştı. Bu sığınmacılar arasında Naum Faik de bulunuyordu. Patriğin himayesi altında birkaç gün kilisede kalan sığınmacılar ortamın düzelmesiyle ancak normal yaşamlarına başlayabildiler.

Patrik, Diyarbakır'dan Humus'a gitmek istiyordu. Naum da, Suriye'ye gitmeyi arzuluyordu. Vatanında yaşanan bu acı olaylar, onun bu isteğini gerçekleştirmesini hızlandırmıştı. 1896 yılında Diyarbakır'dan hareketle Humus'a gitti.[2] Humus'ta bulunan medresede öğretmenliğe başlayan Naum Faik, yaptığı çalışmalarla ilgili patriğe bilgiler verdi. Patrik de, cevabi mektubunda O'nu daha çok çalışmaya ve halkı aydınlatmaya teşvik ediyordu.[3]

Humus'ta 4 ay kalan Naum Faik, 1896 yılının Eylül ayında Beyrut'a gitti. Burada Deyrulşerefe Manastırı'nda kaldı. Bu manastırın kütüphanesinde bulunan el yazması eserleri inceleyip notlar aldı. Daha sonra deniz yoluyla Yafa'ya, buradan da Kudüs-ü Şerife ulaştı. Burada Mor Markos Manastırı'na yerleşir. Kudüs Metropolitliği'nde vekaleten, Metropolit Circis bulunmaktaydı. Eğer bu metropolit teşvik etmiş olsaydı, edebiyatla ilgilenen gençlerin toplandığı bir okul açıp, Naum da burada öğretmenlik yapacaktı.

Ancak, Metropolit vekili bunu yapamadı. Oysa, Kudüs'ün gençlerinin çoğu milli terbiye ile yetişmiş, Süryaniceleri iyi ve kilise kavramlarına hakimdiler. Naum, Diyarbakır'dan Kudüs'e büyük ümitlerle gelmişti. Onun bu beklentilerine cevap vermeyip, şu sözlerle özür dilediler: "Bu metropolit geçici olduğu için bir iş yapamaz."

---

2 O dönemde, Humus Metropoliti İlyas Heluli idi.

3 Patrik, Antakya'ya gitmeden önce bu medreseyi yönetmişti.

Naum, Mor Markos Manastırı'nda, Fısıh Bayramı ile Haç Bayramı arasında geçen 6 aylık bir sürede kaldı. Bu süre içinde ruhbanlar gibi yaşadı. Manastırın kütüphanesinde bulunan kitapları inceledi. Bu manastırda, o sıralarda şu görevliler bulunuyordu. Metropolit İlyas Heluli, rahip Abdullah el-Sadedi, Büyükşeyh ve rahip Afrem el-Sadedi, rahip Yakup el-Esfes, Rahip Kuriye ve bazı hizmetçiler de vardı. Sonunda Naum, bu manastırda daha fazla kalmayıp tekrar vatanına dönmek istedi. Halep'te çocukluk arkadaşı olan Tomas Mumcu4 ile birlikte Diyarbakır'a geldi. Dostları onları karşıladı. Tomas Mumcu, Diyarbakır Valisi Raşid Bey tarafından sürgüne gönderilen kafilenin içinde yer alanlardandı.

Naum, 1899'da Kiryakos Hıdırşah'ın kızı Lusi ile evlendi. Kendilerine Patrik 2. Abdulmesih tarafından nikah taçları takıldı. Bu evlilikten 2 oğlu oldu. Birinci oğlu 1904'te, ikincisi 1906 yılında öldü. 3 kızından birisi 1912'de öldü. Diğer iki kızından büyüğü Bişar Boyacı ile, küçüğü ise Lüftü İstanbullu ile evlendi. Her iki kızı da Amerika'ya yerleşmişlerdi.

1904 yılında Diyarbakır'da üçüncü kez öğretmenliğe başladı. Bir yandan okuldaki işleri düzenliyor, bir yandan da rahip İlyas Şakir'in risalelerini yazıyordu.(5)

Naum, 1905 yılında arkadaşlarını ve Deyrülzafaran Manastırı'nı ziyaret etmek üzere Mardin'e gitti. Bu manastır, uzun yıllar Süryani Patrikliğine ev sahipliği yapmıştır. Bu manastırda bulunan bir çok el yazması kitabı inceleme imkanı buldu.Padişahın tahta geçiş törenleri sonrasında Mardin'de bulunan Naum Faik, hükümet konağında yapılan törende bir konuşma yaptı.

---

4 Şemmas Hanuş Mumcu'nun oğlu olup Diyarbakır'ın ileri gelenlerindendi.

5 Diyarbakır'a 1908 yılında metropolit olarak atanan İlyas Şakir 1917 yılında patrik oldu.

1908 yılında Osmanlı Devleti bir kanun yayımladı. Bu kanun ile Süryanilerde bir uyanış meydana geldi. Bu değişiklik Naum'un hayatına da yansıdı. Çünkü o, niyet ve düşüncelerini istibdat yönetimi nedeniyle tam olarak ortaya koyamıyordu. Bu kanunun sağlamış olduğu yenilikler, onu bir kenarda durmaktan vazgeçirip, mücadele alanına çıkmasının sorumluluğunu yüklemişti. Naum, İntibah (uyanış) derneğinin hedef ve politikaları doğrultusunda çalışmaya başlar. Kendisi bu derneğin yayım işlerini düzenleyip, bültenlerini de yazdı. Bir yıl sonra ***"Şark Yıldızı"*** adlı Süryanice dergiyi, Diyarbakır'da yayınlamaya başladı. Bu uğraşılar arasında okuldaki görevine de devam ediyordu. Konferans ve toplantılar düzenleyip, yeni okulların açılmasını, matbaaların kurulmasını, mevcut cemiyetlerin ve derneklerin birleştirilmesine yönelik çalışmalar yaptı. Naum, aynı zamanda Şemmaslık rütbesiyle Diyarbakır Meryem Ana Kilisesi'ndeki görevini de ifa ediyordu. Diyarbakır'daki metropolitlik yayınevi ile cemaat meclisinin yazılarını yayınlıyordu. Topluluğu ile sıkı bir irtibatı vardı. Bu çalışma temposu ile bu süreçte önemli işler yaptı. Kendini tümüyle Süryani cemaatine adamıştı. Bu topluluğun da Naum gibi hizmetlerde bulunacak birine ihtiyacı vardı.

Naum Faik, 1904-1912 yılları arasında Diyarbakır'da öğretmenlik yaptı. 1912'den sonra Amerika'ya gitmek istedi. Çünkü orası özgürlükler ülkesiydi. Amerika'da bulunan arkadaşlarıyla istişarelerde bulundu. Gelen bilgiler, onu bu göç konusunda teşvik ediyordu. Nihayet o, Amerika'ya gitmek üzere Diyarbakır'dan 22 Eylül 1912'de hareket ederek Beyrut'a gitti. Diyarbakır'a veda ederken, onun için şu mısralar söylendi: *"O, kendi topluluğundan göç etmek üzereyken, bunu engellemek isteyeceklerdi. Ancak o gitmezse halkı elden gidecekti"*. 5 Aralık 1912'de Beyrut'tan ailesi ile birlikte yola çıkar, salimen Kolomb'un ülkesine ulaşır. Onu göç etmeye zorlayan sebep, İtalya ve Osmanlı Devleti arasındaki Trablusgarp Savaşları nedeniyle, Hıristiyanlara karşı yapılan protestolardı.

1911'deki Trablusgarp Savaşı sırasında, buralarda yaşayan Hıristiyan azınlığı bir korku sarmıştı. Hıristiyanlar kafile kafile göç etmeye başladılar.

Naum, Amerika'ya göç ettiğinde 44 yaşındaydı. Bu yaş, aklın kemale erdiği dönemdir. Onun şöhreti, kendisinden önce Amerika'ya gitmişti. Onun makaleleri Süryanice yayınlanan ***"İntibah"*** gazetesinde yayınlanırken, Diyarbakır'da çıkardığı ***"Şark Yıldızı"*** gazetesi de Amerika'ya gönderiliyordu. Amerika'da tüm tanıyanları onun etrafında toplandı.

Naum, bu yeni dünyada sanayi ve ticaretle uğraşmak istedi, ancak başarılı olamadı. Çünkü o, edebiyattan kopamıyordu. Süryanice bir gazete yayınlamaya çalıştı. Amerika'da bulunan Süryanileri bir araya getirmek istiyordu. Amerika'da yaşayan Süryaniler ile anavatanda yaşayan Süryaniler arasında bir köprü kurmak istiyordu. Bu amaçla***"Bethnahreyn"*** adlı gazeteyi Süryanice, Arapça ve Türkçe dillerinde olmak üzere, ilk sayısını 1916'da çıkarır. Bu gazete, altı yıl kesintisiz olarak yayın hayatına devam etti. 1921'de yayınına ara verir. Naum Faik, Keldani Asurilerinin kurmuş oldukları***"Vatan Derneği"*** nin yayınlamış olduğu ***İttihad Gazetesi'*** ni başkan olarak yönetmeye başladı. Bu görevini, gazetenin kapanışına kadar devam ettirdi. İttihad Gazetesi kapandığında, tekrar ***Bethnaharin Gazetesi'*** ni çıkarmaya başladı. Bu durum 1930 yılında ölümüne kadar devam etti.

Bir taraftan gazete çıkarırken, bir taraftan da faydalı kitaplar yayınlayıp, Amerika'daki Süryani gençlerine, Süryanice'yi öğretiyordu. Ömrünün son demlerinde, Ömer Hayyam'ın Rubailer'ini, Süryanice'ye tercüme ediyordu. Süryani ulusçuluğunun gençler arasında gelişmesi konusunda onlara yardımcı oluyordu. Süryani derneklerini faaliyetlerde bulunmaları için cesaretlendiriyordu. I. Dünya Savaşı sırasında, takdir edilecek hizmetlerde bulundu. Yaşanan zorluklarda hep yardımcı oldu. Bundan dolayı cemaati ona minnettardır.

1927'de eşi Lusi vefat etti. Bu durum onu derinden sarsmıştı. Çalışmalarında ona sürekli destek olan eşini kaybetmesi onu yıpratmıştı. 1930 yılının Şubat ayının başlarında zatürree teşhisiyle hastalanır. Doktorların tüm çabalarına rağmen 5 Şubat 1930 Çarşamba günü hayata gözlerini yumdu. Büyük bir törenle toprağa verildi.

İKİNCİ BÖLÜM

GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Dünyada yaşayan insanlar üç kısma ayrılır. Birincisi gelip geçer ve unutulur. Kendi adına hiçbir eser bırakmadan gider. Kuşun havada uçarken, geminin de denizde yol alırken su üzerinde iz bırakmadığı gibi... İkincisi, güzel kokunun içine konulduğu kap gibidir. Koku maddesi bittiği halde kokusunun devam etmesi gibi... Üçüncüsü ise, bir binanın sütunları gibidir. O olmazsa bina ayakta duramaz. O adeta bir dayanak noktasıdır. Merhum Naum, son kategorideki insana örnektir.

O, öğretmen ve güçlü bir yazardı. Hayatının 40 yılını milletine, büyük bir gayretle usanmak nedir bilmeden, Eyyüb'ün sabrı gibi büyük bir sabırla hizmet ederek geçirdi. O bir mum gibi kendisini yakıp, başkasını aydınlatırdı. Toplumu için yaşadı ve bu uğurda öldü.

Gençlerin eğitimine ve en iyi şekilde yetişmelerine önem verdi. Kilisede hizmet verirken, kilise dernekleri ile cemaat derneklerinin oluşturulmasına ön ayak oldu. Gazeteler çıkararak düşüncelerini şiir ve yazılarıyla halkına aktardı. Ömrünü, yoksul ama şerefli, maddi beklenti içinde olmadan, mücadelelerle geçirdi. Diğer büyük adamlar gibi halkına hizmet etti. O büyük adamlar ki, hayat ve çalışmaları ile yüce ve güzel fikirlerin oluşmasına gayret ettiler. Onun ölümü, edebiyat dünyası için de büyük bir kayıp olmuştur. Kendi hayatını toplumu için feda eden birisinin, kendi topluluğu

tarafından unutulmamalıdır. En azından onu anlamak için bu kitapta anlatılan, hayatını ve mücadelesini okuması gerekir.

Naum, kendi toplumu için yaşadı ve onun ilerlemesi için hayatını feda etti. Zaten böyle bir şeyi büyük adamlar yapabilir.

Biz, onun adını lakapsız olarak burada zikrettik. Çünkü onun meziyetleri lakaplarla tasvir edilemez. O, kendisine yakıştırılan lakaplardan daha yücedir. Çünkü ilim de tek başına bir topluluk olan onun isminin yanında başka bir unvana gerek kalmaz.

O'nun hayatına baktığımızda yaptıklarının, halkı tarafından takdir edilemediğini görebiliriz. Doğu toplumları, farklı milletlerden oluştuğu için, kendilerine hizmet eden kişilerin çalışmalarını takdir edememiş ve layık oldukları kıymeti verememişlerdir. Bu toplumlarda, bazı insanlar az bir hizmet karşılığında çok övgü alırken, daha fazla hizmet edenlerin değeri ancak, ölümlerinden sonra anlaşılmıştır.

Naum Faik, bunlardan birisidir. O, hayatta iken gereken değeri görmemişti. Ancak ölümünden sonra değeri anlaşılmıştır. O'nun yaptıkları, amberden yapılmış mum gibidir. Mum yandığı ve etrafını aydınlattığı sürece, onun güzel kokusu duyulmaz. Ancak, mum söndükten sonra kokusu yayılır. Onu, ancak ölümünden sonra hakkıyla tanıdılar. Çeşitli toplumlarda alimler her zaman bu duruma düşmüşlerdir.

Evet, bizim için çalışan kişilerin kıymetini, önemini, ancak onları kabir karanlıklarına bıraktıktan sonra anlıyoruz. Onlar hayatta iken vücutlarına eza vermekten ve kıymetlerini düşürmekten, onları kötülemekten geri durmuyoruz. Samimiyetle çalışan, ister din, ister ilim, isterse fikir adamı olsun, biz halk olarak böylelerini ortadan kaldırmak için herhangi bir canlılık belirtisi kalmayıncaya dek, her türlü kötülüğü yapmak için omuz omuza vermişizdir. Onlar ezildikçe bizim hayatımız güzelleşir, yüzümüz aydınlanır zannederiz. Bizler faziletin önemini kavrayamıyoruz, kişinin kıymetini, o öldükten sonra anlıyoruz. Bizim kaybettiğimiz Naum Faik'in geniş

bir ufku olmasaydı, kendisine yapılanlara kulak assaydı, bu mücadeleye girmezdi. O, mücadelesinde birçok badireler ve vücuduna saplanan dikenlerle karşılaştı. Hatta ölümünden sonra bile, hile yapanların, intikam almak isteyenlerin, saldırılarından kurtulamadı.

Bizdeki büyük adamlar ancak, ölümlerinden sonra kıymetlenir. İnsanlar arasında iken yükselttikleri seslerini, toprak altında kaybolduktan sonra duyarız.

İşte, büyük insanlarımızın hali, bizim toplumumuzda böyle olursa, bizlere yazıklar olsun, ne kadar da kötüyüz. Oysa ki, önümüzdeki mesafe çok uzak ve geceler de bir o kadar uzun ve karanlıktır.

Süryani toplumu onu, tam da çalışmalarına muhtaç iken, en verimli çağında kaybetti. Kendisini adadığı toplumu uğrunda hayata gözlerini yumdu. Bir şairin onun hakkında söylemiş olduğu şu dizeler ne kadar anlamlıdır: *"Arzular, hayaller büyük olunca, onu yerine getirmek isteyen beden büyük zorluklar çeker."*

Onun ölümü, uğradığı yeni musibetlerin adeta bir halkası oldu. Böylesi yüce davalarla uğraşanların başına bu tür musibetler gelerek, onları alıp götürür. Naum'un ölümüyle, zamanında sadece ona ait olan özelliklere sahip mücadele adamlığı da ölmüş oldu. O, bütün zekasını halkının hizmetinde kullandı. Onun ölümüyle, böylesi yüce makam ve başlattığı bembeyaz mücadele sayfaları boş kaldı. O sayfalarda çalışma, samimiyet, atılganlık, sebatlık, fedakarlık yazılıydı. Onun ölümüyle bu sayfalar doldurulamadı. Ölümünden beş yıl sonra dahi, onun bıraktığı sayfalar hala boş. Samimiyetle çalışan mücahitlerin, toplumun bir evladı olarak, ölmesi aslında o toplumun başına gelen bir musibet olarak kabul edilmelidir. Bu boşluğu dolduracak birilerinin bulunmadığı zamanlar en büyük belaların yaşandığı zamanlardır.

Naum Faik'in vefatı ile bir gazeteci ve mücadele adamı kaybedilmedi. Aynı zamanda, hayatının tümünü dine, ilme ve edebiyata adamış birisini de kaybettik. Toplumun hastalıklarını teşhis eden, milli kusurlarımızı bize öğreten bir araştırmacıyı kaybettik.

O, ıslahatçı bir liderdi. Bizlere uyanma ve yenilenme ruhunu üflemişti.

O'nu tanıyanların şahitliği ile o, Süryanilerin önemli bir şahsı, Arami mücahitlerinin arasında en önde geleni idi. O, sadece bir eğitimci ve milli bir yazar değildi. O, bütün şerefli ve yüce niteliklere de sahipti. O'nun sarsılmaz bir inancı vardı. O, bu inançlarının toplum arasında yayılmasını kutsal bir görev olarak kabul ederdi. Osmanlı Devleti'nin ilan ettiği yeni kanunla birlikte, fikirlerini muhtelif araçlarla yaymaya çalıştı. Şiiri, hitabı, yazılarını, gazetesini, okullarda, topluluklarda, cemaatlerde seslendirdiği fikirlerine araç yaptı. Toplumun gelecek nesillerine, milli fikirlere sıkı sıkıya sarılmalarını tavsiye etti. O'nun düşünceleri, adeta elektriğin yayılması gibi toplumun tüm kesimlerine yayıldı. Mücadelesi sırasında zaman zaman güzellikler, çoğu zaman da zorluklarla karşılaştı. O, böyle durumlarda hep ayakta durmasını bildi. İnsanlar bazen etrafında toplanır, bazen de bulunmazlardı. Etrafındaki topluluğun çokluğunda sevinç veya azlığında üzüntü duymazdı. O, kendi inançlarına saygılıydı. Kısacası o, sağlam bir inançla, güvenilirlikle Süryanilere hizmet ederdi.

Onun hakkında yazdığımız cümlelerle yaptıklarını tam olarak dile getiremiyoruz. Biz aslında onun dava adamı oluşunun özelliklerini dile getiriyoruz. Naum, hiçbir gün zengin olamadı. O, fakru zaruret içinde yaşadı ve bu hal üzere öldü. Eğer büyüklük nüfuz, makam ve şöhret ile olsaydı O, bunlar için çalışmadı. Büyüklük ne mal, ne şöhret ve ne de nüfuz iledir. Ancak, kişinin kendinde bulunan özellikler ile, sahibinin yüce fikirleri tahakkuk ettirmeye sevk ettirmesiyledir. O, kendi rahatını, gençliğini ve tüm ömrünü fikirleri uğrunda feda etmiştir.

O'nun hayatı hep zorluklarla geçti. Henüz ihtiyarlık gelmeden ölüm onu yakalamıştı. O'nun böyle bir ölümü de, kendini toplumunun geleceği için feda ettiğinin delilidir. Toplumunun ıslahı için, kendinden vazgeçmişti.

O'nun yaratılışında, Aramilere karşı büyük bir sevgi vardı. O, hayatını Aramilere karşı duymuş olduğu sevgi ve bağlılık ile geçirerek bitirmiştir. 1908 yılında ilan edilen kanundan önce, kendisini bu ulusal fikirlere adamıştı. O, öylesine bir tehlikeye atılmıştı ki, başkaları bu tehlikenin kıyısına dahi yanaşamamıştı. Aştığı engelleri daha önce kimse aşamamıştı. Bu yolda yaşadığı zorluklara bir başkası tahammül edemezdi. Fakat O, davasında sabit kalmıştır.

O'nun güneşi, içinde bulunduğumuz asrın ilk çeyreğinde parladı. O, toplumunun gaflet uykusunda olduğunu görmüş ve gözlerini gelecekteki tehlikelere karşı kapadığını fark etmişti. O, toplumunu uyararak, kendi varlıklarını koruyabilecek tedbirleri almaya çağırdı. Çıkarmış olduğu ***"Şark Yıldızı"*** adlı gazete, adeta seyyar bir okul olmuştu. Diyarbakır'daki fikir adamlarının da desteğini alarak, ***"İntibah Derneği"*** nin temellerini atmıştı. Milli ve kahramanlık şiirleri yazan bir şair olarak toplantılarda kürsülere çıkıp hitap ederdi. Gazetelerindeki yazılarıyla halkını harekete geçirmeye, himmet ve azmi uyuşmuş kimseleri uyandırmaya çalıştı. Onlara atalarının dilini öğretmeye ve bu dili canlandırıp, önemini ortaya koymaya çalıştı. İnanıyordu ki, bir milletin dili yok olunca, kendisi de yok olmaya mahkumdu. Son çıkarılan kanuna dört elle sarılarak, yeni bir hayata başlamış ve toplumunun geleceği için uygun nesiller yetiştirmeye çalıştı.

O'nun hitabelerini, yazılarını, şiirlerini incelediğimiz zaman, görülecektir ki; tüm çalışmaları bir tek gaye etrafında toplanır. O gaye de, bölünmeyi, başkasının boyunduruğu altında bulunmayı reddetme, mevcut güçleri birleştirme, kalkınma ve çalışma; atalarının çizmiş olduğu şerefli yoldan yürümektir. Özgürlük ilkelerine sarılmak, beyinleri ilim ve irfan ile aydınlatmak, Keldani ve Asurilerin kahramanlık şiirlerini terennüm etmektir. O'nun şiirlerinin, hitap ve yazılarının daha milli olduğunu söylemekle mübalağa etmiş olmam. O'nun şiirlerinde, eski zamanlardaki itibar ve heybetin kaybolduğunu görmelerinden dolayı dostları ağlardı. O, dostlarını bu

yolla canlanmaya ve ayağa kalkmaya teşvik ederdi. O'nun şiirlerinde övünme pırıltıları etrafa saçıldığı için şiirlerinin bazılarının anlamı açık ve ruha tesir ederdi çünkü manalar, onun içindeki alevlerin ateşinden çıkıyordu. Sanki şiirleri nur ve ateşten yazılmıştır. O, şiirlerinden birini düz yazı olarak söylersek:

"Ey Süryaniler! Karanlık geceler bitti, ışık veren şafağın sökmesiyle, hürriyet güneşinin çıkmasıyla kainat nurla dolacak. Başkalarının hakir görmelerinden ve zilletten kurtulalım. Yücelmeyi ve yaşamayı isteyelim ki, buna layık olabilelim. Toplumumuzun başkasına boyun eğip köle olmasını kabul etmeyiniz. Dostluk ve kardeşlik bağlarıyla, yok olmadan önce kalplerimizi birleştirelim. Bizler yüce bir toplumun torunlarıyız. Ecdadımızın başı, göklere değecek kadar yüceydi. Öyle meziyetlere sahiptiler ki, diğer toplumları hayrete bırakmışlardı. O, kahramanların torunları olarak azametimizin kırılması, himmetimizin sönmesi bize yakışmıyor. Yazıklar olsun bize. O şeref şu anda çökmüş bulunuyor. Kime şikayet ve kime iltica edelim? Ey Süryaniler! Milletin ağlıyor, yine eski onuru elde etmek için çırpınıyor, bu çağrıya evet demeyecek misin? Dikkat ediniz, kalkınız ve çalışınız, olumsuz gidişin önüne geçiniz."

O'nun bütün milli şiirleri bu üslup üzere yazılmış ve devam etmişti. O'nun şiirleriyle yaydığı kuvvet, nefislere öylesine tesir ediyor ki, onun kahramanlık şiirlerine baktığınızda adeta cesaret aktığını göreceksin.

1912 yılında Amerika'ya göç ettikten sonra, orada hürriyetin kokusunu hissettiğinde, mücadele azmi kat kat arttı. Orada da gazeteler çıkardı. Bununla yetinmeyerek milli duyguları güçlendirmek için Süryanileri bir araya getirmeye çalıştı. O, kendi şiir ve yazılarıyla Süryani derneklerine destek verirdi. Süryani okullarının açılması ve ilerlemesi için durmadan çalıştı. Öylesine şükrana layık çalışmalar yaptı ki, bunun bir örneği de yoksul Beyrut Süryanilerinin kalkınmasıdır. O, daima milli amaçlı toplantılara katılırdı. Bazı toplantılarda kendisi konferans verirdi. Dernekler tarafından yayınlanacak

olan bildiri ve tebliğleri bizzat kendisi hazırlardı. Onun Amerika'da bulunması, adeta yapışkan bir madde gibi, Süryanileri birleştiriyordu. Onun şahsı ve gazeteleri, toplumun evlatlarını birbirlerine bağlıyordu. Daha sonra, bu etki alanını öylesine genişletti ki, sadece Süryanileri değil, Asurileri, Keldanileri de içine aldı.

O, tabiatıyla Süryani toplumunun haklarını ve faziletlerini inkar edenlere karşı mücadele etti. Süryanilerin eskiden beri medeni bir millet olduğuna dair deliller getirerek, Süryanilere haksız yere saldıranların iddialarını ve yalanlarını boşa çıkarıyordu. Buna örnek olarak, Mısırlı büyük bir yazar, Süryani filozofu İbn el-İbrî (Ebu'l-Ferec)'nin Ermeni olduğunu yazmıştı. Naum, onun yazısına bir makale ile reddiye yazdı ve bu makale etkin bir Arapça gazetede de yayınlandı.

O çok cesurdu, kimseden korkmaz, devamlı hakkı söylerdi. Eleştirenlerden korkmazdı. Eğer bir lider yoldan çıkmışsa, ona nasihat eder, doğru yola çevirirdi. Mücadeleleri onun cesaretidir. Bazen şiddetle düşmanlarına taarruz ederdi. O'nun gayreti, kendi toplumunun dili ve tarihi ile ilgiliydi. Süryanice'ye önem vermeyenlere yazıklar olsun derdi. Süryanice'yi konuşan ve hangi milletten olursa olsun, Süryanice'ye gerekli önemi vermeyenlere, Süryanice'yi küçümseyenleri eleştirirdi. O'nun yazıları böyle durumlarda keskin bir kılıç gibi kan akıtırdı.

Naum, Süryanice'yi çok severdi. Hem de taparcasına severdi. O, herkesi Süryanice'nin canlandırılmasına ve öğrenilmesine teşvik ederdi. O, doğunun kültürüne çok bağlıydı. Süryanice'nin bütün dillerin aslı ve diğer dillerin de Süryanice'nin kolları olduğunu iddia ederdi.

I. Dünya Savaşı sırasında, Doğu Hıristiyanlarının karşılaştıkları zorlukların haberi, Amerika'ya ulaşınca, Naum Faik, gazetesinde ateş püsküren yazılarıyla, halkı mücadeleye sevk ediyordu. Öldürülenlerin ailelerine verilmek üzere yardım kampanyaları düzenleyerek, onların başına herhangi bir bela geldiğinde hiç durmaksızın

yardımlarına koşardı. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Süryanilerin ve Keldanilerin başına gelenleri, Barış Konferansı'nda anlatmak için toplantıya katıldı.

O'nun diğer bir yönü ise, Aramileri dağınıklıktan kurtarıp tek çatı altında toplanmaları için gösterdiği çabadır. Süryani ve Asurileri tek bir dava etrafında toplanmaya çağırdı. O, dini farklılıkları göz ardı ederek bu birlikteliği sağlamak istiyordu. O, fikirlerini açıktan söyler ve gerçekleştirmek için sonuna kadar çalışırdı.

O, Süryanileri bir araya getirmenin kolay olmadığını biliyordu. Ama bu birlikteliğin çok da zor olmayacağına inanıyordu Süryani topluluklarının ileri gelenlerine, bu birlikteliğin uygun vasıtalarla yapılabileceğini anlatıyordu. Bunun da ancak, milli duygular etrafında toplanılması halinde mümkün olabileceğini savunuyordu. Çünkü, bu topluluklar aynı kökten gelmektedirler. Dayanışma içinde hareket edildiği ve mevcut güçlerin bir araya getirilmesi halinde bu mümkün olabilecekti. Ortak tarih, dil ve adetler noktasından hareket edip, dini farklılıklar dikkate alınmayacaktı.

Birçok yazarın, Naum gibi kendilerini toplumlarına adamamaları garip değil midir? Naum, yazdığı yazıları ve kitapları karşılığında herhangi bir ücret talep etmiyordu. Bilakis O, insanlara yararlı olmuş ve toplum menfaati için çalışmıştır. Naum gibi, fikirlerini açıkça ortaya koyan edebiyatçıların sayısı çok azdır. Kelimelerin kökenleri konusunda çok geniş bilgi sahibi idi. O, bu son asırda, toplum içinde bulunan nadir fikir adamlarından biridir.

Ahlakında, sıfatlarında mümtaz bir şahsiyetti. Asla baskıyı kabul etmezdi. İşte bu özgürlük tutkusu onu, Diyarbakır'dan özgürlükler memleketi olan Amerika'ya göç etmeye sevk etmiştir. Yumuşak huylu, öfkesini yenebilen, hatasından geri dönmesini bilen, yufka yürekli ve iyi ahlak sahibiydi. Naum, patrik 3. İlyas Şakir'e karşı şiddetli eleştiri içeren bir makale yazdı. Bu yazısında, Osmanlı padişahı Vahdettin tarafından, patriğe sunulan madalyayı kabul etmesini eleştirdi. Fakat, durumun aslını öğrenince pişman olmuş,

patrikten özür diledi. O, kendi evlat ve eşine iyilikte bulunurdu. Bunun örneğini, eşinin ölümünden sonra yazmış olduğu yazıda görmek mümkündür. Bu ifadeler, ancak çok şefkatli bir kalpten çıkabilecek bir yazıydı. Onunla birlikte çalışanlar, onun geniş yüreklliliğine şahitti. Her zaman dostlarını arkadaşlarını kendine tercih etmişti.

Ders aldığı hocalarının emeklerini ve faziletlerini her fırsatta dile getirirdi. Hocası Hanna Sırrı Çıkkı adına, Bethnaharin Gazetesi'nin 15.02.1925 tarihli sayısında yazmış olduğu yazı, insanı hayrette bırakmaya yeterdi.

Kendi nefsi için tartışmaya girmezdi. Menfaatleri karşısında kendini küçük düşürmezdi. Kâr ve faydayı her zaman küçük görür, faydalara tenezzül etmezdi. O'nun iffetli bir nefse sahip olduğunu şu olayda görmek mümkündür. Keldani Süryanilerinin, gazetesine 100 riyal değerinde bir yardım yapmak istediklerini haber alır almaz, gazetesinin yayınına son vererek ***"İttihat"*** adlı gazeteyi çıkardı. Keldani Süryanilerinin ileri gelenlerinden Corc Cercur'a mektup yazarak, parayı göndermemelerini ister.

O'nun kısa süren hayatının prensipleri kısaca bunlardı. Paylaşmayı ve fedakarlığı teşvik ederdi. Toplumun ıslahı ve modernleşme çabalarına destek oluyordu. Aynı şekilde, toplumuna karşı iç ve dış düşmanlarına da sert bir şekilde karşılık vermekten geri durmazdı. Onun ahlakı, toplumuna yaklaşımı, şairin dediği gibidir: "Memleketim bana ne kadar zulmetse azdır. Benim milletim bana ne kadar cimri davransalar yine de cömerttirler."

İşte bu sayfalar az da olsa, onun seçkin bir kişiliğe sahip olduğunun ortaya konması için yeterlidir. Bu asırdaki maddi çıkar düşkünlüğü, ahlaki çöküntü içerisinde, bu saydıklarımız onu, seçkin insanlar kategorisine katmaya kafidir. En bariz vasfı, Süryani edebiyatçılarına gıpta ile bakmasıdır. Onların önlerini açmaya çalışırdı. Onlara haset etmez, engel olmazdı. Onların heyecanlarını kırmazdı. Oysa bu özelliklere günümüzde rastlamak mümkün değildir.

Bizim aramızda ne kadar ilim adamı çıkmışsa, onları takdir etmiştir. Hem yazarların yazılarını yazmalarına hem de kitaplarının satılmasına yardım ederdi.

Bu cümlelerimizi şu ifadelerle bitirmeye çalışalım. Onun ilminden ve yazdıklarından bahsetmezsek, onun hakkını tam olarak ödeyemeyiz. O, pek çok dile vakıftı. Süryanice, Arapça, Türkçe, Farsça, Ermenice, Kürtçe ve biraz da İngilizce bilirdi. Bu diller arasında en çok Türkçe'yi bilirdi. Tüm yazılarını ve özellikle şiirlerini Türkçe yazardı. Arapça'sı orta halde idi. Tarih ve özellikle Asur ve Keldani tarihini bilirdi. Arapça'dan Türkçe ve Süryanice'ye tercümeleri çok başarılıydı. Türkçe'ye olan hakimiyetini, mükemmel kafiyelerle yazmış olduğu şiirlerinde görmek mümkündür. Onun bu özelliği ile ilgili örnekleri ilerleyen sayfalarda vereceğiz.

Hayatının çoğunun araştırma yapma, yazılar yazma ile geçirdi. Gazete çalışmaları yanında, kitaplarda yazmıştır. Özellikle Süryani ve Aramiler'i konu alan kitapları incelerdi. Bunları ilerleyen sayfalarda bulacaksınız.

Maddi imkanları iyi olmadığı için pek çok kitabını bastıramadı. Bununla birlikte o, en iyiye ulaşmaya çalışırdı. Araştırmaları sırasında bulduğu önemli bilgileri, mutlaka bir yerlere kaydederdi. Bu çalışmalarının tümünü bir araya toplayıp, yayınlama imkanını bulamamıştır. Birçok çalışması müsvedde olarak kalmıştır. Onun birçok yeri gezmesi, sayısı azımsanmayacak derecede kaynak toplamasına da sebep olmuştur.

Onun edebiyat alanında en önemli çalışması, Ömer Hayyam'ın Rubailer'ini Farsça'dan Süryanice'ye çevirmesidir. Teyafih Rehavi'nin İlyada ve Odessa'yı Yunanca'dan Süryanice'ye çevirmesi gibi, o da birçok tercüme faaliyetlerinde bulundu. Bugün pek çok öğrenci, dünyanın her tarafına yayılmış olup, Naum'un fazilet ve değerini konuşmakta ve eserlerini dile getirmektedir.

Naum Faik, Rabb'ine karşı duymuş olduğu tam bir güvenle, Süryani toplumunun birliği için çalışmıştır. Bunun bir an önce

gerçekleşmesini ve milletinin layık olduğu yere gelmesini istemiştir. O, kendi vatanından uzaklara düşerek, Colomb'un (Amerika Birleşik Devletleri) toprağını kucaklayarak öptü. Orada vatanının mesut olması için birçok zorluğa katlandı.

Ey büyük insan! Kabrinde rahat uyu. Ömrünü hep mücadelelerle geçirdin. Gurbetlerde yaşamak zorunda kaldın. Hiçbir mal ve arazi bırakmadan öldün. Fakat, geride adını ebedileştirecek eserler bıraktın. Seni tanıyanların kalbinde yerini aldın. Bizlere bıraktığın eserler ve hatıralar, maldan daha pahalı ve daha devamlıdır. Dünyada rahat yüzü görmedin, bari ahrette yüzün gülsün. Hayatta iken sen, bizlere iyilik ettin, ahrette de Allah sana iyilik etsin. Geride eser bırakan kimseler ölümsüzdürler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NAUM FAİK'İN VATANI DİYARBEKİR

Avrupalılar, büyük adamların hayat hikayelerini yazarken, çalışmalarını incelerken, ilk önce, onun vatanını, doğduğu yeri tasvir ederler. Bulunduğu zamanın incelemesini yaparlar. Bundaki amaçları gizli ve açık etkenlerin meydana çıkarılması ve bilinmesi içindir. Bu tespit, büyük kimselerde ruhi yüceliklerin hangi şartlar altında geliştiğini ortaya koymak içindir. Her insan topluluğu bir veya birkaç coğrafyada bulunmuşlardır. Bulundukları yerlerde birçok alanda ilerlemiş, medeniyet geliştirmişlerdir. Yine her toplum belli zaman aralıklarında önemli şahıslar yetiştirmişlerdir. İşte bu kurala binaen onun vatanından bahsedeceğiz. Daha sonra yaşadığı asrın durumunu inceleyeceğiz.

Naum'u yetiştiren memleket neresidir? Hayatını toplumuna ve geleneğine adayan Arami kahramanının doğduğu yeri nasıl biliyoruz.

Ey vatan, sende doğdum, sende öleceğim,
Cesedim senin toprağında yatacak.

Onun doğduğu topraklara Araplar "El-Cezire", Yunanlılar "Mezopotamya" yani Beynelnehreyn derler, Diyarbekir şehri ise, Dicle Nehri'nin kenarında, avına saldırmak üzere olan aslana benzer bir görünüşü vardır, Diyarbekir ile ilgili bilgileri Süryani Tarihinde bulmak mümkündür. Buraya eski zamanlardan beri "Amid" denirdi. Etrafı sağlam surlarla çevrilidir. Burada Aramiler de yaşamaktadır. Burası, iki nehir arasında bulunan şehirlerin gelinidir. O, kralların başındaki taçlarda bulunan inci gibidir. İşte bu Diyarbekır nerededir?

Yakut El Hamevî ***"Mu'cemu'l-Buldan"*** (Tarih-i Coğrafya) adlı eserinde şöyle der: *"Diyarbekir geniş bir şehirdir. Bekir bin Vail'in egemenliğinde kaldığı için onun adıyla anılır. Şehrin batısında, Nusaybin'e kadar uzanan Dicle Nehri yer alır. Hasankeyf, Meyyafarikin buraya bağlıdır. Dicle Nehri, Siirt - Hizan ile Diyarbekir arasından geçer. Buralarda bulunan yerler Diyarbekir'e bağlıdır. Diyarbekir'in sınırı ovayı geçmezdi. Diyarbekir eyaletinin en büyük şehri Amid'dir. Amid şehri meşhur ve kadri yücedir. Etrafında, kara taşlardan yapılmış surlar bulunur. Dicle Nehri bir hilal gibi Diyarbekir'i sarmıştır."*

Bistami'nin ***"Daire'l-Maarif"*** adlı kitabında, *"Diyarbekir şehri Osmanlı Devleti'nin (Türkiye'nin) en büyük şehirlerinden biridir. Diyarbekir'in arazileri Dicle ile Fırat Nehri arasında yer almaktadır. Buraya El-Cezire veya Beynelnehreyn denir. Bu vilayette yaşayanların bir kısmı eski Asuri, Keldani'dir. Diyarbekir şehri, Diyarbekir eyaletinin merkezidir. Ona ¬mid'ü-l-Kadim de derler. Türkler buraya Kara Amid adını vermişlerdir"*. Yakuti ve Bistami'nin Diyerbekir hakkındaki anlatımları bunlardır.[6] Diğer tarihçilerin tespitlerini de ileride belirteceğiz.

Şehir, Dicle Nehri'nin batısında yer almaktadır. Nüfusu yüz bindir. Burası günümüzde Türkiye Cumhuriyeti'nin bir vilayetidir. Burada yerleşmiş olan Arap kabilelerinden, Bekr kabilesinin adına izafeten, Diyar-ı Bekr olarak isimlendirilmiştir. Bu isimden önce Amid olarak isimlendirilmiştir. Türkler buraya *"Kara Amid"* adını vermişlerdir. Bunun nedeni, şehrin siyah renk taşlarla yapılma surlarla çevrili olmasıdır. Roma döneminde *"Konstansiye"* diye isimlendirilmiştir. 349 yılında şehri ve surlarını inşa eden kral Konstans'ın

---

6 Bu şehir hakkında önemli bilgiler veren eserler; a) *"Dairetül Maarif"*, İngiltere basım, 1929, b) Şemseddin Sami, *"Kamusu'l-A'lam"* (d) maddesi, c) *"Dairetül Maarif"*, Bistami (d) maddesi, d) Muhtasaru'd-Düvel, İbnü'l-İbrî, Beyrut, 1890, e) Yakut el Hamevi, *Mu'cemu'l-Buldan*, f) Türkçe ve Arapça muhtelif kaynaklar.

adıyla anılmıştır. Bazı kaynaklar, şehrin surlarının 357'de yapıldığını belirtmektedirler. Burası önemli bir ticaret merkezi, birçok eski kilise ve geniş camileri, hamamları, güzel çarşıları ve meşhur sanatkarlarıyla ünlüdür.

Diyarbekir şehri, kara taşlarla yapılma iki surla çevriliydi. Birinci surlar zamanla yıkılmış, ikinci surlar ise günümüze kadar sağlam kalmıştır. Bu surların üzerinde burçlar ve kaleler bulunmaktadır. Surların üzerinde, taşlara yazılı güneş resimleri çizilmiş, Arap ve Latin harfleri ile yazıtlar bulunmaktadır. Bunları görenler, buraların Roma, Pers ve Arapların egemenliklerinde kaldığını anlar. Bu surlarda, çeşitli kültürlerin izlerine rastlanır. Krallar ve zalimlerin mezarlarının bulunmuş olması, devletlerin gelip geçmesi, gücün ve kudretin el değiştirmesinin delillerini, surlarda görmek mümkündür. Ruhların ve bedenlerin alınıp satıldığı pazarlar olan savaşlar, bu surların dibinde eksik olmamıştır.

Diyarbekir'ı çevreleyen surun uzunluğu, her taraftan ölçülünce 8 km'dir. Bu surda. Rum, Harput, Yeni ve Mardin kapıları olmak üzere dört kapı bulunmaktadır. Şehrin içinde büyük bir iç kale ve bu kalenin içinde iki tane Roma Mabedi bulunur. Bunlardan birisi camiye, diğeri depoya dönüştürülmüştür.

Bu yapıyı yapanların Eşkaniler olduğu zannedilmektedir. Araştırmacılar, surun harabelerinde, bunlara ait çivi yazılarına rastlamışlardır. Daha önce Asuriler, sonradan Sasaniler hüküm sürmüşlerdir. İran ve Romalılar, Diyarbekir'i ele geçirmek için yıllarca uğraştılar. 230'da Roma hakimiyetine geçer. Şehrin surlarını Bizans Rum kralı 2. Konstantin yaptırır. Burayı Fars kralı 2. Şapur büyük bir kuşatma ile ele geçirir. Tekrar Rumların eline geçer. Levon Kayser'in krallığının 10. yılında (457 474) İranlılar tekrar şehri alır ve harabeye çevirirler. Rumlar tekrar şehri geri alır. Rumların hükmü fazla sürmeden imparator 1. Anastasyos (491- 518) zamanında, İranlılar 3. kez buraları istila eder. 502 yılında Kral Kabz kenti ele geçirir.

Rumlar şehri tekrar geri alır. İmparator Konstantinus zamanında surlar tamamlanır. 639 yılında Araplar, Ömer bin Hattab'ın halifeliği zamanında İyaz bin Ganem, El-Cezire bölgesinde bulunan bu şehri kuşatır. Kuşatmanın uzun sürmesinden dolayı, Şam yöresini fetheden Halid bin Velid, kendisine yardıma gelir. Şehrin ele geçirilmesi sırasında Halid bin Velid'in oğlu Süleyman şehit düşer. Onu, iç kalenin içinde bulunan eski bir mabede defnederler.[7]

Abbasiler döneminde şehre hakim olan Büveyhoğulları hakimiyeti esnasında, kargaşalıklar yaşanır. Hamdanoğulları döneminde başkent olan Diyarbekir, 990 yılında Mervanoğulları'nın eline geçerek, devletin merkezi olur. Sonra Artuklular'a başkent olur. Karakoyunlular ve Akkoyunlular şehre hakim olurlar. Şah İsmail döneminde İranlılar şehri istila eder. 1515 yılında Şah İsmail'i yenen Yavuz Sultan Selim şehri ele geçirir.

Diyarbakır'da yetişmiş birçok Müslüman alim vardır. Bunların en meşhurları: Ebul Kasım Hasan bin Bişr-i El Amidi (Ö.980), Ebül Mekarim Muhammed bin Hüseyin El Amidi, şair el Bağdadi (Ö.1157), Ebul Fedail Ali bin Ebul Muzaffer bin Cafer eş-Şafii şair (Ö.1211), Seyfeddin Ebul Hasan Ali el Tağlibi Amidi (Ö.1233)'dir.

Diyarbekir'de Süryanilerinde büyük bir tarihi geçmişi vardır. Süryanilerin putperestlik ve Hıristiyanlık dönemlerinde buralarda yaşamışlardır. Hıristiyanlığın burada yayılışı Mor Addai ve onun öğrencisi Agai dönemindedir. Diyarbekir 1034 yılından itibaren, Antakya Süryani Patrikliğinin merkezi olmuştur. İlk patrik olarak 4.Dionsiyos bulunmuştur. Patriklik merkezi, Patrik Büyük Mihail zamanında 1266 yılında Deyrülzafaran Manastırına nakledilir. Diyarbekir'de Keldani Patrikleri de üç nesil boyunca ikamet etmişlerdir. Tam yüz metropolit bu şehirde görev ifa etmişlerdir.

---

7 Büyük tarihçi İbnü'l-İbri *"Muhtasaru'd-Düvel"* sf.173'te Diyarbakır şehri barış yolu ile alınmıştır. Diğer tarihçiler ise savaş yoluyla alındığını belirtir.

İlk metropolit 1. İznik Konsili'nde de bulunan Mor Şem'un'dur. Son metropolit 1938'de ölen Abdulnur Efendidir. Bu tarihten sonra, Metropolitlik makamı Diyarbakır'dan Mardin'e taşınmıştır. Tarihçi Mihail ve İbri, Diyarbakır'da metropolitlik yapanların listesini eksik de olsa vermişlerdir.

Diyarbekir'le ilgili olarak, Süryani tarih kitaplarında oldukça fazla bilgilere ulaşmak mümkündür. Süryaniler, bu şehri "mübarek" olarak övmüşlerdir. Çünkü bu şehirde birçok alim ve azizin mezarları bulunmaktadır. Onun adına Musul yakınlarındaki Elfef Dağında manastır inşa edilen Mor Mattai Diyarbekirli'dir. Bundan da öte, bu şehirde meşhur rahipler ve azizler gömülüdür. Büyük öğretmen Suruçlu Mor Yakup (Ö.522), büyük metropolit Mor Diyonsiyos İbül Saliba (Ö.1171) gibi. Bir çok ilim ve din adamı, hayırseverler de Diyarbekir'de yetişmişlerdir. İshakuni ailesi de bu şehirde yerleşmiş seçkin ailelerdendir. Antakya Metropolitliği görevinde bulunan 7. Ananasyos (Ebul Faraç lakabı ile bilinir.) Diyarbekirli Kemda ailesine mensuptur (Ö.1128). Garip oğlu 2. İbrahim (patrik) (Ö.1312), Kamşef oğlu 2.Yeşu (1662) vb.[8]

Diyarbekir'de pek çok şair ve edebiyatçı yetişmiştir. Bunlardan; Amidli Rahip Abdunnur (Ö.1755), Amidli Kıtırbıllı Yakup Hori ***"Zehretül Maarif"*** adlı eserin yazarıdır. Bu kitap Süryani dili ile ilgilidir(Ö.1781).[9]

Bu şehirin, eskiden beri hem dili, hem adetleri ve hem de yaşayanları Süryanilerdir. Bazı tarihçi ve yazarlar -ki buna Naum Faik de dahildir-Amid sözcüğünün Süryanice *"Amido"* bir kelime olduğunda birleşmişlerdir. Bunun anlamı *"Kurtulmuş"*tur. Umulur ki, bu ismi verenler, bu şehrin her türlü tehlikelerden kurtulmuş olması için bu adı vermişler.

---

8 Süryani Metropolitleri tarihi için, Hanna Sırrı Çıkkı'nın yazmış olduğu kitap (basılmamış).

9 Bu alimin hayatı için Hanna Sırrı Çıkkı'nın eserine bakınız.

Tarihçilerden biri, İran kralı Kubat, Diyarbekir'i 502 yılında istila ederken, şehirde yaşayan seksen bin Süryani'yi katlettiğini belirtir.

Diyarbekir yakınlarında bulunan ve Kırklar Dağı olarak bilinen mevkide bir kilise mevcuttu. Çok zengin olan bu kilisenin altın ve gümüş kapları ile ziynet eşyaları talan edilmiştir. Diyarbekir Süryani topluluğunun başına gelen en büyük bela bu olaydır. Bu kilise de 1746 yılında 20'den fazla ruhani görev yapmaktaydı.

Diyarbekir'de bulunan Büyük Meryem Ana Kilisesi, Bizans kralı Heraklius tarafından 610-641 yılları arasında yaptırılmıştır. Bu kilise, çok büyük ve geniş bir alana sahipti, öyle ki, surlarla bitişik haldeydi. Şehirde bulunan Ulu Cami'de, aslında İran mimarisiyle yapılmış bir kiliseden çevrilmedir.

Süryani toplumu, Naum Faik'in doğduğu yıllarda, güzel bir hayat yaşamışlardır. Öyle ki, Patrik 2.Yakup 1860 yılında, Mardin'i terk edip, Diyarbekir'e yerleşmiştir. Patriğin buraya gelmesiyle, meşhur Deyrulzafaran manastırı boş kalmıştır. Patrikin bu gelişinden dolayı Diyarbekir'deki Süryani cemaatini yeniliğe ve ilerlemeye önem vererek, büyük gelişmeler göstermiştir.

Nihayet 1912 yılında Naum, Diyarbekir'ı terk edip Amerika'ya yerleşince, doğduğu yere geri gelmek, ona nasip olmadı. Doğduğu yerden uzaklarda ölen Naum Faik'i yetiştirmiş olan bu topraklar için söylediklerimiz, ancak bir paragraflık bilgidir. Şimdi onun yaşadığı yüzyıla ve yaptığı çalışmalara değineceğiz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NAUM FAİK'İN YAŞADIĞI ASIR

Okuyuculara Naum'un yaşadığı zamanı anlatabilmek için, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir tasvirini yapmak gerekir. Daha sonra da Süryani toplumuna değineceğiz. Çünkü Süryaniler, Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli bir unsuruydu.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Durumu

Avrupa devletleri, 19. yüzyılın başlarında anarşi ve savaş döneminin kapanmasını, yeni bir barış döneminin başlamasını istiyorlardı. Bu dönemde, Osmanlı İmparatorluğu da süratle çöküş sürecine girmişti.

Bu çöküşün önlenmesi için, neler yapılacağı konusunda, devleti idare edenlerde bir korku ve rahatsızlık başlamıştı. Bu çöküşün önlenebilmesi için tek yolun Avrupalılaşmak olduğunu savunanlar vardı. Ta ki, devlet, diğer uluslar arasında varlığını devam ettirebilecek güce sahip olabilsin.

Sultan Abdülmecid döneminde 1839 yılında Gülhane Hattı ile Tanzimat ilan edilir. Bu ferman ile devletin yeniden yapılandırılmasına karar verildi. Tanzimat'ın uygulamasına 1856 yılında geçildi. İşte bu ferman ile Osmanlı'da yaşayan halklara büyük eşitlikler sağlandı. Her millet kendi işlerini düzenlemek için çalışmaya başladı. Bu arada Mısır'da Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyanına, diğer Arapların katılmasıyla bir ayaklanmaya dönüştü.

Tanzimat yönetimi ile yeni okullar, matbaalar açıldı, yabancı ilim adamlarının görev aldıkları bu yeni okullarda, önemli sonuçlar elde edildi. Birçok edebiyatçı ve şair yetiştirildi.

1861 yılında tahta geçen Sultan Abdülaziz, babasının açtığı yenilikleri sürdürdü. İlim adamı yetiştirilmek üzere, Avrupa'ya öğrenciler gönderildi. Klasik medreselerin yerine, Nizamiye Medreseleri ve yeni iş alanları ile fabrikalar açıldı. Demiryolu inşaatına başlandı. Sultan Abdülaziz döneminde halka huzur ve rahatlık gelmişti.

Bu yeni eğitim sistemi İstanbul'da meyvelerini vermeye başladı. Birçok edebiyatçı ve şair yetiştirildi. Şinasi Efendi, Mustafa Fazıl Paşa, Ziya Paşa, Namık Kemal, Abdülhak Hamid, Ahmet Mithat ve diğerleri, aydınlık dönemin sesleri oldular. İstanbul başta olmak üzere memlekete hizmet için gazetelerde de yazılar yayınlanıyordu.

Osmanlı Devleti tarihinde bu döneme, *"Islahat ve Yenileşme Dönemi"* adı verilir. Naum Faik'in doğumu, memlekette yaygınlaşan bu yenilenme dönemine rastlar. Öylesi bir dönemde, Süryanilerin en seçkin şehirlerinden olan Diyarbekir'de doğmuş olması onun yetişmesinde önemli rolü üstlenmiştir.

Bu Dönemde Süryani Toplumu

Bu asırda Süryanilerin durumu hakkında söylenecek şeylerde, çok üzücü ve elem verici olaylarla karşılaşırız. Bu dönemde Süryaniler oldukça gerilemişti.

Süryani toplumu bu asırda, Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli bir unsurunu teşkil ederdi. Ancak, yaşadıkları, onları geriletmişti. Seçilen Patrikler, 19. yüzyılın başından itibaren, vakitlerinin çoğunu, bu dönemdeki mezhepsel sorunları yatıştırmakla geçirdiler. Patrik 5. Circis ve bunu takip eden 2. İlyas, 2. Yakup, 4. Petrus, tüm zaman ve enerjilerini bu yolda harcadılar. Katolik ve Protestanlar tarafından gasb edilen kilise gelirlerini ve gayri menkullerini geri olmaya çalıştılar. Bu konularla uğraşan patrikler, toplumun ilerlemesi

yönünde çalışmalar yapamıyorlardı. Patrikler, bu konularla baş edebilmek için, çok uzun ve yorucu olan İstanbul'a seyahatler düzenlediler. Bu seyahatlerin amacı, padişaha sorunları arz etmek ve gerekli olan fermanları alabilmekti.

Süryaniler arasına sokulan bu bölücü hareketlere halk da katılmıştır. Birçok uğraşılar sonucunda, bu hareketlere karşı başarı elde edilebildi. Ayrıca, yöneticilerin tavırları da Süryani toplumunun temellerini çatlatmıştı. Osmanlı valileri ve hakimlerinin yaptıkları zulümler sayesinde, Süryanilerin, yöneticilere karşı güvenleri de sarsılmıştır. Zulüm, kötülük, adaletsizce verilen hükümler sonucunda meydana gelen olaylara Süryaniler karşı gelemedikleri için boyun eğmek zorunda kalmışlardı. Birçok Süryani, bu olumsuzluklardan kurtulmak için, farklı yöntemlerle, mallarını rüşvet olarak vermeye başladılar. İşte bu sebeplerden dolayı, mevcut olan cehaletle, doğuda anarşi yayıldı ve insanlar zorla fakirleştirildi.

Osmanlı hakimlerinden biri, Mardin'i terk ederken, en yakınındaki dostlarından birine şu açıklamayı yapar: *"Allah, Mor Barsaum'a bereket versin, benim servetimin bu kadar çok olmasını ona borçluyum. Bütün servetimi, iki Hıristiyan kabile arasındaki sürtüşmelerden elde ediyordum."*

Kısacası, Süryanilerin 19. asırdaki yaşamları cihat ve mücadelelerle geçmiştir. Deyrülzafaran Manastırı, -ki burada birçok aziz ve patriklerin mezarları bulunmaktadır- Kürtler tarafından işgal edilmişti. İşte Süryaniler bu durumda iken, Tanzimat Fermanı ile birlikte reformlar uygulamaya geçirilir. Bu durum, diğer unsurlar gibi Süryanileri de etkilemiştir. Bu da hayret edilecek bir şey değildir. Kişi, kendini yönetenin dini üzeredir.

Bu dönem de, Diyarbekir'de yaşayan Süryaniler için, yaşamaya alıştıkları hayatlarının değiştiği anlamına geliyordu. Süryaniler de yeni okullar açmaya başladılar. Bu okullardan Naum Faik ve diğer aydın kişiler yetişti. Naum Faik, Osmanlı İmparatorluğu sultanlarından Abdülaziz'in yaptığı yenilik ve kalkınma çabalarının

yoğunlaştığı bir dönemde yetişmiştir. Bu kalkınma çalışmalarına, Diyarbekir'deki Süryaniler ayak uydurmamış olsalardı, birçokları gibi onlarda yok olacaklardı.

Naum Faik'in yaşadığı asır, onun bir reformcu olarak yetişmesini etkilemiştir. Bir yazar, hatip ve öğretmen olarak yetişmesinde, bu ortam etkili olmuştur. Bu yüzyılda Süryani toplumunun da Naum Faik gibi reformcu ve ıslahatçı kişilere ihtiyacı vardı.

BEŞİNCİ BÖLÜM

O DÖNEMDEKİ EĞİTİM DURUMU

Naum Faik'in Öğrenim Hayatı

Naum Faik'in öğrenim hayatına geçmeden önce, döneminde geçerli olan eğitim metotlarına değinmek gerekir. Bu dönemde tüm topluluklar arasında benzer özelliklerde eğitim öğretim yapılmaktaydı. Baba çocuğunu ya kilise okuluna ya da köy okullarına gönderirdi. Çocuk elinde uzun bir sopası olan öğretmenin önünde diz çökerek eğitimine başlardı. Bu okullarda Süryanice, Arapça ve Türkçe okuma yazmanın yanında az da olsa, sarf, nahiv ve matematik öğretilirdi. Bu okullarda zaruri olan bilgiler verilirdi. Bu öğrenciler kilisede namaz kılarlardı. Bu öğrenim esnasında çocuk sabah ve akşam ibadetleri sırasında, Şemmasın yönettiği koroda ilahiler söylemesini öğrenirdi. Daha sonra kahinin anlattığı dini hikayeler ile rahip ve azizlerin hayat hikayelerini dinlerdi.

Naum Faik, yukarıda anlatılan şekilde bir ilk öğrenim hayatı geçirdi. Babası okur yazar değildi. Çünkü onun yaşadığı zamanlarda okul imkanı yoktu. Ancak babası, Naum'un okumasını istiyordu. Okul çağına geldiğinde küçük Naum, Diyarbekir Meryem Ana Kilisesi içinde bulunan medreseye gönderildi. Bu kilisede gömülü bulunan Suruçlu Mor Yakup ve Mor Diyonsiyos İbn'i-Salib (meşhur müfessir)'in manevi destekleri altındaydı. Bu kilise okulunda Süryanice Arapça ve Türkçe'ye ait ilk bilgileri aldı. Bununla birlikte kilise musikisini de öğreniyordu.

Naum'un ilk öğretmeni Şemmas Hanna'dır - daha sonra papaz olur- Naum'un ilk öğrenimi sırasında, kilisede gömülü bulunan Mor Yakup Mor Salib'in mezarlarına komşu olması ona büyük etkiler yapmıştır. Onun gelecekte kendi toplumuna hizmet etmesi için ona manevi destek vermişlerdir.

Bu dönemdeki eğitim kurumları, okuma yazma öğretme amacına yönelik küçük yapılardı. Bu gün bile, bu küçük yapılı okullara, köylerde rastlamak mümkündür. Bu okullar oldukça küçük, güneş girmeyen karanlık ve havasız yerlerdi. İşte bu karanlık yerden, Naum'un yıldızı parlamaya başlamıştı. Kendisini toplumuna adayan ve hayatının 40 yılını mücadelelerle geçiren adamın tüm sevdası, vatanına ve insanlığın aydınlanmasına hizmet etmekti.

Bu tip eğitim yerleri ve metotları fazla sürmeden ortadan kalkmaya başladı. Genç Naum, medreseye büyük iştiyakla devam ediyor, öğrenmek için çaba harcıyordu. Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'da ve Araplar arasında ise Suriye'de başlayan yenileşme ve kalkınma çabaları Diyarbekir'e ulaşmıştı. Diyarbekir'in siyah taşlardan yapılma surları artık parlıyordu. Bu hareketlilik, Diyarbekir'de yaşayan muhtelif topluluklara da yansımıştı. Hıristiyan topluluklar gaflet uykusundan uyanıp, gözlerini parlayan güneş karşısında ovuşturmaya başlamışlardı. Alışa geldikleri yaşam biçiminden farklı bir hayat talep etmeye başladılar. Diyarbekir'deki Süryaniler de bu kalkınma faaliyetlerinden etkilenerek 1879'da modern bir okul açtılar. Bu okulun idaresini Hanna Sırrı Çıkkı Efendi üstlendi. Bu okulun açılışı, 4.Petrus'un (1872-1894) patrikliği dönemine rastlar. Bu okulun kuruluş amacı, iki nehir (Bethnaharin) arasındaki gençleri eğitmek ve yetiştirmekti.

Tabi ki, Naum da bu okulda okumak istiyordu. Bu okul kısa süre içinde beklenmedik bir başarı ile büyük bir şöhret kazanmıştı. Zamanın okulları arasında en önde yer alıyordu. Bu medrese Naum Faik ile birlikte bir çok edip ve yazarlarında yetişmesine sebep oldu. Yeni başlayan aydınlanma dönemine önemli etkileri oldu.

Naum Faik, kendi el yazısı ile yazdığı hatıralarında, bu okulun kendisini nasıl etkilediğini şöyle anlatır:

"1879'da Diyarbekir Süryanilerinin bir araya gelerek oluşturdukları "Kadim Süryani Kardeşler Derneği"nde seçkin insanlar görev almışlardı. Bunlardan bazıları: Kiryakos Hıdırşah, Şemmas Hanuş Mumcu, Kiryakos Esfer, Hacı Saliba Boyacı idi. Bu derneğin amacı, yeni ve modern okul tesis etmekti. Süryani çocuklarının daha iyi bir eğitim almaları gayesi ile okullar açmaktı. Bu amacın gerçekleştirilmesi için maddi ve idari şartları yerine getirilerek okulun temeli atıldı. Okulun idaresine de Profesör Hanna Sırrı Çıkkı-i Amidi getirildi. Bu hoca Süryanice, Arapça, Türkçe, Farsça ve Fransızca biliyordu. Okulun idaresi 1881'de tamamen ona teslim edildi. Bu dernek üyelerinin yapmış oldukları çalışmalar ve okul idaresinin gayretleriyle, okul haklı bir şöhrete ulaştı. Bu okulda okumak isteyen birçok öğrenci, okula gelmek için adeta birbirleriyle yarışıyorlardı. Bu okula, Ermeni, Süryani, Keldani ve Katolik cemaatlerinden de öğrenciler geliyordu. Diyarbekir'e yakın Kıtırbıl, Karabaş, Ka'bi köylerinden de bu okula öğrenciler geliyordu. Diyarbekir'in birçok genci bu okulda eğitim gördüler. Bu okulun bir özelliği de ilk defa sıralı ve oturma yerleri bulunan sınıflar oluşturulmuş olmasıydı. Bu okuldan mezun olanlar arasında Yakub Darakçı, Sait Çermikli ve Hanna Rıdvanlı da bulunuyordu. Adı sayılan son iki şahıs Osmanlı adliyelerinde önemli mevkilere gelmişlerdir. Papaz Ka'billi Musa, Kıtırbıllı Şemmas Toma ve bunlar gibi pek çokları bu okuldan mezun oldular.

Dernek, okulun başarılı olduğunu görünce, okul için daha kullanışlı bir bina yaptırma kararı alır.Mevcut bulunan okul binasına ek yapılarak, kilise ile birleştirilir. Okulun belli bir eğitim programı vardı. Bu program gereğince Süryanice, Arapça, Türkçe ve Fransızca dilleri öğretiliyordu. Tabiat Bilimleri, Matematik, Hıristiyan Teolojisi ve Kilise Musikisi dersleri veriliyordu. Bu okul eğitim ve öğretimine 8 yıl boyunca devam etti. Bazı ekonomik sebeplerden

dolayı okul kapanmak zorunda kaldı. Ancak, Naum Faik, hocası Hanna Sırrı Çıkkı'dan dersler almaya devam etti." Görüldüğü gibi Naum, ilk öğrenimini tamamladıktan sonra, Kadim Süryani Kardeşler Derneği'nin açmış olduğu okula devam etmiş ve bu okul kapandıktan sonra da kendini yetiştirmek için inceleme ve araştırmalara devam etti.

ALTINCI BÖLÜM

NAUM FAİK'İN ÇIKARDIĞI VE YÖNETTİĞİ GAZETELER

Naum Faik, toplumuna hizmet edebilmek için basın ve yayın faaliyetlerinde bulunmuştur. Toplumunun hastalıklarını teşhis ediyor ve bu hastalıkların sebeplerini ve tedavi yöntemlerini güzel bir şekilde anlatıyordu. Öğretmenlik mesleğinin yanında, böylesi zorluklarla dolu işlere de kendini adamıştı. Basın yayın işlerine 1910 yılında başladı. Kısa bir aralıktan sonra 1916 yılında tekrar gazete çıkarmaya başladı. Bu tarihten ölümüne kadar (1930) bu işlerine aralıksız devam etti.

İlk olarak Diyarbekir'de ***"Kevkeb Şark"*** (Doğu Yıldızı) gazetesini çıkardı. Daha sonra ***"Bethnehreyn"*** gazetesini Amerika'da yayınladı. İttihad Dergisinin yazı işleri müdürlüğü görevine başlayınca, bu gazetenin yayımına ara verdi. İttihad Dergisi, Amerika'da yaşayan Keldani Asurilerinin ***"Vatan Derneği"*** nin bir yayın organı olarak çıkarılmaktaydı. ***İttihad Dergisi*** kapanınca, tekrar Bethnehreyn gazetesini hayatının sonuna kadar yayınlamaya devam eder.

Bu gazetelere ek olarak, bir kısım makale ve yazılarını, Amerika'da yayınlanan İntibah Dergisine[10] de gönderiyordu. Ayrıca, ***"Asurilerin Mürşidi"***[11] adlı Harput'ta yayınlanan dergide de yazıları

---

10 Bu dergiyi Cebrail Boyacı Efendi, Amerika'da yayınlamaktaydı.

11 Bu dergiyi Aşur Yusuf Efendi çıkarıyordu.

çıkıyordu. Naum Faik'in, gelecek sayfalarımızda göreceğiniz gibi, birçok gazete ve dergiye önemli hizmetleri olmuştur.

Kevkeb Şark Gazetesi

1908 yılında yapılan değişikliklerin siyasi hayata olduğu kadar, toplumsal hayata da etkileri olmuştur. Beraberinde ilmi hareketlilik getirmiştir. Bu değişim, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde yaşayan tüm halkların faydasına olmuştur. Halkı uyandıran, sevindiren kanunlar uygulanmaya başlamasıyla her cemaat kendi işini düzenlemeye çalışırken, toplumsal varlığını korumaya ve geliştirmeye çalıştı. Hürriyet, eşitlik ve kardeşlik kanun ve uygulamalarından herkes faydalanmaya çalıştı.

Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan topluluklar, cemaatler gazete ve dergi çıkarmaya, yeni okullar açmaya, matbaalar kurmaya başlayarak, topluluklarının ekonomik ve kültürel kalkınmasına yardımcı olmaya başlamıştı. Süryani toplumu, Osmanlı Devleti içinde, dağınık yerlerde yaşamalarına rağmen, bu yeni uygulamadan azami derecede yararlanmaya çalıştı. Bu kanunun uygulanmaya başlamasıyla, aydın insanlar, toplumu, kendi geleceklerine sahip çıkmalarını istediler. Bütün memleketin ufkunda parlak geleceğin yıldızı parlamaya başlamıştı. Aydınlar, bu kanunla halkı aydınlatmaya, gençlerin zihinlerinde uyanış tohumlarının ekilmesini sağladılar. Bu kutsal uğraşıların faydası şudur ki; Süryani toplumunun, aydınlanma ışığını, istek ve arzu ile takip etmeye, duraklama döneminden az da olsa kurtulmaya çalışmış olmasıdır. Islahat için kuvvetli adımlar atmaya ve tembellik elbisesini üzerlerinden çıkarmaya başladılar.

Bu çalışmanın ilk ürünü olan ***"İntibah"*** derneği kurulup, birçok yerde örgütlenmesi sağlandı. Bu dernek, muhtelif yerlerde temelini attıkları okullarla, başarılı sonuçlar almaya başladı. İlk olarak Deyrülzafaran Manastırı'nda bir matbaa kuruldu. Ancak bu

güzel gelişmeler, 1914 yılında başlayan I. Dünya Savaşı ile son buldu. Bu savaş, kalkınmayı engellediği gibi, ıslahatçıların emellerine de son verdi. Bütün güzel projeler baştan sona yokluğa terk edildi.

Naum Faik'in de, toplumun aydınlanması ve kalkınması çabaları için, tarihi öneme sahip çalışmaları olmuştur. O, ıslahatçıların öncüsü, mücahitlerin kahramanı, özgürlükçülerin lideriydi. O, özgürlük ateşini yakıp, etki alanını genişleten kişiydi. Onun konuşmaları, konuşulan yerde kalmıyor, ses getiriyordu. Makalelerini,***Kevkeb Şark*** ve ***İntibah*** adlı iki gazetede özellikle yazı ve kahramanlık şiirleri de bu gazetelerde yayınlanıyordu. Bu yazılarının tek amacı, Süryanilerin harekete geçirilmesi ve kalkınmanın yaygınlaştırılmasıydı.

Kevkeb Şark gazetesi, bu kalkınma ve uyanış döneminin başında yayınlanmaya başlandı. Bu gazete, uyanışın bir ifadesi olduğu gibi aynı zamanda, Naum'un edebi çalışmalarının ilk meyvesidir. Toplumun tüm kesimlerine ulaşmış ve oldukça fazla sayıda satılıyordu. Süryaniler bu gazeteye itibar edip, sahip çıkıyordu. Biz de bu gazetenin özelliklerini daha geniş bir şekilde anlatmak istiyoruz.

Bu gazetenin, Naum Faik'in edebi çalışmalarının ilk meyvesi olduğunu az önce söylemiştik. Diyarbekir'de Süryanilerin kendi dillerinde çıkardıkları ilk gazetedir. Osmanlı kanununun yayınlanmasından iki yıl sonra 1910 yılında çıkmaya başladı. Bu gazete, Süryaniler arasında birlik ve uzlaşmayı sağlıyordu. Aynı zamanda ***İttihat Derneği'*** nin de yayın organıydı. Bu dernek de Islahat Fermanı yayınlandıktan sonra kuruldu. Bu gazetenin ilk sayısı 27 Nisan 1910 Çarşamba günü çıktı. Başında şöyle yazıyordu. *"Bu gazete ihbarı ve edebi bir gazete olup, on beş günde bir yayınlanır."* Naum, gazetenin yazılarını kendi el yazısı ile yazıp, matbaaya gönderiyordu. Gazetede Süryanice harflerle Arapça, Türkçe ve Kürtçe dillerinde yazılar yayınlanıyordu. Gazetenin yayımı iki yıl sürdü. En son sayısı 27 Nisan 1912'de yayınlandı. Gazete, birinci yıl 26, ikinci yıl 17 sayı olarak yayınlanabildi. Milli ve faydalı bir gazeteydi. Burada, Süryani edebiyatçı ve yazarları, kalemleriyle adeta yarışıyorlardı.

Bu gazetede en çok ıslahat konuları işlendi. Toplumun sorunları ve tarihi olaylar yazılıyordu. Bu gazetenin amacı, Süryani gençlerinin zihinlerini aydınlatıp, kalkınmaya teşvik etmekti. Geçmişteki itibarlı günleri geri getirmeye çalışmaktı.

1910-1912 yılları arasında yaşanan olaylara yer vermişti. Bu gazetenin yayınları olmasaydı, bunlar tamamen kaybolacaktı. Bu olaylar gazete tarafından kaydedilmeseydi, birçok olay bunları unutturmuş ve tarih ile günümüz arasında bir kopukluk meydana gelmiş olacaktı. Bu gazete, bize göre tarihi kaydeden en hayırlı çalışmalardan biri olmuştur. Gerçeği öğrenmek isteyenler, bu gazeteye baksınlar. Bu gazete, I. Dünya Savaşı'nın çıkmasından önce Süryaniler tarafından okunuyordu. Engellemelere rağmen halk, gazeteye sahip çıkıyordu. Edebi gazete ve kitaplar, yayın hayatına başladıklarında, bir takım engellerle karşılaşıyordu. Fakat Süryaniler, bu gazeteye mallarıyla ve kalemleriyle yardım ediyordu. Gazete, üç ayrı dilde yayınlanıyordu. Süryanice, Arapça ve Türkçe olarak basılıyordu. Bu gazetenin, bu üç ayrı dilde yayınlanması çok isabetli olmuştu. Çünkü o dönemde Süryaniler, en çok bu üç dili kullanıyordu. Gazeteyi çıkaranlar da, beklenen faydaların tüm topluma yayılmasını istiyordu. Farklı konular, farklı dilde yazılırdı. Yalnızca önemli konular ve Süryanilerle ilgili haberler üç veya iki dilde yazılırdı. Naum, Türkçe ve Arapça yazar ve her iki dilde tercüme ederdi. O, Arapça'dan Türkçe'ye iyi çeviri yaparken, Türkçe'den Arapça'ya çevirisi orta düzeyde idi.

Bazı faydalı konular tespit edilmiş ve bu çerçevede yazılmıştı. İşte bu başlıklardan bazıları:

Gazeteyi Okuyunuz,
Matbaaya Olan İhtiyacımız,
Toplumsal Hastalıklar ve Faydalı İlaçları Nelerdir,
Fikri Yükselme, Toplumun Sorunlarıyla Kim İlgilenecek,
Bir Toplum Hastalığı Olarak Haset,
Süryanilerde Başıboşluk, Gidiş Nereye,

Süryanilerde Şura Kuralı,
Günlerimizi Nasıl Geçiriyoruz,
Matbaa; Konuşulan Halkın Dilidir,
Hakiki Gayret Yalancı Gayret,
Uyanış Asrında Büyük Tembellik,
Bugün Neyimizle Övünüyoruz,
Tarihimiz ve Tarihçilerimiz,
Birlik ve Ayrılık,
Semiramis,
Okullarımız,
Atalarımızla Övünmenin Bir Faydası Yok...

İşte gazetenin birinci sayısının önsözünün özeti. Bu yazıyı Türkçe naklediyorum. Naum Faik önsözünde şöyle der:

"Rica ve İzah:
Şark Yıldızı (Kevbek Şark) adıyla çıkardığımız gazeteye, dergi diyemiyoruz. Bunun birinci nedeni, imkanlarımızın kısıtlı olması, ikincisi matbaa baskısı yapmamızdaki zorluktur. Bu nedenlerden ötürü gazete olarak çıkarıyoruz. Aynı zamanda sermayemizin azlığından dolayı ve matbaa imkanlarımızın kısıtlı olmasından dolayı gazete boyutunda huzurlarınızdayız.
Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan birey ve topluluklar, yeni kanun ile özgürlük, adalet ve şuraya verdiği önemin farkına vardık. Kardeşlik, birlik ve eşitlik kavramları öne çıktı. Fakat, bu değerleri önemseyip, bunları dergi ve gazeteler aracılığıyla gelecek nesillere aktarma çalışmasında bulunmadılar. Bizim başladığımız bu ilk çalışma ile, büyük alim ve edebiyatçılar karşısında tecrübesizliğimizi de kabul ediyoruz. Bu acemiliğimiz ile bu çalışmaya giriştik. Amacımız, yeni gelişmeleri Süryani toplumuna kendi dilleriyle ulaştırmaktır. Bu çalışma ile altı yüzyıl boyunca Osmanlı'ya bağlı kalmanın gururunu

dile getirmek, Osmanlı sayesinde ulaştığımız ilim ve fazileti gelecek nesillere, atalarımızın dili olan Süryanice ile öğretme amacına hizmet etmek için bu gazeteyi çıkarıyoruz. O ecdatlarımız ki, büyük bir cömertlikle yapmış oldukları yardımlarla, okullar ve matbaalar açılabildi. Doğuda yaşayan gençleri aydınlatmak, onların kardeşlik duygularını geliştirmek görevini üstlenerek, gazeteyi çıkarıyoruz. Medeniyet ve ilerleme caddelerinde yol almayı amaçlıyoruz. Bu gazetenin adı ***Kevkeb Medinho (Kevkeb Şark)'*** dur. Ümidimiz kalem sahiplerinin katkısı ile, gazetemiz sayesinde insanlar arasında sevgi ve bağlılık duygularını geliştirmektir. Allah'tan bizleri doğru yola iletmesini diliyorum. Elimizden tutup, başladığımız bu çalışmada bizi başarılı kılsın.

Bizi bu yolda çalışmaya sevk eden Edip Beşar Burucu Efendi'ye teşekkürler ediyoruz. Kendisi, Diyarbakır Süryani cemaatinin aktif bir üyesidir. Kendisi, toplumu için gayretli bir çalışma içerisindedir. Onun yardımlarına ihtiyacımızın olduğunu burada itiraf ediyoruz.

Kendisi birçok kez, böyle bir gazetenin Diyarbakır'da çıkmasını istemiş ve bizlere teklif etmişti. Fakat, bu zor meydana atılmaktan, işlerimizin çokluğundan zaman bulamayışımızdan çekiniyorduk. Gazetenin çıkarılması halinde, her türlü yardımı yapacağını gördüğümüzde, tüm masrafları üsteleneceğini de beyan ettiği için, böyle bir gazete çıkarma sorumluluğunu yüklendik. Allah'a güvenerek çalışmaya başladık.

Bu gazeteyi çıkarmaktaki gayemiz, çeşitli kişi ve kuruluşlarla mücadeleye girmek değil, başka halk ve unsurlarla sürtüşmeye girmek değildir ve bundan da çekiniyoruz. Biz, tarafsız bir çizgi üzerinde hareket edeceğiz. Biz ve arkadaşım Beşar Efendi, Süryani edebiyatçılarının meyvelerine muhtacız. Diğer Arami kardeşlerimizden de yardımlarını esirgememelerini istiyoruz. Yardım Allah'tandır."

Bu gazetenin birinci sayısı yayınlandıktan sonra, birçok başkan, edebiyatçı, dernek temsilcileri gazeteye kutlama mesajları yollamıştı. Bu mesajların bazılarını buraya aktarmak istiyorum. Naum Faik'in edebiyattaki gücünü, toplumu içindeki etkinliğine örnek olması bakımından, bu mesajlara yer vermek istiyorum. Bu mesajların bir kısmı Arapça, bir kısmı Süryanice ve bir kısmı da Türkçe'dir. Türkçe olan mesajları özetleyip, Arapça'ya tercüme ettim. Ayrıca, gelen mesajları tarih sırasına koyarak, ilk önce cemaat başkanlarından, sonra Süryani derneklerinin temsilcilerine, en sonda da kişisel mesajları ele alacağız.

Dini Reisler ve Derneklerden Gelen Mesajlar

Mübarek dost ve Kevkeb Şark gazetesinin sorumlu müdürü Naum Faik,

Süryani harflerle yayınladığınız gazetenizi çıktığı günden beri okumaktayım. En kalbi duygularla tebrik eder, devamı için dua ederim. Süryanilerin diğer projeleri gibi bu gazetenin de yarım kalması korkusuyla tebriğimi geciktirdim. Pek çok defa, toplumun yararına yapılmaya çalışılan projelere, bin bir türlü engeller ortaya çıkarılarak, bu projeler yarım bırakıldı. Yaptığınız bu çalışmanıza oldukça sevindim. Böylesi hayırlı çalışmalarımızdan dolayı, Rabbimden sizleri ödüllendirmesini diliyorum. Çalışmanızın başarıya ulaşmasını Allah'tan diliyorum. Allah size güç versin, halkımız uyansın ve üstüne düşen vazifeyi yerine getirsin. İnşallah, bu gazete Süryani toplumunun kalkınmasına vesile olacaktır.

Diyarbakır 3 Temmuz 1910
Metropolit İyavennis İlyas Şakir

Ediplerin dayanağı, faziletlilerin en seçkini sayın Şemmas Naum Efendi, Kevkeb Şark gazetesinin müdürü,

Gazeteniz bize ulaştı. Fazilet ışığının yüce nurlarıyla, kalbimizde ona bir yer ayırdık. Akıl sahiplerinin güvendiği, öğrencilerin rağbet ettiği bu gazeteden dolayı sizleri tebrik ediyorum. Bu çalışmanızdan dolayı her türlü övgüyü hak ediyorsunuz. Bütün Süryanileri sizlere çelenkler sunmaya, sizlere yardımcı olmalarına, bu milleti yüceltmeye davet ediyorum. Kalemlerinizin bu hayırlı işlerde devamla çalışmasını bekliyorum. Birlik ve ilerleme yolunda zihinlere ışık oluyorsunuz. Allah'ın yardımı, fazilet yolunun dostlarının yanında olsun inşallah.

Deyrulzafaran 2 Eylül 1910
Rahip Afrem Barsaum

Faziletli, gayretli dostumuz ve ruhi evladımız öğretmen Naum Faik Efendi,

Allah, ömrünüzü bereketlendirsin. Dua ve bereketlerimizi hediye ettikten sonra deriz ki, Kevkeb Şark gazetesinin ilk sayısından beri elimize ulaşmış olmasından dolayı sevinçliyiz. Büyük bir lezzet ve sevinçle okuyorum. Bu teşekkür yazımızın gecikmesinin nedeni, gazetenizin yayınının kısa sürmesi, aydınlığın kaybolmasından duyduğumuz korku ve tereddüttür. Bu yazımızla, yapmış olduğunuz çalışmanıza duyduğumuz minnet ve teşekkürü ifade etmektedir. Ruhunuzda yükselen ve kalbinizde parıldayan yazılarınızla Süryaniler gurur duymaktadır. İşinizdeki ciddiyet ile kalplerde olan sırları açığa çıkartmaktasınız. Bu da hayret verici bir olay değildir. İçinizdeki gayret, atalarınızdan sizlere intikal etmiştir. Çünkü onlar, yaşamlarını ve varlıklarını Süryani kültürünün yükselmesi için feda ettiler. Biz, sizleri en içten ve samimi duygularla çalışmalarınıza teşvik ederek,

başarılar diliyoruz. Şerefli bir mazisi olan topluğumuza faydalı olan her şeyin yayılması gerekliliğine inanıyoruz. Bu gazetenin yücelmesi için, Rabbimiz İsa Mesih'in ruhu sizlerle beraber olsun.

Kudüs 15 Eylül 1910
Metropolit Diyonsiyos Behnam
Humus ve Civarı Ruhani Reisi

Aziz evladımız Naum Faik Efendi,

Hayatınız esenlik içinde devam etsin. Babanın bereketlerini ilettikten sonra Allah'a tevekkül ediyorum. O, seni bütün kötülük ve belalardan muhafaza etsin. Kevkeb Şark gazetesi, adına uygun olarak, bir ışık olarak doğmuştur. Yine gördük ki, yazılarınız ile, hakikatleri gizleyen perdeleri aralıyorsunuz. Öylesine güzel ifadeler kullanmışsınız ki, mana ve ifadelerinizin akıl sahiplerini etkilememesi mümkün değildir. Hakikaten, gazeteniz bir yıldız gibi parlayarak Süryanilere ışık vermiştir. Bu yolda hayırlı gelişmeler umuyoruz. Bu gazeteniz ile, kalbinizdeki millet sevgisinden kaynaklanan ırmağın devamlı akmasını ümit ediyoruz. Memlekette, yaşayan ölüleri diriltecek, gençlerin beyinlerine yerleşecek, birlik ve beraberliğimizi arttıracaktır bu çalışmanız. Osmanlı Devleti topraklarında yaşayan Süryanilerin medeniyet yolunda ilerlemesine sebep olacaktır. Bu yıldız bazılarına öyle bir ışık verdi ki, sanki Perslere, İsa Mesih'i gösteren yıldızdır. Bu yıldız, görünmesiyle insanları hak yoluna sevk etmişti. O yıldız ki, hakikat ışığı ile cehaletin karanlıklarını dağıtmıştır. İnsanlarınıza hizmet etme görevinizden dolayı, Allah sizlere kuvvet versin, başarılar nasip etsin. Allah bu gazeteniz ile, Süryani ümmetini dini hakikatler ile,

medeniyet yolunda ilerlemeye sevk etsin. Bu gazeteniz hakkı açıklamaya şahitlik etsin. Rabb'in bereketi sizinle olsun.

Kudüs 17 Eylül 1910
Metropolit Gregoryus
Afrem Sadadi

Kevkeb Şark gazetesi sahibi, dostum Naum Faik,

Allah sizleri muhafaza etsin. Gazetenizi ilk sayısından beri dikkatle takip etmekteyim. Sevincimi kelimelerle anlatmaktan acizim. Edebiyat dünyasına, Kevkeb Şark gazeteniz ile Süryani harflere Arapça ve Türkçe olarak birçok önemli konuyu dile getirmeniz, kıymetli nasihatlerinizle bizleri aydınlatmanız yanında, Süryani toplumunu kalkınmaya teşvik etmektesiniz. Çünkü bu toplum, asırlardan beridir cehalet ve zorluk vadilerinde yuvarlanmaktaydı. Bunun da nedeni aralarındaki çekememezlik hastalığı idi. En içten duygularla sizleri tebrik eder, Allah'tan yardım dilerim.

ABD 19 Eylül 1910
Hanna Hori

Sadık dost ve kardeşim, öğretmen Naum Faik,

Biz sağlık haberlerinizi beklerken, gazeteniz elimize ulaştı. Sevinçten adeta uçtuk. Ümit ederim ki, Kevkeb Şark gazeteniz Hazreti İsa'yı bulmak için Mecusilere yol gösteren yıldız gibi, Süryani toplumunun aydınlanmasına vesile olsun. Bunu Allah'tan diliyorum. Bunun günlük bir gazete olarak yayınlanabilmesi için, Allah'ın sizlere yardımcı olmasını istiyorum.

Halep 25 Eylül 1910
Papaz Nimetullah

Aziz ve muhterem öğretmen, Naum Faik Efendi,

Bereket ve dualarımızı ilettikten sonra, Kevkeb Şark gazeteniz bizlere ulaştığını belirtmek istiyorum. Sevinerek okuyorum gazetenizi. Faydalı yazılarla dolu sayfalarını okumaktan zevk alıyoruz. Keşke sizler gibi çalışkan ve gayretli birkaç gencimiz daha olsaydı. Süryani toplumu daha kuvvetli bir şekilde ilerleyebilecekti. O zaman daha da sevinecektik. Ancak içimizdeki haset ve çekememezlik hastalığı, böylesi faydalı işleri engellemektedir. Edebiyatçılarımızın sizlere destek olmaları gerekirken, yine hasetle sizlere yaklaşıyorlar. Böyle ifadeleri kullanmamın nedeni, yapılacak eleştirilere itibar etmemenizdir. Böyle kimseler karşınıza çıkıp, size engel olmasın istiyorum. Heyecanınızı kaybetmeyiniz. Sizin tarih ile ilgili yazılarınızı sevinçle okuyoruz. Bu yazılarınızı, İntibah gazetesinden biliyoruz. Bu çalışmalarınızdan dolayı sizleri kutluyorum. Atalarımızın eserlerini yayınlamakla yeni nesilleri gaflet uykusundan uyandırıp, onları atalarının çizdiği yolda yürümeye sevk ediyorsunuz.

İstanbul 30 Eylül 1910
Papaz Bolis Taima Salus

Bethnaharin Gazetesi (Bethnehreyn)

Naum Faik, bu gazeteyi 1916 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde çıkardı. Gazete; Süryanice, Arapça (Süryanice harflere yazılıp Arapça okunan Gernuşice) ve Türkçe olmak üzere üç ayrı dilde yayınlanıyordu. Naum, gazeteyi, el yazısı ile matbaa harflerinde yazardı. Bu gazete, Amerika'ya göç etmiş Süryanilerin sesidir. Amerika'da yaşayan Süryaniler ile, doğuda yaşayan Süryaniler arasında iletişimi sağlayan bir köprü olmuştu. Bu gazete, daha önce Diyarbakırlı Cebrail Boyacı Efendi'nin, Amerika'da çıkarmış olduğu İntibah gazetesinin, 1914 yılında kapanmasından sonra, 1916 yılında

yayınına başladı. Bu gazete 13 yıl aralıksız olarak yayınına devam etti. Bu gazetenin son sayısı, Naum Faik'in ölümünden kısa bir süre önce, 1929 yılında yayınlandı. Gazetenin yayınlandığı Süryanice, Arapça ve Türkçe dilleri arasında Arapça olan kısmı fazla talep olmadığı için yayını durduruldu. Sadece Süryanice ve Türkçe dillerinde yayınına devam etti.

Bu gazete, Amerika'ya göç eden Süryanilerin dağınıklığını giderip, bir merkezde toplanmalarını sağladı. Gazete ilk çıktığı sıralarda hedef okuyucu kitlesi olarak Süryanileri seçmişti. Ancak, I. Dünya Savaşı sonrasında düzenlenecek olan Barış Konferansı'nın bir an önce toplanmasını, Süryanilerin yaşadıkları acıların bu toplantıda dile getirilmesini istemekle kalmayıp, doğuda yaşayan Asuri ve Keldanileri ayrı tutmadan, hepsinin haklarını savunan yazılar yayınlanıyordu. Çünkü bu dönemde yaşanan zor şartları sadece Süryaniler değil, diğer Hıristiyanlar da yaşamıştı.

Naum, bu gazetede, yılların verdiği birikimlerini kullanıyordu. Yazılarının yanı sıra şiirleri de gazete sayfalarını süslüyordu. Geniş bir yelpazede fikirlerini yayınlıyordu. Onun bu yazıları çok büyük ciltlere sığacak sayıda fazladır. Bu makalelerinde, tarihi meseleler, dilin incelikleri ve buna ek olarak Süryanilerle ilgili olayları ele almaktaydı. İşte Naum Faik'in çıkarmış olduğu gazetenin genel bir Süryani tarihi olduğunu söyleyebiliriz.

1916-1929 yılları arasında Süryani toplumunun başına gelen olaylarda bu gazetenin sayfalarında yer almıştır. Özellikle Süryanilerin, Amerika Birleşik Devletleri'nde kurup faaliyete geçirdikleri derneklerin haberlerini dile getirirdi. I. Dünya Savaşı sırasında doğu da yaşayan Hıristiyanların karşılaştıkları zorluklara ilişkin haberleri yayınladı. Amerika'da bulunan Süryanileri, bu Hıristiyanlara yardım etmeye davet etti. Kilise ruhani reislerinden gelen beyanatlara da yer verdi. Halkı, harap olmuş memleketlerin imar edilmesine ve göç etmek zorunda kalmış olanlara yardımcı olmak üzere düzenlenen kampanyalara katılmaya davet ederdi. Doğu vilayetle-

rinde bulunan akrabalarından gelen haberi, Beyrut'tan gelen haberleri yayınlıyordu. Gazetenin devamlı olabilmesi için haber kaynaklarından yardım beklerdi.

Gazetenin yayınlanmaya başlamasından hemen sonra, dünyanın birçok yerinden kutlama mesajları gelmeye başladı. Bunları tekrar buraya alma gereğini duymuyorum. Çünkü bu örneklere Kevkeb Şark gazetesi bölümünde yer vermiştik.

Naum Faik'in ölümünden sonra, bir kısım öğrencileri, Bethnaharin gazetesini çıkarmak istediler. Ancak, birkaç sayıdan sonra, maddi imkansızlık nedeniyle devam ettiremediler. Bu gazetenin amacının anlaşılabilmesi için, Türkçe ve Arapça olarak yayınlanan birinci sayfasının Türkçe olan kısmının önsözünü buraya alacağım.

Türkçe Kısmının Önsözü:

"Bu gazete milli bir gazetedir. Bilhassa Aramiler'e yönelik hizmet amacıyla yayına başladık. Umut ederiz ki bu başlangıç sürekli ve sağlam olur. İnançlarımızda sabit kalıp, zikzaklar çizmeyeceğiz. Bu metodumuzun başarıya ulaşması, sadece bizim kalemlerimize bağlı değildir. Toplumumuzun da bize yardımcı olması gerekir. Ancak bu dayanışma ile şerefli gayemize ulaşabiliriz. Herkes biliyor ki, maddi imkanlarımız yeterli değildir. Şüphesiz, gazeteyi yayınladığımızda hitap ettiğimiz topluluk Süryanilerdi.

Hiçbir Süryani bu gazetenin yok olmasını istemez. Bu edebi çocuğa sahip çıkmalarını bekliyoruz. Çünkü bu gazete, Süryanilere var oluş gayelerini ortaya koymaktadır. Bu gazetenin edebi sorumluluğunu bizler üstlendik, yaşatılması ise Süryanilerin destek ve yardımlarına bağlıdır. Gazetenin edebi açıdan tüm hazırlıklarını yapmış olmakla birlikte, halkımızın da maddi desteği ile önemli sonuçlar elde edeceğimize inanıyorum. Allah'ın yardımı bizimle olsun."

Arapça Kısmının Önsözü:

"1916 yılının başlarında Bethnehreyn Gazetesi'nin yayını başladı. Süryanice, Arapça ve Türkçe olarak çıkardık. Bir kısım Süryaniler, Türkçe'yi anlamadıkları için, Arapça bilen Süryanilere yönelik, Süryanice harflerle yazılıp Arapça okunan (Garnuşice) bir şekilde ek bir gazete çıkardık. Bu gazete ayda iki defa yayınlanacaktır. Her şeyden önce, okuyuculardan şunu rica ederiz ki, birtakım dil ve ifade hatalarımızdan dolayı bizi affetsinler. Çünkü bu işin acemisiyiz. Biz nerede, Arapça yazarlık nerede. Bir Arap kadar Arapça'yı kullanamayız. Ancak bu vatan sevgisi ve halkımıza hizmet aşkına bunları yapıyoruz. Bilhassa, ilerlemiş bir topluluk içinde bulunmuş olmamızdan dolayı -ki bu Amerika Birleşik Devletleri'dir- birçok eksiğimiz olacaktır. Amerika öylesine ilerlemiş ki, birçok devlet ve topluluk, onu hayranlıkla izlemektedir.

Zaman ve mekan, bizleri böyle bir hizmete zorlamıştır. Bizden kaynaklanan hataları büyütmemenizi diliyoruz. Amacımız, kendimizi bilmiş olarak göstermek değil, gayemiz vatana hizmet etmektir. Süryani kardeşlerimizin milli kimliklerini korurken, ileri seviyede bulunan bu topluma da, uyum sağlamalarını da teşvik etmektir. Bütün Süryani kardeşlerimizle bir araya gelip, bir çatı altında toplanmaktır. Bu kardeşlerimiz, Nesturiler, Keldaniler, Maruniler, Katolik Süryaniler, Protestan Süryanilerdir. Bu kardeşler arasında edebi birliği oluşturmaya çalışıyoruz ve onları davet ediyoruz. Birtakım itikadi tartışmaları bir kenara bırakıp milli duygularla birleşmeliyiz. Bu gruplara hatırlatayım ki, geçmişleri, ırkları, kanları ve etleri, lisanları, vatanları hep Süryani'dir. Bu birlikteliklerle edebiyat alanında birleşmeliyiz. Asurilerin adını yüceltmek için çalışmalıyız. Çünkü Asuriler, tarihte yaşamış ileri bir toplum, ilimde, fende

ve sanatta ilerlemiş bir topluluktu. Şunu da belirtelim ki, Asuriler haklarını talep ediyorlar. Birinci amacımız da Asurilerin haklarını elde etmektir".

İttihat Gazetesi

Bu gazete Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Süryanilerin ***"Asur-Keldani Vatanı Derneği"*** tarafından çıkarılmıştır. Baş yazarı ve sorumlu müdürü Naum Faik'tir. İlk sayısı 28 Mart 1921 yılında çıkmış olup, haftada bir yayınlanmaktaydı. Süryanice, Arapça, Türkçe ve İngilizce dilleriyle, matbaa harfleri ile mükemmel bir şekilde basılmıştı. Amacı, Süryaniler arasında birliği sağlamaktı. Cemaat taraftarlığı yerine ulusçuluğu tesis etmekti. Sayfalarında faydalı konuları işliyordu. Bu gazete 25 Mart 1922'de birinci yılını tamamlamadan 39. sayısının yayınından sonra kapandı. Naum Faik, bu gazetede görevli olduğu süre içinde ***Bethnaharin*** Gazetesi'nin yayınını durdurmuştu. İttihat Gazetesi kapanınca tekrar Bethnaharin Gazetesi'ni çıkarmaya devam etti. Bu gazete de, Naum'un ölümünden önceki hastalık döneminde kapanmıştı.

Birinci sayısının önsözü incelendiğinde, gazetenin amacı daha iyi anlaşılacaktır:

Arami Gazetesi ve Yüksek Gayeleri:

Edebi ve siyasi olarak çıkarılan gazetelerin az bir kısmı yüce gayeler için çıkmaktadır. Gazeteler, toplumu iyi ve doğru yola ulaştırmak için çıkar. İlkeleri; fazilet, ahlak ve insani hedeflerin birliğini sağlamak olan gazeteler, kin ve nefret duygularından uzak olmalıdır. Genç nesillere vatan sevgisini, tarihini, dilini ve kültürünü tanıtan gazeteler, aynı zamanda yenilikçi ve güvenilir olmalıdır. Bu söylediklerimize ilaveten şu kurallar dikkate alınarak bu gazete çıkarılmıştır.

Arami toplumunu aydınlığa çıkarmaya, onlara kurtuluş yollarını göstermeye, vatan ve millet sevgisini aşılamaya çalışmıştır. Bu gazete, Arapça konuşan Aramiler için Arapça olarak da çıkarılmıştır. Pek çok defa, Aramiler, Arapça bir gazetenin çıkarılmasını talep etmişlerdir. Durumlarını, tarihlerini, göç ettikleri ve uzaklarda olanlara öncü olması için gazete talebinde bulunmuşlardı. Biz de, onların bu isteklerini, zaman elverdiğince yerine getirmeye çalışacağız. Daha önce çıkarmış olduğumuz Behtnaharin Gazetesi, Gernuşice olarak da yayınlanmaktaydı. Şimdi, adı geçen gazeteden daha iyi bir gazete ile karşınızda olmak istiyoruz. Allah, vatanı ruhunu, bazı fikir adamları arasında canlandırdı ki, ***"Asuri-Keldani Vatanı"*** adı altında bir dernek kuruldu. Bu derneğin hem edebi, hem de toplumsal yönden Arami ve Keldanilere birçok faydası olmuştur. Bu dernek, savaş sonrası, Paris'te toplanan Barış Konferansı'na delegeler göndererek, bu toplumun hukukunu muhafaza etmeye çalışmıştır.

Dernek üyeleri, toplumun aydınlanması, ahlakın güzelleştirilmesi için, bazı araçlara başvurmuştur. Kendi ulusunun dilinin muhafazası için, matbaalar kurulmasına, gazeteler çıkarılmasına ve okul kitaplarının basılmasının gereğine inanmışlar. Dernek üyeleri, diğer cemaat ve derneklerle de işbirliği içinde bu faaliyetlerde bulunmayı benimsediler. Diğer derneklerden de yardım sözü aldılar. Bu konuda çok çalışıldı. Doğu ve Batı Süryanice harfleri ve Arapça harfler satın alınarak, baskı makineleri elde edildi. Böylece bu gazete Doğu-Batı Arami lehçeleri ile Arapça olarak yayımlandı. Toplumun istekleri doğrultusunda yapılan bu çalışmalara karşı, toplumun da görevi bu çalışmalara destek olmaktır. Çünkü, onların vatanını, dillerini, dinlerini ve adabını dile getiriyordu. Gazeteler, ancak okuyucularının desteği ile, okuyucularının fazlalığı ile ayakta kalabilirler.

Güzel bir baskı ve faydalı bilgilerle***Arami Gazetesi'*** ni, Arami toplumuna arz ediyoruz. Umudumuz gazeteye sahip çıkılmasıdır. Bu gazete onların edebi ihtiyaçlarını karşılayacaktır. Bu gazetenin

alınmaması için hiçbir sebep yoktur. Çünkü üç ayrı dilde yayınlanmaktadır. Bu gazete, içinde meyveler bulunan tabağa benzer. İsteyen, bildiği dilden faydalansın. Süryanice, Arapça bilmeyenler, İngilizce'sini okusunlar.

Biliniz ki, gazeteyi okuyarak yardım eden, en kutsi bir görevi yerine getirmiş olur. Bu görev, vatanını ve dilini muhafaza etmektir. Okuyucuların yardımıyla yakın zamanda okul kitapları da, kendi lisanlarında yayınlanacaktır. Onların evlatları, milletini, vatanını tanıyacak, dilini öğrenecek ve böylece, diğer milletler gibi başarılar elde edecektir. Çünkü her millet, dili ile var olabilir. Biz de, dilimizin güzelliği ve haklı olduğumuzu dünyaya ilan edeceğiz. Bizler, şerefli atalarımızın evlatlarıyız. Aramiler, kendi atalarının yüceliklerini hatırlayarak katkıda bulunsunlar. Halk için, toplum için o yüce mevkileri geri getirsinler. Bu da ancak basın-yayın, edebi ve tarihi kitapların yayımı ile olacaktır. Aramiler, eski zamanlarda ilim, fen, hukuk ve medeniyete kaynaklık etmiştir. Doğu ve Batı, Aramilerin yakmış olduğu ilim nuru ile aydınlanmıştır. Yazdıkları kitaplarla bu aydınlığı devam ettirmişlerdir. Bu eserleri dünya, tarih, tıp, mantık, felsefe ve dini konularıyla tanımıştır. Bugün bu kitaplar, Londra, Paris, Roma, Berlin vd. kütüphanelerini doldurmuştur. Bize düşen görev, atalarımızın ortaya koydukları ilimlerde ilerlemektir. Arami edebiyatını yaygınlaştırmaktır. İleride bizi yönetecek evlatlarımızı yetiştirmektir. Faydalı ilimlere sarılmalıyız. Toplumun başarı elde edebilmesi, böyle gazeteleri çıkarmakla mümkündür. Biz de, bu gayeye hizmet edecek bir gazete olmayı hedefliyoruz.

Farklı mezheplere sahip olan din kardeşlerimden ricam, gazeteyi okuyarak sahip çıkmalarıdır. Bizim bu edebi çalışmamıza katılarak yardım etmeleridir. Onların her türlü ilanlarını da yayınlayacağız. Özgür kalemleriyle, bize yazı göndererek yardım etsinler. Çıkardıkları gazetelerden de bize göndersinler. Böylece edebiyatta yardımlaşmış olup, teşekkürü hak ederiz.

Özellikle Maruni kardeşlerimizden yardım bekliyoruz. Çünkü amacımız, bütün Arami fikirleri birleştirmektir. Edebi dili geliştirmektir. Atalarımızın dili adına uyarıyoruz. Çünkü Marunilerle de ırkımız, dilimiz birdir, aynı vatanda yaşamışız. Lübnan ve Suriye Aramileri arasında fark yoktur. Mezopotamya Aramileri ile Fars Aramileri arasında mezhepsel fark vardır. Bu da, dil birlikteliğine mani değildir.

Bu birleşmenin gayesi, Aramilerin dillerini, tarihlerini yüceltmek, geleneklerine sahip çıkmaktır. Yoksa bütün bunlar kaybolacaktır. Yeni nesiller, atalarının dilini, tarihini öğrenmelidir. Ataları ilim ve medeniyet bayraklarını yükseltmişlerdi. Onlar, edebiyat ve maarif semalarında, ışık saçan bir güneş gibiydiler. Şimdiki Arami kardeşlerimizin dillerine bağlı olmalarını, bulundukları yerlerde okullar açıp dillerini muhafaza etmeye çalıştıklarını, gördükçe heyecanlanıyoruz. Bu gençler ileride bizim edebi ve milli davamızda bizlere maddi ve manevi yardımcılar olacaklardır. İşte, onlar bugün Aramileri Avrupa'ya tanıtmaktadırlar. Roma'da Maruni Süryanileri, bir okul açılmasına vesile olmuşlardır. Bu okuldan birçok öğretmen ve yazar yetişmiştir. Circis Mikail Amire, İbrahim el-Haklani, Şark Kütüphanesi'nin sahibi Yusuf Sem'an es-Semani, "Lübab" adlı eserin yazarı Cebrail el-Kardahi.[12] Bu söylediklerimiz, onları abartmak için değil, onların edebiyatta ve fazilette güçlü olduğunu ve Aramiler için yaptıklarını takdir etmek içindir. Şüphesiz onların, yayınladıkları Arapça gazeteler ile Suriye, Mısır ve Amerika'da, Arapça'ya büyük hizmetleri olmuştur. Çünkü sözlüklerin ve edebi kitapların yazarları çoğunlukla Maruni alimlerdir. Onlarla omuz omuza vermek ve edebiyatta ilerleme adına onlarla çalışmakta bir zarar yoktur.

---

12 Bu kitap Süryanice-Arapça bir sözlük olup, Aramcan'nın öğrenilmesine yardımcı olmaktadır.

Bu gazeteyi iki dilde, Aramca ve Arapça çıkarmaya karar verdik. Biliyoruz ki, bu iki dili kullanan topluluklar arasında bu gazete yayılacaktır. Birinci dil, onların eski dilidir. İkinci dil olan Arapça onların yeni dilidir. Aramca'yı bilenler bu dillerini geliştirecek, bunun yanında Arapça'yı da öğreneceklerdir. O zamanda Aramilerin hem dilleri, hem de fikirleri birleşmiş olur. Bu dillerdeki gazeteyi şimdilik birlikte yayınlıyoruz. İleride iki ayrı gazete olarak yayınlayabiliriz. Okuyuculardan beklentimiz, cümle kuruluşundaki hatalarımızı hoş görsünler. Amacımız, Arapça'nın tam manasıyla gramerini yapmak değil, Aramilerin eski ihtişamlarını geri getirmektir. Her ne kadar, basit bir dil ile gazete yayınlıyorsak da, kulakları rahatsız edecek kadar kötü değilse, kabul edilebilir. Umudum, bu gazetenin, Aramileri doğru yola ulaştıran bir delil ve hayat yolunda onlara bir hidayet vesilesi olmasıdır.

YEDİNCİ BÖLÜM

NAUM FAİK'İN YAZMIŞ OLDUĞU KİTAPLAR

Naum Faik, tüm zamanını, kitapları araştırmak ve bilgisini arttırmaktan başka bir işle geçirmemiştir. Araştırmalarını, Süryani halkına ve diline yöneltmiştir. Araştırmalarında dikkatini Süryani tarihi, dili ve medeniyetine yöneltmiştir. Bu konulara rastladığında, daha sonra yayınlayacağı eserleri için bu bilgileri kaydederdi. Böylece araştırmalar sonunda fişlenen bilgiler, çeşitli çalışmalarıyla meyvelerini verdi. Doğrusu araştırmalarının tümü kitaplaştırılırsa ciltler dolusu kitap olur. Kendisi, kaydetmiş olduğu notları, bir kitap miktarına ulaşınca, bu konuda kitap yazardı. Bu çalışmalarına başka yerlerde rastlamak da mümkün değildir.

Örneğin; Arapça'da bulunan Süryanice kelimeleri hemen tespit ederdi. Fırat ve Dicle Nehirleri arasında yaşayan Araplar, aynı zamanda Süryanice'yi de kullanırlardı. Arapça, Türkçe, Farsça ve Kürtçe'de bulunan Süryanice kelimelere rastladığında, bulduklarını hemen kaydederdi. Okumuş olduğu kitaplarda da geçen, Süryanice asıllı kelimeleri not alırdı. Bu yöndeki çalışmaları oldukça fazlaydı. Bu kelimeleri, kendi kaynaklarında, nereden bulduğunu da belirtirdi. Kelimenin gerçek anlamını araştırır ve tespit ederdi. Bu şekilde birçok hacimli çalışma yapmıştı. Bunlardan sadece bir tanesi basılabildi, diğerleri müsvedde halinde kaldı.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Naum Faik, dünya malı ile zengin değildi. Bu yüzden kitaplarını bastıramadı. Ancak, anma

komisyonu bunları basma çabası içerisindedir. Umulur ki, gayretli kimseler yardım eder de basılır.

Naum Faik, bütün ömrünü bu çalışmalarla geçirmiştir. İlme ve öğrencilere faydası olsun diye, bu çalışmaları yapmıştır. Gelecek sayfalarda, bize bıraktığı kitapların neler olduğunu belirteceğiz. Büyük ciltler tutacak çalışmalar yapmıştır. Her kitabının içeriğini geniş bir şekilde sizlere aktarmak isterdim. Ancak bunların büyük çoğunluğu müsvedde halindedir. Birçok kişi bunların ne olduğunu dahi bilemez. Ancak bir kısmı basılmaya uygundur. Bir çoğu da düzenlenmeye muhtaçtır. İmkan sağlanırsa, bunları araştırıp bir araya getirmeye ve dikkatli bir şekilde düzeltmeye çalışacağız. Komisyonun muhafaza ettiği ve bize gönderilmeyenleri, komisyon sekreterinin verdiği bilgilere güvenerek onlardan bahsedeceğiz.

1. Dicle ve Fırat Nehirleri Arasında Yaşayan Arapların Arapça'sında Bulunan Süryanice Kelimelerin Toplandığı Kitap

Bu kitap, sözlük şeklinde olup, alfabetik olarak hazırlanmıştır. Aslı Süryanice olan ve Diyarbakır ile Mardin civarında yaşayan Arapların, günümüzde halk arasında kullanılan Arapça'da bulunan Süryanice kelime sayısının 1537 olduğunu belirtir. Bunların, Süryanice asıllı olup Süryanice anlamı ile bugünkü anlamlarını vererek karşılaştırır. Bazı sözcüklerde isabet etmiş, bazılarında ise hata yapmıştır. Genelde birçok araştırmacının bu hataları yaptığı gibi. Bu kitap, 300 sayfalık olup, Gernuşice yazılmıştır. Buradaki bilgiler Bethnaharin Gazetesi'nde 1923 yılında yayınlanmıştır. Bu sözcüklerin toplanmasında, düzenlenmesinde çok zorluk çektiğini belirtir. Kitap, konusu itibariyle tektir. Eğer bu bilgiler, kitap olarak yayınlanırsa, edebiyat aleminde büyük yankılar yaratır. Özellikle, Sami dilleriyle uğraşan alimlerin dikkatini çeker. Kaldı ki Mardin ve Diyarbakır çevresinde konuşulan Arapça'daki, Süryanice kelimeleri toplayan araştırmacılar, neredeyse yok denecek kadar azdır. İşte bu

durum, kitaba özellik katmaktadır. Bu kitabın önsözünde yaşadığı zorlukları anlatmaktadır.

Kitapla ilgili olarak kendisine gönderilen mesajlar;

"Süryanice kelimeleri araştırıp ortaya koyan kitabınızı gönderdiğiniz için size teşekkür ediyorum. Bu kitap, sizin bilgilerinizin enginliğinin bir ifadesidir. Sizin bu çalışmanız ile Aramiler, hem Doğuda, hem Batıda onur duyacaklardır. Allah size yardım etsin. Topluma hizmetiniz devamlı olsun. Toplumun sizin gibilere ihtiyacı vardır. Siz, bu toplumu birleştirip yüceltmek isteyenlerdensiniz".

Filip et-Tırazi

Süryanice sözcükleri içeren kitabınızın az bir kısmını okudum. Çok faydalı olduğunu gördüm. Dil ilminin usul ve ruhuna ulaşmak isteyenler için oldukça faydalı olacaktır. Maksadınızın yüce ve şerefli olduğunu gördüm. Sizin gayretlerinizi övüyor ve teşekkür ediyorum. İftihar ettiğimiz atalarımızın dilini yücelttiniz.

Hori Hayrullah Stefani Maruni

Bu son kitabınız ile göstermiş olduğunuz edebi verimlilik, beni hayrette bıraktı. Büyük bir gayretle, zorlukları önemsemeden, pek çok tehlikelere göğüs gerdiniz. Allah sizin gibi mücadele adamlarının sayısını arttırsın. Doğu, sizin gibilere muhtaçtır.

Yusuf Murad el-Hori
Şa'b Gazetesi Baş Yazarı

2. Türkçe'de Bulunan Süryanice Sözcüklerin Toplamı

2000'den fazla Süryanice sözcük, Türkçe'de kullanılmaktadır. Bunların Süryanice kökenli olduklarını size ispat edeceğim. Kitaba (ab) kelimesi ile başlamış. Bu kelime için şöyle der:

"Türk Eğitim Bakanlığı, kendi kitaplarında bile, bu sözcüğün aslının Süryanice olduğunu belirtir. Keldaniler ve Nabatiler, Irak civarında yaşamış ve onlar da bu kelimeyi kullanmışlardır. Bu sözcük senenin beşinci ayı olarak kullanılır. Türkler de bu anlamda kullanırlar."

Naum Faik, önsözde kitapla ilgili önemli ve güzel bilgiler vermiştir. O, gerçekten büyük zorluklar çekmiştir. Geniş bir ufukla devamlı çalışmıştır. Hiçbir yardım almadan, bu çalışmalarını yürütmüştür. Birçok edebiyatçı, bu çalışmalarını takdir edip, kendisine kutlama yazısı göndermişlerdir. Bunlardan birkaçını burada zikredeceğim.

Kitabınız bize ulaştı. Hediyeniz için teşekkür ederim. Edebiyat adına çektiğiniz zorluklardan dolayı sizleri tebrik ediyorum.

Metropolit Gregoros Cebrail

Diğer dillerde bulunan Süryanice sözcükleri ortaya koyan kitabınızı büyük bir sevinçle aldım. Bethnaharin adlı gazeteniz de okulumuza gelmektedir. Bu ilmi çalışmanızdan dolayı sizleri tebrik ederim. Allah sizi korusun ve nimetlendirsin.

Metropolit Kımıs Mihail Behas
Şerefe Medresesi Reisi

Süryani sözcüklerini topladığınız kitap bize ulaştı. Şüphesiz bu çalışmanız takdire şayandır. Sizi, bu kıymetli çalışmanız ve yayınlamanızdan dolayı tebrik ediyorum.

Hanna Sırrı Çıkkı

Sayın Naum Faik. Sizi içtenlikle tebrik ederim. Süryanice sözcükler kitabınızın bir örneğini gönderdiğiniz için teşekkür ederim. Bu kitabın faydalı olacağından şüphem yoktur. Kitabınızı okuduktan sonra, fakülte yayın organına bir tanıtım yazısı yazacağım. Bu kitabınızı tanıtıcı bir yazıyı da, mahalli basına göndereceğim. Muhabbet ve teşekkürlerimi bildiririm.

Dr. Filip Hitti

Naum Faik, bu kitabıyla ilgili olarak şunları söyler:

"Çok zaman önce, Süryanice sözcükleri toplamaya başlamıştım. Özellikle Dicle ve Fırat nehirleri arasında ve Suriye ile Lübnan'da yaşayan Arapların kullandıkları dilden Süryanice kelimeleri bulmaya çalıştım. Ancak, bu çalışmamı biraz erteledim. Bu bölgeyi gezdikten ve dillerini gördükten, lehçelerini ve dil kurallarını öğrendikten sonra, bu çalışmama başladım. Özellikle bu kitap, bu memleketlerde kullanılan Arapça'daki Süryanice kelimeleri ele almıştır. O dönemde yaşanan olaylar, çalışmalarımı engelledi. Vatanımı terk etmek zorunda kalıp Amerika'ya gittim. Amerika'da vatanıma ve vatan evlatlarına Bethnaharin Gazetesi ile vatanımın adını zikrederek, hizmet etmeye çalıştım. İçimden gelen arzular, beni bu çalışmaya sevk ederek, bu onurlu insanların diline hizmet etmeyi istedim. Doğduğum yer olan Amid ve çevresinde konuşulan Arapça'daki Süryanice kelimeleri toplamaya çalıştım. Bu araştırmamla okuyanlar görecektir ki, bu kelimelerin sayısı 1500'ü geçmektedir. Tespit ettiğim kelimeler şu anda halk tarafından kullanılmakta olanlardır. Ayrıca, Mısır, Suriye ve el Cezire şehirlerinde konuşulan kelimelerden de tespitlerim oldu. Bu konudaki çalışmaların büyük bir kısmını, diğer araştırmacılara bıraktım. Allah biliyor ki, bu çalışmayı yaparken çok geceler uykusuz kaldım. Elimde yeterli kaynak da yoktu, kaynak olabilecek kitaplara da ulaşamadım.

Aynı zamanda, Türkçe'de bulunan Süryanice sözcükleri de toplamaya çalıştım. Türkler bu sözcükleri kendi dillerine dayanak yapmışlardı. Farsça, Ermenice ve Kürtçe'deki Süryanice asıllı kelimeleri de bulmaya çalıştım. Bunlar da birçok Süryanice sözcüğü ya değiştirerek, ya da ufak değişikliklerle kullanıyorlardı.

Bunlara ait olan bilgileri, ayrıca bir kitapta yayınlayacağım. Çektiğim bunca zorluklara rağmen, bu bilgilerin kitap haline gelmesini ve yayınlanması masraflarına da katlandım. Hiç kimseden, ne maddi, ne de edebi yönden yardım almadım. Bu zorluklara katlanmamın sebebi, bu sözcüklere sahip çıkmak ve zamanla kaybolmalarını engellemektir. Okuyuculardan ricam, yanlışlıklardan dolayı beni hoş görmeleridir. Eksik olmayan ancak Allah'tır. O bana yeterlidir."

Naum Faik, bu kitabının bir kısmında vermiş olduğu bilgilerle isabet ederken, bir kısmıyla da yanlışlık yapmıştır. Kitabı inceleyen, hemen ilk bakışta nerelerde hata yaptığını anlayabilir. Ama bu hataları, onun geceler boyu uykusuz kalmalarıyla daha iyi anlaşılır. Türkçe'de bulunan Süryanice kelimeleri incelemiş ve bu kelimeler üzerindeki tortuları temizlenmiştir. Değişikliğe uğramış haliyle de olsa, kelimenin aslının Süryanice'ye dayandığını ispatlamaya çalışır.

3. Farsça'da Bulunan Süryanice Sözcüklerin Toplamı

Bu kitap oldukça dağınık halde, toplanmış bilgiler mevcuttur. ***"Burhan-i Kat'i"*** adlı Farsça sözlükten yararlanmıştır.

4. Ermenice ve Kürtçe'de Bulunan Süryanice Sözcükler

Bu da karışık olup, oldukça dağınıktır. Bildiği dağınık kaynaklardan, Ermenice ve Kürtçe'de geçen Süryanice sözcükleri de araştırmıştır.

5. İngilizce'de Bulunan Süryanice Sözcükler

Bu kitapta, İngilizce'de bulunan ve halen kullanılmakta olan sözcüklerin Süryanice asıllı olduklarını belirtir. Naum Faik, kitabın önsözünde şöyle der:

"Şüphesiz İngilizce dili, medeni alemin dili olmuştur. Tarih, dil ve dini ilimleri okuyanların İngilizce'yi bilmeleri şarttır. Bilhassa Amerika'ya göç etmiş olanlar için elzemdir. Çünkü Amerika, bizim ikinci vatanımızdır, dili de ikinci dilimizdir. Bu dili bilmeyenler, bu dilin sağlayacağı maddi ve manevi faydaları kaçırmış olur.

Dil, bir canlı varlık gibidir. Yaşar ve ölürler. Devletler gibi doğar, büyür ve yok olurlar. İngilizce dili, günümüzde yaşayan, canlı bir dildir. Sahip çıkanı olduğu müddetçe, sonsuza kadar var olması muhtemeldir. İngiliz dilinden bahsederken, Süryanice de, İngilizce gibi, eskiden tüm dünyaya yayılmış, zengin bir dil olduğunu unutmayalım. Yeryüzünde en çok yayılmış bir dildir Süryanice. Fırat ve Dicle nehirleri halklarından olan Acem, Kürdistan, Anadolu, Suriye, Filistin, Ermenistan ve bir kısım Rusya, Çin, Hindistan, Mısır, Kıbrıs ve Arap yarımadasında kullanılmaktaydı. Bu dili, pek çok millet ve devlet kullanmıştır. Bu söylediklerimiz delil istemeyecek kadar doğru bir bilgidir. Çünkü, bütün dil alimleri hep birlikte derler ki, ilk insanın dili Süryanice'dir. Bu dil, bütün dillerin ilkidir. Süryanice'den Arapça, İberce, Farsça, Türkçe, Ermenice ve doğu dilleri[13] *çıkmıştır. Bundan daha ötesi Süryanice'nin bazı sözcüklerine Avrupa dilleri olan Latince, Yunanca, İngilizce, Almanca vd. dillerde rastlamak mümkündür. Dil ilmiyle meşgul*

---

13 Bunda bir ihtilaf vardır.

olanlar bilirler ki, bu ifadelerimiz doğrudur. Yaptığım incelemelerde, İngilizce'de 2000'den fazla kelimenin Süryanice asıllı olduğunu tespit ettim. Bu kelimeler farklı zamanlarda değişikliklere uğrayarak bugünkü hale gelmişlerdir. Zamanım elverseydi de bunları yayınlayabilseydim."

6. Arapça - Süryanice Sözlüğü

Bu kitap, binlerce kelimeyi içeren geniş bir çalışmadır. Bu kitabı görme imkanım olmadı. Komisyon tarafından, incelenmek üzere bana gönderilen kitaplar arasında yoktu. Anma Komisyonu sekreteri tarafından verilen bilgilere göre, bu kitap, benzeri bulunmayan geniş çaplı bir kitaptır. Yeni bir üslupla yazılmıştır. Ancak, tamamlanamamıştır. Edebıyat alemi, bu kitaptan faydalanmaktan mahrum kalmıştır. Umut ederiz ki, bu dağınıklık giderilip yayınlanır. Naum, başka bir çalışma da yapmak istiyordu. Türkçe - Süryanice sözlük çalışması. Bunu da, kendi el yazısı ile yazmış olduğunu kitap listesinde görmüştüm.

7. Süryanice'deki Yunanca Kelimeler

Bu da çok nefis bir kitaptır. Bu kitapta, Süryanice'de kullanılan Yunanca kelimeleri araştırmıştır. Bu kitap, alfabetik olarak hazırlanmış olup 1000 sayfadır. Her sayfada 20 kelime bulunmakta, her kelimenin Süryanice anlamlarını verirken, Türkçe ve Arapça'da geçen, Yunanca ve Arapça kelimeleri de veriyor. Bu kitabına da bir önsöz yazmıştır. Burada birçok gramer tanımları, Yunanca gramer bilgileri vermektedir. Burada, tekil, çoğul, erkekler ve kadınlar için kullanılan kelimeler, ait olma ekleri, küçültme eklerinden dahi bahsetmektedir. Yunanca'nın yazı tarihinden, Yunanlıların yazıyı kimlerden aldıklarını, Yunanlıların Süryanice kelimeleri kullanmaya

başladıkları zaman ve medeniyet durumlarından bahseder. Yine Süryanice'de bulunan Yunanca kelimelerin aynen veya değiştirilerek kullanıldığının örneklerini verir.

8. Mukaddes Kitaptaki Süryanice Sözcükler

Bu da oldukça geniş hacimli bir kitaptır. Bunu yazarken birçok zorlukla karşılaştığını belirtir. Ancak Naum, bu kitabı tamamlayamadan ölür. Bu kitabın sayfaları dağınık olarak bulunmuştur. George Edward Post'un yapmış olduğu Arapça sözlük çalışmasını örnek alarak, Süryanice sözlük yazmıştır. Bu kitabında, mukaddes kitapta geçen tarihi olayları ve coğrafik isimleri açıklar

9. Mukaddes Kitaptaki Süryanice Sözcükler

Bu kitap, mukaddes kitabın Arapça fihristine benzer, binlerce kelimeyi içermektedir.

10. Süryanice İsimler Sözlüğü

Bu kitaptan, birinci bölümde söz etmiştik. Naum'un Suriye, Lübnan, Kudüs seyahatleri esnasında, bu memleketlerde bulunan kilise ve manastırlardaki yazma eserleri inceleme fırsatı bulmuştur. Bu yazma eserleri tarihi, ilmi ve edebi yönlerden incelemiş ve bunlardan alıntılar yapmıştı. Bu notları arasında kıymetli edebi bölümler bulunmaktaydı. Bu kitabında Süryani tarihinde adı geçen kişilerin yaşam öykülerini, bu manastırlarda bulunan kitaplardan derlemiştir. Süryani edebiyatçılarının biyografilerini, din adamlarının ve kiliselerinin özelliklerini vd. bilgileri yazmıştır. Bu kitab da sayfaları dağınık haldedir. Naum'un amacı, bu kitabı iki cilt olarak yayınlamaktı. Bu kitapta, Hz. Meryem'in yaşam hikayesini alfabetik olarak hazırlamıştı. Ayrıca onun lakaplarını da yazmıştı. Hz. İsa'nın da

lakaplarını araştırmış ve kaynaklarını da belirtmiştir. Mor Mihail'in kitabından da alıntılar yapmıştır. İbnü'l-İbri'den, "Mektubu'l-Şark" adlı eserin yazarı el Sem'an'ın kitabından vd. alıntılar yapmıştır. Bu çalışması da, tanzim edilmeye muhtaçtır. Eğer, Allah ona bu kitabı tamamlama fırsatı vermiş olsaydı, onun en güzel kitaplarından biri olacaktı.

11. Muhtelif Hutbe ve Nasihatleri

Bu kitap, bir kısım hutbe, vaaz ve kasidelerini içermektedir. Muhtelif zamanlarda halka yaptığı hitap ve vaazlarını, söylediği kasideleri Süryanice, Arapça ve Türkçe olarak yapmıştır.

12. Süryanice'de Bulunan Kapalı Anlamlı Sözcükler

"Muammeyat" sözcüğü "muamma" sözcüğünün çoğuludur. Bu sözcük şudur: Şair, şiirini yazarken anlamı gizli olan bir isim kullanırken, daha sonraki dizelerinde, bu isme işaret eden fakat okuyan tarafından anlaşılamayan işaretlerdir. Bunun için, şu şart vardır ki, bu muammanın ardında şiirde geçen bir izah olmalıdır. "Ahaci", ahaciyetin tekilidir. Bu muamma şudur: İki kelimeden oluşan birleşik bir kelimeyi, birleşik olmayan tek bir kelimede, birleşik kelimenin anlamını verebilir. Birleşikten maksat, aynı anlamı taşıyan tek kelimedir.

Süryanice'de dini ve edebi birçok kelime mevcuttur. Naum Faik, bu kitabında anlamları gizli olan kelimeleri ve bu kelimelere ait bilgileri tarihi, edebi ve gramer kitaplarından toplamıştır. Yayınlanmaya hazır olan bu kitabı, dernekler yayınlamalıdır.

13. Arapça Kamusu'l-Avam'daki Kelime Yanlışlıklar

Bu kitap, Arapça ***Kamusu'l-Avam*** adlı eserde yapılan yanlışlıkları ve anlaşılmayan kapalılıkları açıklayan bir kitaptır. Lübnanlı bir

şair ve tanınmış birisi olan Halim Dumus Efendi'nin yazmış olduğu "Kamusu'l-Avam" adlı eserindeki yanlışlıklardan bahseder. Bu kitap, Şam'da Terakki Matbaasında 1923 yılında basmıştır. Bu kitabın yayınlanmasından sonra, büyük gürültüler koparılmıştı. Bu kitapta Suriye, Lübnan ve Mısır'da, halk arasında konuşulan kelimeleri ele almış, bu kelimelerin tahrif edilmiş olan Arapça'nın aslı olduğunu iddia etmiştir. Ancak bu yazar, Süryanice'yi bilmediğinden, bu ülkelerde konuşulan halk Arapça'sındaki kelimelerin, bozulmuş Arapça'nın asılları olduğunu nereden bilebilsin. Naum Faik, bu kitabında, bu kelimelerin Süryanice olduğunu belirtir.

14. Süryanice'nin Koro Hazinesi

Şüphesiz, kalpler üzerinde, ilahi gibi dini müziğin, büyük bir etkisi vardır. Güzel ilahiler, kalbin derinliklerine nüfuz eder. Kalpleri harekete geçirip, onları kelâm ve yüce alemlerde toplamaya çağırır.

Bu konuda, kutsal kitapta pek çok ayetler vardır. Bu ayetlerden, Allah'ın, kendisinin ilahilerle anılmasından hoşnut olduğunu anlıyoruz. Tevrat'ta ilahi, kaside ve tespihlerle, pek çok kişinin şöhret olduğunu görmekteyiz. Bunlardan birisi Kral Davut'tur. Kendisi, o meşhur ***Mezmurları*** yazmıştır. Kendisi, bu Mezmurları güzel sesiyle okurdu. Bu konuda, İncil'de de kilise korolarının önemini belirten deliller vardır. Koro ile, musiki ile Allah'a dua geleneği Mesih ve peygamberler döneminden sonra, kilise ayin geleneğinde yerini almıştır. Hatta, Azizlik rütbesinde bulunan atalarımız, manastırlarda koro halinde dua ve yakarışta bulunmayı vacip kabul etmişlerdir. Bu koro uygulaması, halkı ibadet etmeye davet eden en etkili yoldur. Bunu ilk defa uygulayan Antakya Patriği Mor İgnatyos'tur. O, Mezmur ve tespihlerin iki grup arasında nöbetleşe okunmasını düzenlemiştir. Bundan daha meşhuru, Süryanilerin Güneşi olarak bilinen Mor Afrem'dir. O, insanların müzikal ibadete rağbet ettiğini görünce, -bu uygulamayı yani sevinci arttırıcı ilahileri putperestler,

inançlarının halk arasında yayılmasında etkili bir şekilde kullanıyorlardı- onların bu taktiğini kullanarak, dini gerçekleri, insanların kalplerine ve akıllarına yerleştirmede bir araç olarak kullandı. Mor Afrem, ilk defa kızlardan oluşan bir koro uygulamasını başlattı. Bu kızlara, Ortodoks iman hakikatlerini dile getiren ilahileri öğretti. Bunu musiki vasıtasıyla da ayin uygulamalarını düzene soktu. Bu itibarla kilise babaları, koro uygulamasını, kilise ayin geleneğine dahil ettiler.

Bu önsözü burada kesmemin sebebi, Naum Faik, kilise korosu hakkında bir kitap çalışmasının bulunduğundan haber vermek isteyişimdir. Ancak bu kitap, bana gönderilmemiştir. Komisyon sekreterinin verdiği bilgiye göre, Naum'un geride bıraktığı kitaplarının en önemlisidir. Süryanice ilahileri bir araya getirip, bu kitapta yayınlamıştır. Bu kitap, onun ilk çalışması olup, ondan önce, bu konuda böyle bir çalışma yapan da olmamıştır.

15. Süryanice Okumanın İlkeleri

Naum Faik'in çalışmaları sonunda, Süryanice eski günlerdeki canlılığına ulaştı ve yayılmaya başladı. Süryaniler, kendi dilleriyle konuşmaya başlayıp, yabancı kelimeleri terk ettiler. Bu sebeple o, Süryanice'nin canlanmasını ve halk arasında yayılmasını, yeni ilmi vasıtalarla teşvik etmiştir. Naum Faik, bütün konuşma ve makalelerinde bu dil konusuna hassasiyetle temas etmiştir.

Böylesine kıymetli kültürün canlanması için, bu dilde faydalı ve sürekli olarak kitapların yazılmasını ve zamanın gerektirdiği araçlarla yazılmasını istiyordu. Böyle kitapların, Süryani okullarında, özellikle ve ısrarla okutulmasını ve üstelik eskimiş metotlardan vazgeçilmesini istiyordu. Bu görüşlerini, bu kitap ile ortaya koymuştur. Bu kitap birkaç kez basılmıştır. Amerika'ya göç etmiş Süryanilerin, dillerini öğrenmeleri için bu kitabı yazdığını belirtir. Her kelimenin karşılığında, anlamının Süryanice'den İngilizce'ye

çevirisini de vermiş. Amerika'da yaşayan Süryanilerin bu yeni metot ile dillerini öğrenmelerini kolaylaştırdı. Her şeyden önce, İngilizce'nin de öğrenilmesi için bu çalışmayı yapmıştır.

16. Süryanice Matematik Kitabı

Süryanice olarak yazdığı matematik kitabına, bir de önsöz yazmıştır. Bu kitabı soru-cevap şeklinde düzenlemiştir. Matematiği, Süryanilere anadilleriyle öğretmeyi amaçlamıştır. Okul kitabı düzeyinde olan bu kitabın, yayınlanması halinde öğrencilere çok faydalı olacağını düşünüyorum.

17. Süryanice Coğrafya Kitabı

Bu çalışması, okul kitabı düzeyindedir. İlkokul düzeyinde bulunan okul öğrencilerine yönelik olarak Süryanice dilinde yazmıştır. Ancak, kitabı tamamlayamamıştır. Bu çalışmasını da, soru-cevap şeklinde düzenlemiştir. Konularını Selim Sami Çıkkı'nın ***"El-Havatiru'l-Vafiye fi-Usul'i-Coğrafiyye"*** adlı kitabından alıntılarla hazırlamıştır. Bazıları, Süryanilerin coğrafya ile eski dönemlerde ilgilenmediklerini ve bu konuda kitaplarının olmadığını belirtir. Yalnızca Baba Şabo der ki: "Bu ilim ile ilgili olarak, varlık alemini açıklayan kitaplarımız vardır". Yakub Rahavî, Musa İbnü'l-Hacer, Amanuel Şahare el Nasturi'nin kitapları gibi, Severyos bin Şakka'nın ***"Kitabul Kunuz"*** gibi eserleri vardır.

18. Bethnaharin'e Ait Coğrafya ve Tarih Kitabı

Bu, küçük hacimli bir bir kitaptır. Bethnaharin'in tarih ve coğrafyasından bahseder. Bu bölgenin tarihini ve coğrafyasını özet bir şekilde anlatır. Okuyucu, verdiği bilgilerle bu bölgenin sınırlarının nereye kadar uzadığını anlayabilir.

Bu bölgenin dağlarını, nehirlerini, şehirlerini ve burada olan olayları, kurulan devletleri, yaşamış alimleri, inşa edilen kilise ve manastırlarını ve bu bölgeye gezi düzenleyen gezginlerin yazdığı kitaplardan bahseder. Bu çalışması da tamamlanmamıştır. Bu kitapta bazı alıntılar var ki, düzenlenmeye muhtaçtır. Naum Faik, bu kitabına coğrafya hakkında bir önsöz yazmıştır. Şöyle ki;

"Pek çokları, Süryanilerin coğrafya hakkında kitap yazmadıklarını ileri sürerler. Süryani dilinin bu mükemmel ilimden yoksun olduğu ve Süryani yazarların bu ilme itibar etmedikleri ve kitap yazmadıklarını iddia ederler. Fakat, tarih kitapları incelendiğinde görülecektir ki, coğrafya ve harita çizim bilgisi en eski bilgilerden biridir. Bunun uzantısı Asur, Babil dönemine kadar uzanır. Bu konuda Corci Zeydan ***"Arap Edebiyatı Tarihi"*** *adlı eserinde şöyle der: 'Harita çizimleri en eski bilgilerden biridir. Bunların örneklerini Babil, Asur ve Mısır'dan kalma belgelerde görmek mümkündür.'*[14] *Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi, coğrafya ilmi, Keldani ve Süryanilerin ataları olan Asur ve Babil medeniyetinin eseridir. Eğer bu ilmi bilmemiş olsalardı, harita çizemezlerdi, çizdikleri haritalar arkeolojik kazılardan elde edilemezdi. Oysa ki bunlar mevcuttur. Buna dayanarak Yunan, Mısır, Fars kavimleri, bu bilimden alıntılar yapmış ve geliştirmişlerdir. Ancak Süryaniler, bu bilimi unutmuşlardır. Süryaniler birçok ilimi gibi, bu ilme ait kaynakları kaybetmişlerdir. Evet, milattan sonra II. asır ortalarında Yunanlı Batlamyus,* ***"Kaluci"*** *adlı eseri ile, coğrafya hakkında meşhur bir kitap yazar. Bu ilme ait bilgileri Süryaniler, ondan almışlardır. Nasıl ki, felsefi, dini, tıp kitaplarını tercüme ettikleri gibi. Bu da, bu ilmin Yunanlılardan aldığımızın bir delili olamaz.*

---

14 Zeydan *"Arap Edebiyatı Tarihi"* , 2. cilt sf. 326

Süryani alimlerine ait kitapları okuyanlar bilirler ki, Süryaniler bu ilmi ihmal etmemişlerdir. Bu konuda eser yazmışlardır. Bu eserlerde pek çok bilgi vermişlerdir. Sadece, Keldani ve Süryanilerin anavatanları olan Bethnaharin hakkında değil, pek çok memleketten bahsetmişlerdir.

Ortaçağ'da, coğrafya ilmi, özel bir ilim haline gelmemişti. Daha çok tarih ve kozmoğrafya bilimi içinde yer alıyordu. Doğulu ve batılı bilim adamlarının Yunanlı, Yahudi, Romalı, Mısırlı, Farslı vs. toplumlara ait kitaplarda, özellikle coğrafyadan bahseden kitapları yoktur. Şu bir gerçektir ki, Araplar, Yunan ilmini nakletmeye başladıklarında birçok bilgi, -tarih ve coğrafya dahil- alınırken, bu ilimler bugünkü okullarda okutulduğu gibi okutulmadı. Bunlar gibi, Süryani alimleri dini olsun, tarihi olsun, edebi çalışmalarının arasında küçük bölümler halinde dağlardan, denizlerden, nehir ve şehirlerden bahsetmişlerdi. Arazilerin verimliliği konularını işlemişlerdi. Mor Yakub Rehavi, Asyalı Yuhanna, Mantıkçı Zekeriya, İbnü'l-İbri vd. kitaplarında bu bilgileri görmekteyiz. Süryanilerin yazmış oldukları bu kitaplarda, az da olsa coğrafik bilgilere rastlanmaktadır. Yazarı meçhul ***"İlletü'l-İlel", İbnü'l-İbri'nin "Minaretü'l-Akdes", "El Eşia", "Tezhibü'l-Ahlak", "Suudü'l-Akli"*** *kitaplarında kozmoğrafyadan bahseder.*

Bu ilim kendi başına müstakil değildi ve ders olarak okutulmuyordu. Ancak, Süryanice'de Harita ve Coğrafya sözcüklerinin anlamı mevcuttu. Coğrafya, Yunanca bir kelime olup, iki kelimeden oluşmuştur. Anlamı yeryüzünün resminin çizilmesi veya özelliklerinin yazılmasıdır. Yunanlılar, doğuyu istila ettiklerinde, bu kelime mevcuttu. Süryaniler bu kavramı kullanıyorlardı. İbnü'l-İbri kendi kitabında Batlamyus'tan bahsederken şöyle der: Batlamyus, bir coğrafya kitabı yazmıştır. Şu da bir gerçektir ki, Asuriler de pek çok eser yazmışlardır. Asuriler, okullar

açmakta, hocalar yetiştirmekte meşhurdurlar. Ninova harabelerindeki kütüphaneler bunun kanıtıdır. Fakat bu kitaplar zamanla yer altında çürüyerek, yangınlarla, suya atılma yoluyla yok edilmişlerdir. Bir kısmı da Avrupa'ya kaçırılmıştır.
İşte bu sebeplerden dolayı Bethneharin'de yazılan bir coğrafya kitabına rastlanmamıştır. Roma'ya giden Mardinli bir papaz ***"Mukaddes Kiliselerin Birliği"*** adlı kitabında şu bilgileri verir: *"Roma'da bulunduğum sıralarda kütüphanelerde yaptığım araştırmalarda, deri üzerine yazılmış Süryanice bir kitapta, şehirlerin adlarının yazılı olduğunu gördüm."*

19. Arapça Çevirilerde Gizlenmiş Hakikatler

Bu kitapta Arapçalaştırılmış pek çok Süryanice kelimeyi, sözlük halinde yazmıştır. Arapça sözlük yazanlar, bu kelimelerin aslının Yunanca veya Farsça olduğu iddia ederlerken, Naum Faik, bunların aslının Süryanice olduğunu ortaya koymaya çalışır. Bu kitabın başlangıcında; *"Ben bir kelimenin iki farklı dilde aynı anlamda kullanılabileceğine inanmıyorum. Çünkü, bütün dillerin kaynağı birdir ve bu da Süryanice'dir."* Bu kitap da tamamlanmamıştır.

20. Süryanice ve Arapça Yazılmış Hikayelerden Bir Demet

Baba Şabo, Arami lügatı hakkında yazmış olduğu kitabın 46. sayfasında özetle şöyle der;

"Süryaniler hikmetli söz ve anlatımlara çok meyillidirler. Süryaniler, gerçek hikmetlerin toplandığı eserler yazmışlardır. Pisagor'un hikmetli sözleri, Eflatun'un vasiyeti, Tiyano'nun nasihatleri, Menandirus'un hakikatleri gibi, Eflatun ve Sokrat'ın

yazdığı konuları, özellikle Plotark'in yazıları gibi pek çok örnekleri Naum Faik bu kitabında kaydetmiştir. Bunları "Arami Hikayeleri Bahçesinden Bir Demet Çiçek" adı altında toplamıştır. Bunu da, Arapça ve Süryanice yazmıştır. Süryanice bilmeyen Süryanilere yönelik olarak da Arapça olarak yazmıştır.

Bu kitabın önsözünde, böyle bir çalışmayı yapmasının nedenini şöyle açıklar:

"Ben Diyarbakır'da, azizlerin gömülü bulunduğu Süryani kilisesi okulunda iken, öğretmenim Hanna Sırrı Çıkkı'dan eğitim alırken, onun bize anlattığı hikayeleri örnek alıyordum. Arami lisanımızın bahçesinde bulunan gül ve çiçekleri topluyordum. Ben bu dile çok önem veriyordum. Atalarımın yazmış olduğu kitapları incelerken, bulduğum hikmetli söz ve hikayeleri bir kitapta toplamayı arzuladım. Ancak, kaynaklar elimde olmadığı için biraz geciktim. Çiçek olmayınca bal arısı bal yapamaz. Daha sonra, bu konuda eserler elime geçince, bu arzum yenilendi. Bu araştırmamda Arami hikayelerini toplamaya çalıştım. Amacım, okuyuculara faydalı olmaktır. Bu çalışmayı dört bölüme ayırdım ve hikayeleri alfabetik olarak düzenledim. İkinci bölümde, Arap şiirine benzer şekilde, şiir halinde yazılmış hikayeler yer verdim. Üçüncü bölümde Turabdin yöresinde konuşulan Süryanice ile Nesturi ve Aramilerin kullandığı Süryanice hikayelere yer verdim. Dördüncü bölümde ise Arapça'dan tercüme ettiğim hikayeleri yazdım. Beşinci bölümde tüm hikayelerin Arapça olarak içeriğinin tercümesini yaptım. Altıncı bölümde ise, bu hikayelere ait yorumlarıma yer verdim. Yardım Allah'tandır."

21. Amerika'ya Göç eden Süryanilerin Tarihi

Bu eser Süryanice olarak yazılmıştır. Hacmi küçük olup, ancak önemli bilgiler vermektedir. Amerika'ya göç eden Süryanilerin sayılarını, kilise, dernek ve sosyal tesislerinin bulunduğu yerler gibi bilgileri vermektedir.

22. "Işık Saçan" adlı kitabın Türkçe Önsözü

Bu kitap, Süryanice dil kitabıdır. Yazarı Metropolit Yusuf Davut'tur. Naum Faik'in bu kitap için yazmış olduğu Türkçe önsözde; Bu kitap Süryanice'nin genel ve ince özelliklerini ortaya koyar. Başkalarına, bu konuda herhangi bir ekleme yapma fırsatını vermeyecek kadar mükemmel bir kitaptır. Naum, Türkçe bilen Süryaniler için, Arapça olan bu kitabı Türkçe'ye tercüme etmiştir. Önemli noktalara temas etmiştir. Bu eser, birkaç kez ***"Asurilerin Mürşidi"*** adlı gazetede yayınlanmıştır. Bu gazete Elazığ-Harput'ta, merhum Süryani Aşur Yusuf tarafından çıkarılıyordu.

23. İbnü'l-İbri'nin "Gül Kasidesi"nin Türkçe Tercümesi

Gregori Abul Faraç olarak bilinen İbnü'l-İbri, ünlü bir Süryani filozofudur.(1226-1286) Ölümünden sonra, pek çok eserleri dünya dillerinde yayınlanmıştır. Bu eserleri onu ebedileştirmiştir. Onun eserleri doğuda ve batıda pek çok ilim adamına yardımcı olmuştur. Pek çok alim, O'nun eserlerini okutmuş, tercüme etmiş ve yayınlamıştır. 40'ı aşkın eseri vardır. İbri, 13. asırda var olan tüm beşeri ilimleri toplamıştır. Bu eserlerinden biri de, Süryanice yazdığı divandır. Bu divan 80 kasideden fazladır. Muhtelif konularda insan ve kırmızı gül hakkında Süryanice kasideler yazmıştır. Naum da, bunları aynen Türkçe'ye tercüme etmiş ve İntibah gazetesinde yayınlamıştır. Adeta bu kasidelere Türkçe olarak güzel bir elbise giydirmiştir.

24. Süryanice "Vatan Sevgisi" Alıştırmaları

Eğer Naum Faik'in yaptığı çalışmalar gibi, herkes bildiği konularda kitap yazmış olsaydı, 10 yıl gibi bir sürede, Süryani kütüphanelerinin eksiklikleri tamamlanmış olurdu. Bu kitapta, doğulu ve batılı meşhur adamların vatan sevgisi ile ilgili hikmetli sözlerinden derlenmiştir. Güzel bir düzenleme ile konuları işlemiştir. Vatan sevgisini Süryani çocuklarına kendi dillerinden öğretmeyi amaçlamıştır. Bu da tamamlanmamıştır.

25. Arapça Bazı Kelimelerin asılları Hakkında Mülahazalar

Naum Faik bu kitabında, Arapça kelimelerin asılları hakkında faydalı bilgiler vermektedir. Bazı Arap dil bilimcilerinin yazmış olduğu gramer kitaplarını, hatırlatma mahiyetindedir.

26. Diyarbakır'da Yaşayan Arapların Anlattığı Hikayeler

Küçük bir kitap olup, Diyarbakır halkı dilinde Arapça olarak söylenen hikayeleri toplamış ve alfabetik olarak düzenlemiştir. Şehrin toplumsal yaşamını öğrenmek isteyen kişiler için oldukça faydalıdır.

27. 1916 Yılına Ait Takvim

Bu, aylık olarak hazırlanmış bir kitaptır. Süryani Ortodoks kilisesine ait oruç ve bayram günlerini, hem Süryanice, hem de Arapça olarak vermiştir. Bu takvim sayfalarının altında, Süryani tarihi, dili ve hikmetli sözleri içeren açıklamalara da yer vermiştir. Takvimin başında Patrik 4. Petrus'un tuğrası bulunmaktadır. Takvimin ön ve arkasında Metropolit Denha'nın imzaları vardır. Bu takvim çalışması fazla ilgi görmediği için, ikinci bir kez yayınlanmamıştır.

28. Urfa ve Nusaybin Medreseleri Tarihi

Eski zamanlarda Bethneharin'de 50 tane Süryani medresesi vardı. Bu okullarda hem Süryanice, hem de Yunanca ile ilimler öğretiliyordu. En meşhurları Urfa, Kınnesrin ve Nusaybin Medreseleridir. Bu medreselerde 800'den fazla öğrenci akli ve nakli ilimleri öğreniyordu. Bu okuldan mezun olanlar her yönüyle bilgi sahibiydiler. Araplar ilmin kokusunu alınca, Yunan ilminin Arapça'ya çevrilmesi sırasında, Süryanilerin manastırlarında bulunan ve Yunanca'dan Süryanice'ye tercüme edilmiş eserlere ulaşmak için Süryanilere müracaat ettiler. Araplar şiddetli bir susuzlukla, buralardaki ilimleri içmeye başladılar.

Naum Faik;***"Nusaybin ve Urfa Okullarının Tarihçesi"*** adlı eserini sekiz bölüm ve bir önsözden oluşturmuştu. Birinci bölümde, Nusaybin'in tarihini, ikinci bölümde Nusaybin okulunun Urfa'ya naklinin sebeplerini ve bu okulun idareciliğini yapan Mor Afrem hakkında bilgiler verir. Üçüncü bölümde Urfa şehrinin tarihini, dördüncü bölümde Urfa okulunun ikinci kez Nusaybin'e naklini anlatır. Beşinci bölümde, bu medreseden mezun olan meşhur ilim adamlarının listesini verir. Altıncı bölümde, Nusaybin okulunu çöküşünü anlatır. Yedinci bölümde, bu okulun kanun ve uygulamalarını verir. Sekizinci bölümde ise, kendi yorumlarını yapar. Bu önemli eserini 1910 yılından itibaren bölümler halinde İntibah Gazetesi'nde yayınlar.

29. Benjamin Franklin'in Eserinin Süryanice'ye Tercümesi

Naum Faik, *"bizim ilmi ve milli hayatımızın yeni bir aşamaya geçmiş"* olduğunu ifade eder. *"Artık, Süryanice eserleri Arapça'ya çevirmeliyiz. Eski edebi kültür, artık sona ermiştir der. Yeniden, ilmi ve edebi konularda kendi lisanımızı kullanmak mümkün değildir. Bu geçiş için, kendi dilimizi öğrenmemiz için zaman gereklidir.*

Hem de, Batı standart ve metotlarıyla. Atalarımız da, daha önce böyle yapmışlardır. Ancak bu şekilde ilim hayatımıza yeni bir ruh vermiş oluruz. Tercüme çok zor bir çalışmadır. Çok çalışmayı ve fedakarlık yapmayı gerektirir. Herkes bu zorluğa katlanamaz". İşte, son zamanlarda, bu zorlu görevi üstlenen Naum Faik'tir. Bu tercüme ile Naum, Süryanice'ye kıymetli bir eser kazandırmıştır. Benjamin Franklin'in eserinin Arapça tercümesini, Süryanice'ye tercüme eder. Bunu da, bazı dostlarının ricası üzerine yapmıştır. Bir çok yazar daha çok, Süryanice'den diğer dillere tercüme yaparken, Naum, daha çok, başka dillerden Süryanice'ye tercümeler yapmaktadır. Naum'un kitabını çevirdiği Benjamin Franklin, Amerikalı bilim adamı, eğitimci ve siyaset adamıdır. Düşünceleri, doğuya ve batıya ulaşmış, hikmetli sözleri on dile çevrilmiş, sözleri, aklı kemale ermiş olanlar için oldukça faydalıdır. Amerikan halkı, onun eserleriyle aydınlanmakta ve eserlerini, kendileri için yol gösteren ışık olarak kabul etmişlerdir. O'nun eserleriyle başarıların zirvesine ulaşmışlar ve anlatımları Amerikan halkının ahlakının düzeltilmesinde çok etkili olmuştur. Hem fikir, hem de siyaset adamı olan Franklin, eserlerindeki ifadelerinin çoğunu, farklı halklardan aldığını ifade eder. Franklin'in sözleri diğer dillere çevrildiği gibi, Naum Faik de Süryanice'ye çevirmiş ve büyük hizmetlerde bulunmuştur.

30. Ömer Hayyam'ın Dörtlüklerinin Süryanice'ye Çevirisi

Ömer Hayyam, Fars filozofu ve şairidir.Horasan'a bağlı Cundişapur'da doğmuştur. XI. yüzyılın ikinci yarısı ile XII. yüzyılın birinci çeyreği arasında yaşamıştır. Tüm hayatını şair olarak geçirmiştir. Şiirlerinde farklı yönlere ve farklı durumlara bakardı. Kalpleri şefkatten mahrum kalmış krallara, yakın olan cahillerin paye sahibi olmalarından nefret ederdi. Dünyaya kulak asmadığını iddia eden, takva sahibi olduğunu iddia edenlerin gerçekte, en kötü insanlar olduğunu söylerdi. Alemin boş olduğuna inanıyordu. Hayatın bir

aldatmaca ve kısa olduğuna inanıyordu. Bütün ömrünü birkaç arkadaşıyla meclislerde geçirirdi. Bazen onlarla beraber kapı önünde, ay ışığı altında oturur, bazen de Cundişapur bahçelerinin gölgesinde zaman geçirirdi. Dünya malına önem vermez, ruhi aleme önem verirdi. Bu hali, ölünceye kadar devam etti. O, sevinçli anlarında rubailerini seslendirerek, fikirlerini açıklardı. Rubailerini yalnız başına iken yazar, toplantılarda seslendirirdi. Bunları ezberleyenler daha sonra yazıya dökerlerdi. Kendisi dizelerin kitap haline geleceğini ummuyordu. Rubaileri, kitaplar arasında yok olmuştu. Ta ki, Üstad Kuil, onları Oxford kütüphanesinde, eski bir yazı halinde bulununcaya kadar. Bu şiirler 1858 yılında Kalküta dergisinde yayınlanır. Bu rubailer ilgi çeker ve birçok dile tercüme edilir. Ömer Hayyam'ın adı, tüm dünyaya yayılır.

Naum Faik, Ömer Hayyam'ın dörtlüklerinden Süryanilerin mahrum kalmamasını istedi. Rubaileri, Farsça'dan Süryanice'ye tercüme etti. Bu tercümesinde, Arapça, Türkçe ve İngilizce tercümelerden faydalandı. Bu tercümeleri oldukça mükemmeldi. Naum, bu tercüme çalışması ile, tarihte önemli bir yeri olan, Yunanca'dan Süryanice'ye tercüme edenlerin arasına girmeyi başardı. Daha önce tercüme çalışmalarında, diğer dillerden Süryanice'ye doğru yapılıyordu. Mesela, Sofi Rehavi'nin Homeros ve İlyada'yı Yunanca'dan Süryanice'ye çevirmesi gibi. Naum, Ömer Hayyam'ın rubailerini Farsça'dan Süryanice'ye çevirmesi, sanki eski ihtişamlı zamanların geri gelmesi gibi olmuştur. Bize göre, başkaca bir esere gerek kalmadan Naum'un bu çalışması bile, onun adını anmaya yeterdi.

31. Suruçlu Mor Yakub'un Hayatının Türkçe'ye Tercümesi

Mor Yakup, kilisede bir öğretmen ve büyük bir azizdir. Meşhur *"Meyamin"* adlı kitabın yazarıdır. Bu eserde, yüksek manalar ve hikmetlerden bahseder. M. 452'de doğmuş ve 522'de ölmüştür.

Mezarı, Diyarbakır Meryem Ana Kilisesindedir. Takva ile 70 yıl yaşadı. Bütün ömrünü müminlere hizmetle geçirdi. Ta ki, kendisi gibi mücahitlerin, ahirette başlarına konulacak taca kavuşuncaya dek. Naum Faik, onun hayatını Süryani harflerle Türkçe yazmıştır. 1910 yılında Amerika'da yayınlanan İntibah gazetesinde yayınlamıştır. Süryani Kilisesinin yetiştirdiği bu kahramanı tanımak ve hayat öyküsüne vakıf olmak isteyenler için faydalı bir çalışmadır.

32. Süryanice, Birbirine Yakın Sözcükler Kitabı

Bu kitap, Hemezani'nin yazmış olduğu ***"El-Fazi'l-Kitabiyye"***, İbni's-Sekit'in ***"Tezhibü'l-Elfaz"*** adlı kitabı ve Yazıcı'nın ***"Necatü'l-Raid"*** kitabına benzemektedir. Bu kitaba başlarken yakalandığı hastalığın, adeta ellerine kelepçe vurmuş gibi, çalışmasını engellediğini belirtiyor. Bu kitapta, beş duyu organının adları, senenin mevsimlerini, işaret çeşitlerini, çocuk isimlerini, cemaatlerin sınıflarını, bitki ve hayvan çeşitleri gibi konularda bilgiler vermektedir. Bu konular da, oldukça zor konulardır. Kaynakların azlığı ve dağınık haldeki bilgileri toplamanın zorluğu kabul edilmelidir. Ancak, Naum gibi bir araştırmacı için hiç de zor değildi.

33. Süryanice, Arapça ve Türkçe Vatan Şiirleri Mecmuası

Milletlerin ilerlemesi ve değişmesi için birçok araçlara ihtiyaç vardır. Bunlar, dilden dile dolaşan hikayelerdir ki, dönüşümlere kaynaklık ederler. Eski yaşantıları gelecek nesillere hatırlatmak için anlatılır. Bir diğeri, şiirler ve müziklerdir. Şiir ve müzik kalpleri daha çok etkiler ve insanın emel ve umutlarını daha iyi dile getirir. Duyguların ciddiyetini artırır. Zaman ne kadar geçse de, duygular canlı kalır, ışık saçarak maziyi aydınlatırlar. Şiirler, söyleyeni ve dinleyeni teşvik ve tarik eder. Çünkü, yazanın kalbinden koparak gelir.

Osmanlı'nın çıkarmış olduğu kanunlar, uyanma ruhunu halklara veriyordu. Uyanışa geçen halklardan biri de Süryanilerdi. Süryaniler, yeni bir hayatı talep ediyordu. Bu uyanış vasıtasıyla fikri ve sosyal hayatta, bir değişim meydana geldi. Bu değişim duyguları, yeni yönelişler meydana getirdi. Bu yönelişlerin bir dosyaya kaydedilmesi gerekirdi. Naum Faik, edebi ve dini olarak, Süryani olduğu için, bu fırsatı kaçırmadı. Naum, milli ve kahramanlık şiirlerini Süryanice, Türkçe ve Arapça olarak yazıyordu. O'nun her bir kelimesinden kuvvet fışkırıyordu. Her bir dörtlüğü ateş gibi yanar ve yakardı. Onun ifadeleri, insanları harekete geçirirdi. Kalplere ümit ve emel aşılıyordu. Bu ifadeler abartma değildir. O'nun şiirleri, Süryani genç, yaşlı, kadın, erkek herkes tarafından okunuyordu. Bu şiirleri, kalpten gelen bir sevgiyle ve zilletten uzak bir ruhla okuyorlardı. Bu şiirler, mübarek uyanış hareketinin eseriydi. Bu şiirler, ilk önce Diyarbakır'da 1908 yılında ***"Kevkeb Şark"*** matbaasında basıldı. Daha sonra, Amerika'da açılan Bethneharin matbaasında iki, üç defa basıldı. Bu şiir kitabı, Naum Faik'in adını ebedileştirmiştir.

34. Filozof Ahikar el-Asuri'nin Kitabının Türkçe Tercümesi

Asur filozofu Ahikar'ın, M.Ö. 6. yüzyılda, Babil'de, yazmış olduğu kitabıdır. Ahikar, Kral Senharip zamanında yaşamış ve onun veziri olarak mührünü taşımıştır. Zamanın, Mısır Firavunu, Kral Senharip'ten kendisine alim bir adamını göndermesini ister. Kendisine yer ve gök arasında, havada duran bir kule inşa etmesini ister. Senharip de, bu isteğe karşılık olarak veziri Ahikar'ı Mısır'a gönderir. Firavunun huzuruna çıkan Ahikar, taş, çamur ve alçı hazırlanmasını ister. Ahikar Mısır'a gelirken, beraberinde iki kartal da getirmişti. Bu kartalların üstünde, birer çocuk bulunuyordu. Çocuklar, kartalla birlikte uçmasını öğrenmişlerdi. Kartallar, çocuklarla birlikte yükselince, çocuklar, Firavundan kendilerine taşların uzatılmasını istediler. Bunun mümkün olmadığını gören Firavun, havada

duran bir kulenin yapılmasının da mümkün olmayacağını anlayınca, fikrinden vazgeçer.

İşte bu kitapta, nasihatler ve hikayeler vardır. Naum, bunu tercüme etmiştir. Hakim Süleymani'nin hikayelerine benzer anlatımlar vardır. Ahikar'ın bu kitabından önce, hikmetli sözleri içeren başka bir kitap yoktur, bu tür hikayeler, daha sonradan eklenmiştir. Bu kitapta Tobiasin, Possedion'un da adı geçer. Oysa, Possedion İsa'dan 200 yıl önce yaşamıştır. Berşirah ve Tobias'ın kitabının sahibi, bazı hikmetli sözleri, Ahikar'dan nakletmiştir. Demokritos, onun sözlerini Yunanca'ya tercüme etmiştir. Yunanlı yazarlar, yazdıkları eserlerin hikmet bölümünde, bu kitaptan alıntılar yapmışlardır. Lokman Hekim hikayeleri de ondan alınmıştır. Bu kitap pek çok dile çevrilmiştir. Elba Salhani, Ahikar'ın kitabını 1890 yılında Arapça'ya tercüme eder. Madam Agnisya Simit, 1898'de İngilizce'ye tercüme ve Naum Faik de, Arapça'sından Türkçe'ye tercüme etti. Bu tercümeyi Süryani harflerle Türkçe olarak yazar. Ancak bunu bastıramadı. Tercümenin önsözünde, Süryani edebiyatı hakkında bilgiler verir. Ahikar'ın hikayesinden bahseder. Bu hikayeleri de, Seydad-ı Şer'in yazmış olduğu Asur ve Keldani tarihinden alıntılar yaparak yazar.

İşte Naum Faik, yukarıda bahsetmiş olduğumuz eserleri bizlere bırakmıştır. Sayıları oldukça çoktur. Birçok konuda çeşitli çalışmalar yapmıştır. Ne yazık ki, bu çalışmaların birçoğu baskıya hazır değildir. Bunları toparlamak ve baskıya hazır hale getirmek büyük bir çabayı ve uzun bir zamanı gerektirir. Zamanında, okuyucuların bu eserlere gereken ilgiyi göstermemeleri, yazarının azmini engellemiştir. Çoğu eserini, yarım bırakmasına neden olmuştur. Şunu itiraf etmeliyim ki, Naum gibi birçok konuda eser yazmak, bir başkasına nasip olmamıştır. Onun kitapları, zamanında hak ettiği önemi görmemişse de, günü geldiğinde eserlerinin önemi anlaşılacaktır. Her işin bir zamanı vardır. Naum, hayatta iken, çalışmalarının bir mükafatını göremedi. Birçok kişinin belirttiği gibi, onun eserlerinin düzenlenip basılması, Süryani kültürüne büyük bir hizmet olacaktır.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

DEĞİŞİK ZAMANLARDA NAUM FAİK'E GELEN MEKTUPLARDAN ALINTILAR

Naum Faik'e ait evrakların incelenmesi sırasında, kendisine gönderilen mektuplar, kilise büyüklerinden, Süryani edebiyatçılarından, dernek ve kuruluşlardan gönderilen evraklardan bazılarına rastladım. Onun, Süryaniler arasında ne kadar etkili birisi ve gerçek bir öğretmen olduğunu gösteren belgeler buldum. Bunlar, genellikle, alim ve büyük kimselerin, kendisine gönderdiği kutlama mesajları ve güzel sözlerle övüldüğü yazılardır. Onu eleştiren yazılar da vardı. Bu eleştiri yazıları, ölümünden sonra yazılmıştı. Bu yazıyı yazan şahsın, daha önce, ondan övgüyle bahseden yazılarını da gördüm. Bu bölümde iki mektubu vereceğim. Birincisi, Patrik 2. Abdulmesih'in, ikincisi Patrik 3. İlyas'ın mektubudur. Bunları takiben çeşitli yazılara da değineceğim.

Patrik 2. Abdulmesih'in 17 Haziran 1836 tarihinde Diyarbakır'dan gönderdiği, Humus medresesindeki görevine ilişkin mektubu:

"İlahi nimet ve semavi bereketlerin her ikisi de mübarek öğretmen Naum Faik Efendi'nin üzerine olsun. Allah bereketini onun üzerine yaysın ve ona yönelip, ondan ders alanlar, Meryem Ana ve diğer azizlerin şefaati üzerlerine olsun. Amin.
Sizin hal ve hatırınızı sorduktan sonra, deriz ki; sizden haber beklerken, mektubunuz (16 Mayıs 1896 tarihli) en nazik bir

"zamanda bize ulaştı. Mektubunuzu okudum. Şükürler olsun sıhhatiniz yerinde. Allah'tan temennimiz de budur. Yaptıklarınızı, mektubunuzla yapmış olduğunuz açıklamalarla öğrendik. Hama'ya ulaştığınızı ve orada Metropolit İlyas Efendi ile birlikte Humus'a gidip, görevinize başlamışsınız. Allah'tan başarılar diliyorum.
Sorumluluğunu üstlendiğiniz okulun ilerlemesi için, elinizden gelen tüm gayreti sarf edeceğinize inanıyorum. İnancımızı boşa çıkarmayacaksınız. Bu okulda hayırlı başarılar elde etmenizi bekliyoruz. Toplumumuzun çocuklarının dini ve edebi yönden ilerleyeceğine inanıyorum. Sizin gayretlerinizle, ilerleme haberlerini aldıkça, sevineceğiz ve sizlere dua edeceğiz. Sıhhat ve afiyetinizin devamlı olmasını dilerim. Allah'ın yardımı sizlerle beraber olsun. Gökte olan babamızın bereketi üzerinize olsun".

Patrik 3. İlyas, 28 Ocak 1919'da İstanbul'dan şu mektubu gönderir. Amerika'da bulunan Naum Faik'ten, orada bulunan derneklerin, doğudaki yetim çocukların yararına yardım toplanmasını talep eder.

"Manevi evladım, mübarek öğretmen ve edebiyatçı Naum Faik Efendi;
Allah'ın bereketi, onun evlatlarına, ailesine ve ondan yardım dileyenlerin üzerine olsun. Bereketlerimizi sunduktan sonra, hal ve hatırınızı sorarım. İyilik ve afiyet içinde olmanızı umut ediyorum. Bundan önce, iki adet mektup yazdık, ancak cevap alamadık. İnşallah engel olan sebepler hayırlı işlerdir.
Şunu ifade ederim ki, Amerika'daki Süryani dernekleriyle yaptığım mektuplaşmalarda da belirttiğimi gibi, Halep, Humus, Beyrut ve Şam'a gittik. Buradan Adana'ya, tekrar Beyrut üzerinden İstanbul'a geçtik. Sonra metropolitle birlikte Paris'e gittik.

Orada, Türk hükümetine müracaatta bulunduk. Devletten, Türkler arasında kalan yetimlerimizin toplanmasını ve mallarının kendilerine iade edilmesini talep ettik. Bu taleplerimize karşılık Diyarbakır, Mardin ve Harput'tan cevap aldık. Devletin verdiği olumlu mesajlar etkili oldu. Ancak, topladığımız insanların ihtiyaçlarının karşılanması için paraya ihtiyacımız vardır. Oradaki dernekler aracılığıyla, yardım toplamanızı bekliyoruz. Duyduğumuz kadarıyla orada bulunanlar, doğudaki kardeşlerine yardım etmek istiyor. İsteklerimize bugüne kadar ulaşamadık. Ayrıca evladımız Hori Hanna'ya da, yardım edilmesi için mektup yazdım. Dernekleri bu yönde teşvik etmenizi bekliyorum. Allah, yardımda bulunanlara fazlasıyla karşılık verecektir. Allah'ın bereketi sizinle olsun".

Musul'dan hayırsever bir cemaatin 4 Nisan 1926'da yazdığı mektup.

Mektupta, Naum Faik'ten Amerika'da bulunan derneklerin kendilerine yardımı etmeleri istenir.

"Kardeşlik duygularıyla ellerinizi sıkar, sonra sizlere selam ederiz. Özellikle bu yıl büyük bir zorlukla karşı karşıyayız. Buradaki bazı ileri gelenler, hayır derneği kurup, topluma yardım etmek amacıyla toplanan yardımları fakir ailelere dağıtmayı üstlendiler. Yetim ve fakir çocukların yardımına özen göstermeyi görev edindiler. Amaç, yoksul ve yetim çocuklarımızın ilköğrenimlerinden mahrum kalmalarının önlenmesiydi. İçişleri Bakanlığı, bu derneğe, 23 Mart 1926 tarih ve 4134 sayılı yazı ile açma izni verdi. Bizler bu zorluklarla uğraşırken, büyük bir facia ile karşılaştık. Yüzlerce kardeşimiz Azah, Basbirin, Ayınverd ve çevre köylerden, kuzeybatıdan gelip bize iltica ettiler. Onlar, mallarını ve ekinlerini terk edip kaçmak zorunda

kalmışlardı. Kürtler, Türk devletine karşı gelmişlerdi. Bu ortamda, Kürtlerin saldırılarına da maruz kalmaktan kurtulamamışlardı. Bu zorluklardan dolayı, orada yaşayan Hıristiyanlar bize sığındılar. En zor zamanda, onlar göçe zorlandı. Bazıları yalınayak, aç ve perişan bir vaziyette bize ulaşabildi. Sınıra yakın olan Araplar da, onları soymuştu. Musul'a kadar gelebilenlerin durumu insan yüreğini parçalar haldeydi. Derneğimiz, bunların acılarını hafifletmek için onlara yardım etti. Biz onları barındırmak ve yardım etme görevini üstlendik. Fakat, bu büyük masrafları gerektiriyor. Bundan dolayı, Amerika'daki Süryani derneklerinden yardım bekliyoruz. Göndereceğiniz yardımlarla, halkımıza yardım edip, onları tehlikelerden koruyabilelim. Oradaki derneklerin, bu tür görevleri size verdiğini biliyoruz. Bu hayırlı işlerinizi Allah kabul etsin. İsa Mesih'in kardeşlerine yardım edenlere Allah da yardım etsin."

Rahip Abdulmesih Dolabani, Deyrulzafaran Manastırı Başkanı
5 Aralık 1910

"Sizlere selamlar ve Mesih'in nimetlerini umut ederiz. İnşallah sıhhatiniz yerindedir. Sizin mübarek gazeteniz bize ulaştı. En içten duygularla teşekkür eder, çalışmalarınızdan dolayı sizleri kutlarız. Kitabımdan alıp yayınladığınız yazılar için de sizleri kutlarım. İsa Mesih'e dua ediyorum ki, sizin bu gayret ve azminizi, binlerce evladıma da versin, ta ki, o derin uykularından uyansınlar. Allah sizi muhafaza etsin."

Rahip Cebrail Antun'un Mısır'dan 4 Haziran 1917 tarihli mektubu

"Dualarımız ve Yesu Mesih'in bereketi üzerinize olsun. Hal ve hatırınızı soruyor, sıhhat ve afiyette olmanızı diliyorum. 30 Nisan 1912 tarihli mektubunuzu aldım, okudum. Allah, size sağlık ve sıhhat versin. Çalışmalarınızı cesaretle yürüttüğünüz için, sizler ziyadesiyle teşekkürü hak ediyorsunuz. Mektubunuzda, Mısırda bir kilise inşasını ve Süryani Ortodoks topluluğuna patrik vekili düzeyinde bir atamanın yapılmasını tavsiye ediyorsunuz. Ancak, bugüne kadar hiç kimse, böyle bir teklifte bulunamamıştır. Bu teklifiniz, sizin toplumunuzu ne kadar sevdiğinizin kanıtıdır. Allah sizin gibilerin sayısını çoğaltsın. Hayırlı çalışmalarınızda başarılı kılsın. Sizin gibilerden bizleri mahrum etmesin".

Edebiyatçı Abdulmecid Aşur Efendi

Fransa'nın Bordeux kentinden 13 Nisan 1925 tarihli, Türkçe olarak yazdığı uzun mektubunda, Naum'un çalışmalarını övmektedir. Aşağıdaki ifadeler mektuptan alınmıştır.

"Senharip Bali Efendi'den öğrendiğime göre, geniş kapsamlı bir Süryanice sözlük çalışması yapmaktasınız. Bu çalışmanızdan dolayı, sizleri tebrik ederim. Dost ve arkadaşlara bu çalışmanızdan bahsettim. Bunun bir an önce gerçekleşmesini ümit ediyorum. Edebiyat dünyası, böylesi bir esere ihtiyaç duymaktadır. Her ne kadar altın, toprak altında kalsa da değerinden bir şey kaybetmez. Toplum için, gerçekten aziz bir insansınız. Hayatınızı onlar için sarf ediyorsunuz. Saçlarınızı bu uğurda ağarttınız. Kendi şahsınızı önemsemediniz, kendi işlerinizi terk edip, toplumun sorunlarıyla meşgul oluyorsunuz. Bu çalışmanız, tıpkı buğday tohumu gibidir. Tohum, toprakta çürüyerek, toprak dışına bir çiçek olur ve ondan da kıymetli bir ürün elde edilir."

Edebiyatçı Ferit Nezha Efendi ***"El-Camiatül Süryani"*** dergisinin sahibi, 29 Ocak 1917'de Bounes Aires'ten yazmış olduğu mektup

"Sizin hal ve hatırınız sorduktan sonra, geçen hafta uzunca bir mektubunuz bana ulaştı. Bu mektup zeka ve faziletinizi ifade ediyordu. Mektubunuzu okudum ve bir edebiyat eseri olduğunu gördüm. Bu mektup, sizin gerçek bir edebiyatçı, onurlu bir vatansever olduğunuzun kanıtıdır. Edebiyatımızın gelişmesi için yapmış olduğunuz çalışmalardan dolayı Allah size yardım etsin."

20 Kasım 1917 tarihinde yazılan mektup

"Samimi ve kalpten selamlarımı sunduktan ve ailenize hediye ettikten sonra, mektubunuzu dün gece aldığımı belirtmek isterim. Mektubun içeriğinden, sıhhat ve selamette olduğunuzu anladım ve Allah'a şükürler ettim. Mektubunuz sayesinde, dostum Naum Faik ve ailesinin hayatta olduğunu öğrendim ve çok sevindim. Gelecekte, evlatlarınızla bu toplum iftihar edecektir. Nasıl olmasın ki, onlar büyük bir ağacın dallarıdır. O ağaç, ilim ve edebiyat mecrasında dikilmiştir. İşte bu büyük ağaç, dostum Naum Faik'tir. O kendi zamanında olgunlaşmış ve meyve vermiştir. Onun eserleri yok olmaz ve dökülmez.
Ey dost, Allah sana ve ailene daima sıhhat ve afiyet versin".

26 Eylül 1918 tarihli mektup

"Uzaklardan sana selam ediyorum. İnşaallah ailenle birlikte sıhhat ve afiyet içerisindesin. Allah, içinde bulunduğum şartları iyileştirse ve zamanım elverse de sizleri görebilsem. Allah'a yemin ederim ki, size karşı olan sevgimi ifade etmede ve sizleri

övmekten acizim. Yapmış olduğunuz çalışmaları ve milli gayretlerinizi gördükçe bu aczim daha da artmaktadır. Arkadaşlarla bir araya gelip milli meseleleri görüşüyor ve bize yapılan iftiraları dile getiriyoruz. Adınızı sık sık bu toplantılarda anıyoruz. Bethneharin gazetesinde yazmış olduğunuz yazıları, iftira atanlara gösteriyoruz. Onlar da bu gazeteyi okuyunca gerçeği anlıyorlar".

Corc Cercur Efendi'nin 23 Eylül 1918 tarihinde Kanada'nın Montreal şehrinden göndermiş olduğu mektup

"Bütün vatandaşlarımın teşekkür ettiği gibi, ben de çalışmalarınızdan dolayı size teşekkür ediyorum. Çünkü, toplumumuz yararına önemli işlerle meşgul oluyorsunuz. Böylesi onurlu bir işle gücünüz yettiğince çalışıyorsunuz. 12 Ekim 1921, yılında bu çalışmalarınızı öven bir mektup yazdım. Selamlarımı hediye ederken, aileniz ile birlikte inşallah sıhhat ve afiyettesiniz. Bana göndermiş olduğunuz 3 ve 24 Mayıs 1921 tarihli mektuplarınız beni şereflendirdi. Sıhhat ve afiyette olduğunuz için Allah'a şükrettim. Cesaret ve çalışmalarınızdan dolayı sizi kutluyorum. Sizin onurlu bir insan olduğunuzun delili, 24 Mayıs tarihli mektubunuzdur. Bu mektubunuzda, Bethneharin gazetesi için toplamış olduğumuz ve göndermek istediğimiz 100 riyal değerindeki parayı kabul etmediniz. Gerekçesi ise, İttihat gazetesinde çalışacak olmanızdı. Bu davranışınız, sizin ne kadar onurlu ve şerefli olduğunuzun bir kanıtıdır. İnsan dediğin böyle olmalıdır. Gerçek büyüklük, onurlu ve şerefli davranmaktır. Bu para yanımızda mevcut olup nasıl kullanacağımızı da bilemiyoruz".

Doktor Hanna Cercur'un 8 Kasım 1916 tarihli Kanada'dan gönderdiği mektubu

"Mektubunuz bize ulaştı, büyük bir zevkle okuduk. Satırlarınızda, sizin toplum yararına çalıştığınızı anladım. Topluma faydalı hizmet etmek kadar, hiçbir şey beni sevindiremez. Topluma gerekli hizmeti yapmak, en şerefli çalışmadır. Geçmişte atalarımızın yaptıklarıyla insanlık tarihi iftihar etmektedir. Bugün, dağılmış ve azalmış bir haldeyiz. Kevkeb Şark gazetesini hatırlıyor ve sizin kıymetinizi daha iyi anlıyoruz. Vatana hizmet, Allah'a hizmettir. Çalışmalarınızla, milletimizin dağınıklığını gidermeye ve onları birleştirmeye sebep olduğunuz için sizi kutluyoruz."

Süryani bir edebiyatçının 14 Mart 1920 tarihli mektubu

"Temiz niyetle yaptığınız çalışmalar bana heyecan veriyor. Asurluların şerefine ulaşmalarındaki tutkuna benzer selamlar sana olsun. Mektubunuza karşılık bu satırları size göndermeyi düşündüm. En içten selamlar size olsun. Senin Diyarbakır'da ki çalışmalarını hatırlatıyor ve devamını bekliyorum."

Peder Luis Şeyho el-Yesvi'nin 23 Mayıs 1924 tarihli mektubu

"Allah'ın selamını hediye ediyorum. Öğrendim ki, benden "Maşrik" dergisinin eski sayılarını istiyorsunuz. Lütfedip gönderdiğiniz Süryanice-İngilizce sözlük elime geçti. Bunları "Maşrik" dergisinde yayınlayacağım. Maşrik dergimizde Süryanice makaleler yayınlamamızı istiyorsunuz. Buna hayır demiyorum. Ancak bu dili okuyan ve konuşan bulunmamaktadır. Tekrar selam eder. Allah size uzun ömürler versin".

Dr. Luis Berri Sabuncu'nun Brooklyn'den 14 Eylül 1927 tarihli mektubu

"Selamdan sonra, size olan ziyaret borcumu ödemek istediğimi belirtmek istiyorum. Ancak, denildiği gibi işler vakitlere bağlıdır. Sizi ziyaret etmeye niyetliyim. Önümüzdeki hafta Cumartesi öğleden sonra veya Pazar günü öğleden önce, gelmeyi planlıyorum. 21 Haziran Pazartesi günü kutlanacak olan, Aziz Luis gününü birlikte geçirmek istiyorum. Bu beni oldukça sevindirecektir. Sizden ricam, size en yakın otelde bana yer ayırmanızdır. ***"Dinler Tarihi"*** *adlı kitabın basımı tamamlanmış olup, size iki nüshasını getireceğim. Asurilerin davaları ile ilgili tercümelere başladım. Bitirebilirsem beraberimde getireceğim. İnşallah hava şartları elverir. Selamlarımı kabul edin, tüm dostlara selamlar. Allah sizlere uzun ömürler versin."*

Papaz Alfonso Melgame, Manchester Üniversitesi Sami Dili Öğretim Görevlisi-Rildz Kütüphanesi Doğu El Yazmaları Bölümü Sorumlusu 1 Mayıs 1921 tarihli mektup

"Selam ve muhabbetlerimi sunarım. Arami kardeşliğinin selamlarıyla selamlarım. Göndermiş olduğunuz ***"Bethneharin Gazetesi"*** *için birkaç satırla teşekkür etmek istiyorum. Sizin kalbinizdeki, topluma hizmet aşkı, kadim milletimizin evlatlarının kalplerine de işlenmiştir. Allah'tan dileğim, Amerika'da sizler gibi topluma hizmet edenlerin sayısını arttırmasıdır".*

Vikont Filip et- Tırazi'nin 13 Ekim 1910 tarihli Beyrut'tan gönderilen mektubu

"Selam ve duadan sonra hal ve hatırınızı sorarım. Çıkarmış olduğunuz Süryanice gazetenin haberini alınca çok sevindim.

Sizi hem kalben, hem de dil ile tebrik ediyorum. Süryani halkımız, daldıkları derin uykudan uyanmışlardır. Medeni milletlerin seviyesine ulaşmak için hem söz, hem de çalışma ile başarılar elde etmeye başladılar. Sizleri de katkılarınızdan dolayı tebrik ederim. Allah'tan dileğim, Süryaniler arasında ekmiş olduğunuz hardal taneleri, gazetenizin yardımıyla büyüyüp, bir ağaç haline gelecek ve dallarının her tarafa uzanmasını sağlamasıdır. Bu gazetelerin sayısının çoğalmasını umut ediyorum, ta ki toplumumuzu ait olduğu şerefli noktalara ulaştırsın. Bu toplumun geçmişi, tarihin altın sayfalarında yazılıdır. Son olarak dua, hürmet ve selamlarımı tekrarlıyorum."

15 Nisan 1919'da Beyrut'tan gönderilen ikinci mektup

"Selamlardan sonra, sizi samimi bir kalple ve içtenlikle tebrik ediyorum. Bethneharin gazetesi ile, Amerika'ya göç etmiş toplumumuza önemli hizmetlerde bulunduğunuzu belirtmek isterim. Allah, sizin bu milli gayretlerinizi arttırsın ve size yardım etsin. Bu önemli çalışmanızdan dolayı, doğu ve batı Aramileri size müteşekkirdir."

10 Nisan 1920 Beyrut'tan gönderilen üçüncü mektup

"Selamlardan sonra, yazmış olduğunuz 24/K/2 tarihli mektubunuzu okudum. Uzun bir müddet sizden haber alamamıştım. Göndermiş olduğunuz Süryanice gazeteleri aldım, size teşekkür ederim. Amerika'ya göç etmiş Asurilere, halkımızın adını yücelttikleri için, onlara da teşekkür ederim. Hem sözlü, hem de yazılı çalışmalarınızı gördükçe ve duydukça kalbim sevinçle dolmaktadır. Halkımıza hizmetiniz için, Allah azminize ve gayretinize kuvvet versin."

DOKUZUNCU BÖLÜM

NAUM FAİK İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR

Taziye telgrafları ve çelenk gönderenler ile Naum Faik'in kitaplarının yayınlanması için yardımda bulunanların isimleri:

Bu bölümde özellikle, Naum Faik'in ölümünden sonra çekilen taziye telgrafları ve yardımda bulunanların isimlerine ve yardım miktarlarına yer verdim.

A-Çelenk Gönderenler

1. Kadınlar Derneği
2. Ninova Derneği
3. Boston Terakki Derneği Şubesi
4. New York-Boston Meryem Ana Kilisesi
5. Tesarlis Palak Efendi, New York Boston
6. Jan İstanbulliyan Efendi, New York Boston
7. Beşar Boyacı Efendi, New York Boston
8. İlyas Palak Efendi, New York Boston

B-Telgraf Gönderenler

1. Patrik Mor İgnatiyor 3. İlyas Musul
2. Peder Petrus Barsaum Mor Afrem Kilisesi Müdürü
3. Meryem Ana Kilisesi Müdürü New York
4. Asuri Birliği Derneği New York
5. Abdulnur Cur Efendi New York
6. M. Ohannes Efendi New York
7. Pol Jan Efendi New York
8. Corc Cercur Efendi Montreal/Kanada

C-Naum Faik'in Kitaplarının Yayınlanması İçin Yardımda Bulunanlar

İsim	Dolar-Sent	İsim	Dolar
Hacı İshak Esfer	10	Selim Rıdvanlı	5
Said Esfer Hacı Davut	10	Naum Tumas	5
Çarli Dertli	10	Naum Beşarov	5
Beşar Boyacı	10	Yakup Darakçı	5
Tumi Sefer	7.50	İbrahim Rıdvanlı	5
Yusuf ve Said Darakçı	6	İlyas Boyacı	5
Naum Saruhan	5	İlyas Balı	5
Abdulkerim Rıdvanlı	5	Hori Şamlı	5
Can Melül	5	Corc Garabet	5
Corc Melül	5	Heylane İstanbulli	5
Çarli Melül	5	Rızkullah Sefer	5
İbrahim Mardinli	5	Tuma Huri	5
Jan İstanbulli	5	Naum Terzi	5
Samuel Şemsi	5	Rızkullah Joset	5
Bişar Hıdırşah	5	Lütfi Boyacı	5
Naum Rıdvanlı	5	Toluman Garabet	5
Tuma Tıdvanlı	5	Mery Naum Hıdırşah	1
Said Hıdırşah	5	Abdulhakim İshak	1
Lütfi Bahdo	5	Mihail Musulli	1
Cebur Boyacı	5	Boston Terakki Cemiyeti	5
Naum Dfones	5	Teşarlis Horr	5
Said Esfer	5	Mikolai Kumna	5
Naum Bezaz	5	İbrahim Çelenkar	2
Said Kazancı	5	Said Bali	2
Corc Bahdo	5	Ohannes Nacaryan	2
Yakup Hıdırşah	5	Hacı Hanuş Basmacı	2
Yusuf Hoca	5	Naum Hıdırşah	2
Zehrai Palak	3	Said ve İshak Atanas	2

Abdulkerim Şemsi	3	Hana Çelenkar	2
Davut Darakçı	3	Petrus Perçeni	
Selim Darakçı	3	Lütfi Esler	2
Verduş Taşçı	3	Samuel Bahdo	2
Abdulaziz Çelenkar	3	Can Sekar	2
Abdulkerim Boyacı	3	Yakup Terzi	3
Samuel Serbar	3	Can Jozef	3
Davud Hıdırşah	3	İskender Debbağ	2

Naum Faik'in Ölüm Yıldönümünü Kutlama Fikri Nasıl Oluştu?

Onun ölümü, tüm Süryanileri büyük bir üzüntüye boğdu, halk büyük bir boşluk hissetti ve telafisi mümkün olmayan büyük bir zarara uğradıklarını anlayıp, ardından yaptıklarını övüp anmaya başladılar. Bu davranış şekli tüm doğu halklarını tabiatında mevcuttur. Bir Arap şairi bu konuda ne güzel söylemiştir: *"Halk, kendi adamının kıymetini bilmez, ta ki ölüp hamikleri çürümedikçe..."*

Boston'da bulunan Asuri Birlik Derneği de, Naum'un ölümüne çok üzülmüştür. Çünkü, onların Naum Faik ile sıkı bağları vardı. Bu dernek, her yıl onun adına anma törenleri düzenleme kararı aldı. İlk anma töreni 23 Nisan 1930'dayapıldı. Bu anma töreni, Naum'un halk nezdinde büyük bir itibarı olduğunun bir göstergesidir. Bu törenin detaylarını 1 Nisan 1930 tarihli ***"Hikmet"*** dergisinden aktarmaya çalışacağım. Haberin başlığı:

"Naum Faik İçin Yapılacak Olan Anma Töreni
Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan sayın muhabirler,
Asuri Birliği Derneği, Boston'da Naum Faik için büyük bir hizmet yapmaktadır. Boston'da 23 Nisan 1930 tarihinde bir anma töreni düzenlemiştir. Bu törene bütün dernekler ve heyetler katıldı.

Bu törene "Hikmet" dergisinin okuyucuları da katıldı. Dernek başkanı bu törenin programını bana okudu. Törenin yapılışını ve burada konuşma yapan kişileri şöyle ifade etti:
"İlk konuşmayı dernek başkanı sayın Hori Bedî yaptı. Naum Faik'in yaptığı hizmetleri kısaca özetledi. Sırasıyla, peder Hori Bolis Samuel, Naum ile ilgili bir konuşma yaptı. Yakup Taşcı Efendi, Naum'un yaptığı iyilikleri tek tek dile getirdi. Daha sonra Süryani bir bayan, hüzünlü ve kalpleri coşturan bir şiiri İngilizce olarak okudu. Yuhanna Efendi, onu ince bir tahlille bize tanıttı. İki Süryani genç, Naum'un yazmış olduğu "Zaman Bizi Yıktı" başlıklı şiirini okudu. Peder Hori Samuel, Naum'un yaptığı çalışmaları ve ölümünü anlattı. Sonra, kürsüye çıkan bayan Lusi Donabid, onun çalışmalarını şiirsel bir konuşmayla dile getirdi. İlyas Boyacı ve Selim Darakçı efendiler Naum Faik'in Süryanice bir şiirini okudular ki, bu şiir, törende bulunanları gözyaşına boğdu. En son konuşmacı Senharip Bali Efendi, töreni düzenleyenlere teşekkür ederek, diğer derneklerin de, Naum Faik'in hizmetlerinin anlatıldığı törenler tertiplemelerini tavsiye etti. Bu tören sonunda, Naum Faik'in yazdığı kitapların basımına karar verildi. Bu konuda çalışmalar yapmak üzere bir komite kuruldu. Bu komitenin başkanlığına Jan Aşçı Efendi getirildi. Hazırladığımız kitabın da basımı için büyük yardımlarını gördüm. Kendisine teşekkür ederiz. Bu yüce hizmeti gerçekleştirmek için birçok zorluklara katlandı. Komite başkanı, 1 Şubat 1931'de yapılacak tören içinde edebiyatçı yazar ve dostlarına mektuplar gönderdi.
"Anma törenini yaptığımız Naum Faik Diyarbakır'da doğdu. O döneminin getirdiği şartların çocuğudur. XIX. asrın ikinci yarısında ilmi heyetler, yabancı yazılar ve Osmanlı Devleti'ni yönetenlerin uygulamaları ile edebiyat alanında reformlar yapıldı.

*O, okulunu bitirdikten sonra hayata atıldı. İçinde bulunduğu toplumun kültürden yoksun olduğunu ve kapkaranlık bir cehalet içinde olduğunu gördü. Kalkınma ve ilerleme için en iyi aracın gazetecilik olduğuna inandı. Meşhur milli gazete olan "**Kevkeb Şark**" gazetesini Diyarbakır'da, "**Bethnaharin**" gazetesini Amerika'da çıkardı. Toplumun kalkınması, dağınıklıktan kurtulmasına ve Süryani dilinin sahip olduğu gizli duyguların seslendiricisi oldu. Kendini yazı ve kitap hazırlamaya adadı. Tüm yazı çalışmalarında, topluma yaptığı gayretleri göreceksin. Geçmişte, büyük insanlar meydana çıkmıştır. O'nun da gayretleri, onu büyük adam yapmıştır. Yüzlerce öğrenci onun ilminden faydalanmıştır. Naum'un imanı büyüktü. O, vacip olan bir işle uğraştı. Başkalarının düşüncelerini küçük görmezdi. O'na göre, toplumu ileriye götürmek, dilini canlandırmak için her şey yapılmalıydı. Bu yöndeki çalışmalarıyla toplumu ıslah etmeye çalıştı"*

ONUNCU BÖLÜM

MİLLİ KONFERANSLARINDAN SEÇMELER SÜRYANİ MOR AFREM'İN HAYATI

"Efendiler,

Bu törene davet edilmeyi, muhterem Süryani toplumuna hitap etmek sevinciyle kabul ettim. Nasıl kabul etmeyeyim. Burada, kendi kardeşlerime milli davalarımızı anlattıkça, kalplerine bu milli duyguları yerleştirmiş olacak ve aynı zamanda pek çok ihtiyaçlarımızı da arz etme fırsatı bulacaktım.

Şunu itiraf etmeliyim ki, kürsülere çıkıp, halka hitap edecek bir hatip değilim. Geçmişten beri, hitabeti kendime bir sanat edinmedim. İyi bir hatip olduğum iddiasında da değilim. Konuşmam sırasında bazı hatalarım olabilir. Sizlerden, hatalarımı örtmenizi umut ediyorum. Burada açıklayacağım fikirleri dikkate almanızı ve üzerinde düşünmenizi istiyorum.

Süryani Mor Afrem'i anmak üzere bizleri bir araya getiren Mor Afrem Anma Derneği'ne teşekkür ediyor ve bu toplantının amacına ulaşmasını diliyorum. Adına bir cemiyet kurulmuş bulunan kişinin, hayatının dile getirilmesinde büyük faydalar olduğunu düşünüyorum. Meşhur Mor Afrem, Arami toplumunun kahramanıydı. O, kutsal ruhun vekili, Süryanilerin peygamberi ve öğrencilerin öğretmeni diye isimlendirilmiştir.

Onun eserleri oldukça etkili ve anlamları büyüktü. Dili belagatlıydı. Eserleri doğu ve batı dillerine çevrilip yayınlanmıştır. Bu büyük alim, Mezopotamya'da Nusaybin diye bilinen mübarek şehirde,

M.S. 300'lü yıllarda doğmuştur. Babası Nusaybinli, annesi Diyarbakırlıdır. Tarihçilerin çoğu annesinin Hıristiyan olduğunu ve ilk dini bilgileri annesinden aldığını belirtirler. Bu ilkeler çerçevesinde büyüyünce, putperest bir din adamı olan babasıyla ters düşer. Afrem, babasının evini terk edip, Mor Yakup'a sığınır ve ona öğrenci olur. Kilisede öğrenim görüp mezun olur. Güzel bir hayat yaşar. Süryanice dilini mükemmel bir şekilde öğrenir. Süryani dilinin inceliklerini ve başka dillerde bulunan Süryanice kelimeleri ayırabiliyordu. Süryanice'yi kullanmada önemli bir isim olup, bu konuda parmakla gösterilecek derecede ün yapmıştı.

İlim ve marifet yolunda ilerlemesinden dolayı, Nusaybin'deki medreseye öğretmen olarak atanır. Birçok kitap ve şiir yazmıştır. O'nun yazdığı şiirler ***"Madroşo"*** diye adlandırılır. Bu şiirler hikmet, ilahi ve edebi konuların işlendiği şiir türüdür. O'nun bu şiirleri; Yunanca, Kıptice, Arapça ve Ermenice'ye çevrilmiştir. Daha sonra, pek çok Avrupa diline çevrilmiştir. O, medresede öğretmenlik yaptığı sırada, Kral Konstantin ölür. Bu haber, İran Kralı Şapur'a ulaşır. Şapur büyük bir orduyla Nusaybin üzerine yürür. Bu arada Nusaybin, Rumların elindeydi. Şapur, 70 gün boyunca şehri kuşatma altında tutar. Mor Yakup ve Mor Afrem, halkı toplayıp, onlarla birlikte namaz kılar ve dua ederler. Şehri korumak için, yeni bir sur inşa ederler. Mor Afrem, suru tamamlayıp, halkla birlikte savaşa katılır. Dualar ederek, Allah'tan, putperest Mecusi düşmanların kuvvetinin kırılmasını istedi. Duası kabul edilir, düşman askerleri geri çekilir, şehir kurtulur. Bu savaşta büyük kahramanlıklar gösterince, halk O'na saygı duymaya başladı. Bir süre sonra Kral Konstantin'in oğlu da ölünce, Nusaybin papazı Mor Yakup da ölür. İranlılar, bunu da fırsat bilip, tekrar şehri kuşatma altına alır. Allah'ın da yardımıyla İranlılar şehri ele geçirir. Bu duruma Mor Afrem çok üzülür. Doğduğu şehrin putperestlerin eline geçmesini istemiyordu. Dayanamayıp Nusaybin'den göç ederek Diyarbakır'a gelir. Buradan da Ruha (Urfa)'ya geçer. Burası da, Süryani kilise ve medreseleriyle doluydu.

Urfa'ya geldiğinde, ileri gelenler ve halk onu tanır. Şehirde fazla kalmayıp inzivaya çekilir. Bununla birlikte, halkı Mesih'in dinine davet edip, dinin kurallarını öğretiyordu. Bu önemli işlerle uğraşırken, bir yandan da öğrenci yetiştirip, kutsal kitapları inceliyordu. O, vaaz ve yol göstermelerinde arta kalan zamanda; kitap ve kaside yazma, bunları kız ve erkek çocuklara öğretme ile uğraşıyordu. İlahiler ve kasideleri, kilisede özellikle kızlar tarafından oluşturulan korolar okuyordu. Bu sayede birçok kişiyi kiliseye ve iman-ı mukaddese çekerdi. Mor Afrem, özellikle dinin korunmasına yönelik çok gayretliydi. O, bidatçilerle mücadele edip, onları mağlup ederdi. Sonra, din alimleri olmadığı için Mısır'a gider. Orada bulunan kiliseleri teftiş edip düzenler. Birçok memleketleri gezerek, tekrar, ikinci kez Urfa'ya gelip, burayı ikinci vatanı ilan eder.

Bu dönemde Urfa'da, büyük bir kıtlık baş göstermişti. Kalbinde, fakir ve muhtaçlara yardım etme ateşi yükselmişti. Şehre inip, zenginleri, fakirlere yardım etmeye çağırdı. Müminler, bu çağrıya uyup, birçok hayır işlerinde bulundular. Toplanan yardımları bizzat kendisi ihtiyaç sahiplerine, aç olanlara yemek, açıkta olanlara elbise ve hasta olanlara ilaç olarak vermeye çalışır. Denilir ki, geniş bir evde 1.300 yataklı bir hastane meydana getirerek halka yardım etmiştir.

Onun bu çalışmaları kıtlık boyunca devam eder. Bu hizmetlerinden dolayı halk ona bağlanarak, var olan saygınlığı bir kat daha artmış oldu.

Mor Afrem, ölümü yaklaşınca öğrencilerini çağırıp onlara son vasiyetini yapıp, hazır olan cemaate nasihatlerde bulundu. 18 Haziran 373'te temiz ruhunu teslim etti.

Biz, Mor Afrem'in bu kısa hayat hikayesini örnek alarak hareket ettiğimizde halka hizmet yapmış oluyoruz. O'nun özelliklerini şöyle sırılayabiliriz:

İlk olarak, Mor Afrem ilmi severdi. O, hayatını ilim öğrenmeye ve öğretmeye adamıştı.

İlim yarışmasında bayrağı o göğüsledi. Pek çok kitaplar, Süryanice şiirler ve kasideler yazmıştır. Kendi toplumunun diline faydalı hizmetler yaptı. Onun hayatını örnek alıp hizmet vermeye çalışmalıyız.

İkinci olarak, Mor Afrem, vatanını severdi. O'nun bu vatan sevgisi, zalimlere karşı koyup, onlarla savaşmaya itmiştir. Vatanının işgal edilmemesi için bizzat cephede savaştı. Acaba, onun kalbinde bulunan vatan sevgisi bizlerde var mı?

Üçüncüsü, Süryani Mor Afrem, iyi huylu, sevecen, hayatı boyunca başkasına eziyet vermekten uzak durmuştur. O, iyi ahlaklı davranışlarıyla pek çoklarını doğru yola çekmiştir. Biz de, onun gibi mütevazı olup, birbirimize şefkatli olmak zorundayız. Bizden birisi hak yoldan saparsa, onu tatlı dille geri çevirmemiz şarttır, sert ve katı bir dille değil. Yumuşaklık, İsa Mesih'in en büyük faziletiydi.

Dördüncü olarak, Mor Afrem, Süryanice dilini ve gramerini severdi. Bütün kitaplarını Süryanice yazmıştır. Şüphesiz kitapları, biz Aramiler için muazzam bir hazinedir. Çünkü, tüm eserleri, açık bir dille yazılmıştır. Bu çalışmalarını örnek almalıyız ki, isim Süryanisi değil, gerçek anlamda Süryani olmalıyız. Dil, milletin direğidir. Dil ile her şeyin aslı bilinebilir. Dilimizi kaybedersek milli varlığımızı kaybetmiş oluruz. Kendi dilini ihmal eden bir millet, yok olmaya mahkumdur.

Beşinci olarak o, fakirlere, yetimlere ve dul kadınlara yardım ederdi. Kendini önemsemezdi. Onun hayat hikayesinden öğreniyoruz ki, yoksullara ve hastalara yardım etmek için bir darülaceze tesis etmiştir. Burada 1300 kişiye sabah akşam yemek yedirmiştir. Özellikle bugünlerde onu örnek almamız gerekir. Bugün vatanımızda, zor günler geçiren Süryani kardeşlerimize yardım etmeliyiz. Geride kalan yetimleri büyük sıkıntılar içerisindedir. Savaştan sonra yaşanan çok acı olayları duymaktayız. Bu olaylardan dolayı, küçük çocukların bile saçları ağarmıştır.

Süryani Medreseleri[15]

Süryaniler, Mezopotamya'da ilim enstitüleri, fakülte ve yüksek medreseler tesis etmiş ve buralarda ilim öğretmişlerdir. Bu medreseler, ilim ve edep sahibi hocalar ile ilim ve fen öğrenen talebelerle dopdoluydu. Buraya her taraftan gelen talebeler bulunuyordu. Gelenler, bu medreselerde akıtılan saf ilim suyundan içiyorlardı. Felsefe, mantık, din, edebiyat ve diğer ilim çeşmelerinden bardaklarını doldurup kana kana içiyorlardı. Meşhur Urfa ve Nusaybin medreseleri Süryaniler için gurur kaynağıydı. Çünkü bu iki medrese, ilim ve fazilet nurları saçıyordu. Bütün doğuya ve buradan da tüm dünyaya ışık yayılıyordu. Bu medreselerde, Fars, Arap, Ermeni, Kıpti, Rum gibi milletlere mensup talebeler öğrenim için bulunuyordu. Laburt adlı bir alim ***"İran'da Hıristiyanlığın Yayılışı"*** adlı eserinde, Nusaybin Medresesi'nden şöyle bahseder:*"Nusaybin şehrinin surları içinde, dini ilimlerin okutulduğu üniversite vardı."*

Bu iki medresenin yetiştirdiği alim ve faziletli kişileri tarih anmaktadır. Onlar, bu okullardan mezun olduktan sonra Suriye, İran, Ermenistan, Arap memleketlerini, Tatar, Çin ve Hindistan'a gidiyorlardı. Bu alimler, iki görev üstlenmişlerdi. Birincisi Hıristiyanlık dininin müjdeleyicisi, ikincisi ilim yaymak ve halkın ahlakını düzelticisi olmaktı. Halka, Süryani dilini ve kültürünü öğretmekti. Gittikleri her şehirde ve hatta her köyde medreseler açtılar. Sayısız kilise ve manastır inşa ettiler. Bununla birlikte hastaneler, çocuk yuvaları ve kervansaraylar yaptılar. Onlar, bu çalışmaları ile gittikleri yerleri cennete çevirdiler. Adeta insan görünüşlü melekler yetiştirdiler. Halklara çalışmayı, edep ve terbiyeyi, fazilet ve ilmi öğrettiler.

---

[15] Bir dernek tarafından organize edilen konferansta yapılan konuşmanın özet metni. Bu metin *İttihat* Gazetesi'nde 1921 yılında 1. yıl 6. sayısında yayınlanmıştır.

Ziraat ve çiftçiliğe yönelip su kanalları oluşturup, gelecek nesillere eserler bıraktılar.

Arazileri, Dicle Nehri'nin sularıyla suladılar. Kuyular, sarnıçlar kurdular. Yol kenarlarında hayvanların içmesi için su arkları oluşturdular.

Mevzuyu dağıtmadan, tekrar konumuza dönecek olursak, biz Süryaniler, bulunduğumuz her yerde ilim yuvaları açmışız. Babalarımız değişik memleketlerde açmış oldukları 60 medreseye, yine kendi öğrencilerinden bu okula öğretmenler göndermişlerdir.

Medreselerin tesisi konusunda Hadbşabo Arbaya, çok faydalı bir kitap yazmıştır. Bu eserinde Allah'ın marifetlerini dile getirmiş, sonra Allah'ın tesis ettiği medreseleri anlatmıştır. Bu medresede, melekler ve Hz. Adem ve onun soyu eğitim görmüştür. Hz. Musa; Hz. Süleyman'ın yaptıklarını anlatır. Medrese bahçelerinde yetişen enbiya ve filozofları anlatır. Antakya ve İskenderiye medreseleri ile son olarak Urfa ve Nusaybin medreselerinden bahseder. Süryaniler, Irak ile Suriye'de açtıkları medreseler ile meşhurdurlar. Bu medreselerden mezun olan alimlerin isimleri her yere yayılmıştır.

Bu söylediklerim, Süryanilerin açmış oldukları ve adları kaybolmuş okulların haberleri, ancak deryada katre misali kadardır. Çok başarılı bir şekilde yönettikleri bu medrese uygulamasından, şu anda mahrum kalmış durumdayız. Süryaniler, atalarının, eğitime vermiş oldukları önemi ihmal etmişlerdir. Bugünkü duruma gelişimizin sebebi, bazı cahillerin söylediklerini dikkate alarak, *"neden çocuklara yalnızca Süryanice'yi öğretiyorsunuz, çocuklarımızı rahip ve papaz mı yapmak istiyorsunuz"* gibi yaklaşımlarla, öğretmenlere itiraz ederek, bu tür okulları din adamı yetiştiren yerler haline getirdiler. Sanki dil eğitimi, sadece din adamları için gereklidir. Onlar, kendi dillerini küçümsüyorlardı. Oysa; Amerika ve Avrupa'daki fakülteler Süryanice'yi önemli bir ders olarak okutmaktadır.

Ne zaman bu gaflet uykusundan uyanıp ibret alacağız. Başkaları dilimize önem verirken, biz kendi dilimizi küçük görüyoruz. Kendi

okullarımızda, kendi dilimizi, kendi çocuklarımıza mecburi ders olarak okutmuyoruz. Çocuklarımız, kendi dillerini daha iyi öğrenerek, eski onurunu tekrar iade edeceklerdir. Mensup olduğumuz Süryani milleti, bizden dilimizi öğrenip öğretmeyi beklemektedir.

SEÇİLMİŞ REDDİYELER

Süryani-Ermeni[16]

Bazı gazete ve dergi sahipleri ve yazarları hakkında hayretlere düşmekteyim. Bir milleti, başka bir milletten ayırt edemiyorlar. Oysa, tarih ilminin bize verdiği gerçekler ortadadır. Bir milletin mensubu olan ilim adamını nasıl olur da, başka bir millete ait olduğu iddiasında bulunabiliyorlar. Bazılarına şöhretler izafe ederken, bazılarını aşağılayabiliyorlar. Bazıları milletler arasındaki farkı görmeyip, Süryani ve Ermeni'yi tek millet zannediyorlar. Bu saplantıları, cahil tarihçiler bile kabul etmez. Böyle hareketlerle hukuk çiğnenmekte ve tarih tahrif edilmektedir. Yapılanlar, batıl ile zulmetmekten başka bir şey değildir. Bunlardan biri, ***Mir'atü'l-Garp Garra*** *(Batının Aydınlık Yüzü) gazetesinin 57. sayısında yayınlanan bir makalede "Arap ve Ermeniler Arasında" başlıklı yazıda şöyle yazılmıştır. Anton Cemil, kalemiyle* **Zuhur** *(Çiçekler) adlı derginin sahibi, bu gazetenin yazısını Hilal Dergisi'nden almıştır. Orada şundan bahsedilmektedir:"Ermenilerin meşhur olan adamlarının, Araplarla olan ilişkileri dile getirilirken, buna kanıt olarak Arapça bazı şiirlerde adı geçen Ermeni isimleri gösterilir. Yazarın, Ermeniler hakkında yazdıklarına değinmeden geçmek istiyorum. Çünkü, onların yaralarını deşmek ve onurlarını incitmek niyetimiz yoktur. Bizler, Ermenileri seviyoruz, onların vatan sevgilerine saygı duyuyoruz.*

---

[16] Bu yazı 30 Teşrinisani 1917 tarihinde *Şa'b* gazetesinin 211 nolu sayısında yayınlanmıştır.

Bu konularda, Bethneharin gazetesinde yazılar yazdık. Ermenilerin kendi dil ve kültürlerine bağlı oluşlarından dolayı takdir eden yazılar yazdık. Ancak, adı geçen yazının sahibinin kapıldığı vehme teessüf ederiz. Yazarın, Abul Faraç İbnü'l-İbri'nin Ermeni olduğunu iddia etmesini reddediyorum. O, şöyle demektedir; *"Arap yazarları arasında öyle kişiler çıkmıştır ki, onlar parmakla gösterilen kişilerdir. Oysa onların Ermeni asıllı olduklarını bilmiyorlar. Bunlardan birisi, Ebu'l-Fereç'tir. Malatya'da doğmuş olup, İbnü'l-İbri lakabıyla bilinir. Araplar onu büyük bir tarihçi olarak kabul eder"*.

Milletler tarihi hakkında az bir bilgi sahibi olan kişiler dahi, bu yazıyı okuduğunda, İbnü'l-İbri'nin Ermeni alimler arasında zikredilmesine şaşacaktır. Doğulu ve batılı ilim adamları ve hatta Araplar bile kendi kitaplarında şuna şahitlik etmektedir: O, hem milliyet, hem dili ile bir Süryani'dir. Onun Malatya'da doğmuş olması, onun Ermeni olduğunun bir delili değildir. İbnü'l-İbri, Malatya'da doğduğu sırada, buranın bütün halkı Süryani'ydi ve Süryanice konuşuyorlardı. Babası Tuma oğlu Harun, doktor olup Tacuddin lakabıyla bilinen, Süryani ileri gelenlerindendi. Doğduğu yer olan Malatya ve civarında Süryanilerin 50'den fazla kilise ve manastırları vardı. Buralar Süryani alimlerle dolup taşardı. Hatta, adı geçen şehir, Süryani İmparatoriçesi Şamiram tarafından kurulmuştur. Nasıl olur da, bu yazar İbnü'l-İbri'nin Ermeni olduğunu söyleyebilir. Madem ki, İbnü'l-İbri'nin hayat hikayesini bilmiyor, doğuda ve batıda yayınlanmış tarih kitaplarını araştırması gerekmez miydi? Bilhassa ***"Maşrik"*** adlı derginin 1898 tarihli sayısını okuması gerekirdi. Bu dergi, Peder Luis Şeyho El Yesvi tarafından Beyrut'ta yayınlanmaktadır. Bunları okuduğunda, İbnü'l-İbri'nin Süryani olduğunu görecekti. İbnü'l-İbri'nin hayat hikayesinde, Ermeni olduğuna dair bir kanıt yoktur. Herkes bilir ki O, Huba metropolitliği, sonra Halep metropolitliği yapmıştır. Sonra Mafiryan olarak görev yapar. Bu rütbe patrikten sonra gelir. Bağdat ve Musul arasındaki Tikrit'te yaşamıştır. Daha çok Bağdat'ta bulunmuştur. O, Azerbaycan'ın

Berağe şehrinde ölmüştür. Yazarın, onu Malatya'da doğmuş olmasından ötürü Ermeni olduğunu belirtmesi, Süryanilere haksızlıktır. Hangi hak ve yetkiyle İbnü'l-İbri'nin Ermeni olduğunu iddia eder, o Ermeniliği içinden bile geçirmemiştir. Yazarın kendisi Ermeni olduğu için, Arap alemindeki edebiyatçıların Ermeni olduklarını iddia ederek pay almak istiyor. Bu şekilde, Süryani bir alimi getirip Ermeni olarak göstermeye çalışılması müsaade edilecek bir durum değildir.

Yazar kendi tarihini araştırsın, kendi milletine mensup alimlerin tarihlerini ortaya çıkarmaya çalışsın. Ermeniler arasında önemli insanların çıktığını inkar etmiyoruz. Onlar da toplumlarının ilerlemesini, halklarının kalplerine özgürlük ve hürriyet sevgisi tohumlarını ekmişlerdir. Başkalarının adamlarıyla övünmek, onlara ne fayda ve ne lezzet verir. Bu hareket, kekliğin yumurtası olmadan kuluçkaya yatmasına benzer. Eğer onun amacı, bu kişilerin şöhretinden yararlanmak ise, bizler de Ermeniler gibi zulme uğradık. Eğer amaç bu ise bunun bir zararı yok. Ancak, Süryanilerin hakkını gasp etmeye kimsenin hakkı yoktur. Süryaniler, Ermenilerden daha meşhur ve kadim bir millettir. Hem devlet kurma, hem de dil konusunda, Ermenilerden daha fazla zulüm ve tecavüzlere uğramıştır. Mezopotamya'da, Suriye'de, Ermenistan'da bulunan edebiyatçılardan bahsetmiyor. Onlar da saldırıya uğrayıp öldürülmüş, köyleri, kilise ve manastırlarıyla, ekinleri, kütüphaneleri yok edilmiştir. Bu duruma, Cengiz Han'ın ve Moğolların yaptıkları zulümler bir örnektir.

Süryaniler ile Araplar arasındaki ilişkiler, Ermeniler ile Araplar arasındaki ilişkilerden daha fazla ve daha eskidir. Süryaniler; felsefe, mantık, tarih, astronomi ve diğer ilimleri Yunanca'dan Arapça'ya çevirmişlerdir. ***"Arap Dili ve Esasları"*** adlı kitabı okuyan bir kimse bilir ki; Araplar, Süryanilere çok şey borçludur. Süryaniler; medeniyet, ticaret ve bilimde Araplara yardım etmişlerdir. Araplar, her asırda ilim ve marifetin çoğunu Süryanilerden almışlardır. Han-

gi irfan sahibi adam, doğuya ve batıya Süryanilerin yapmış olduğu ilim, fen ve sanata katkılarına sessiz kalabilir. Bu hizmeti tarih yüceltmiştir. Süryanilerin, Arap dili ve lügati ile ilişkileri vardır. Bunların tümünü unutup, sadece Ermeni toplumunu dile getirip, Ermeni-Arap ilişkileri üzerinde durmak hayalden öteye geçmez. Bununla da kalmayıp Süryani olan İbnü'l-İbri'yi Ermeni asıllı olduğunu iddia etmek, hiçbir tarihi kanıta dayanmayan iftiralardır. Ben hakka yemin ederim ki, bu ifade hakikati örtmek ve Süryanilerin hak ve hukukuna tecavüz etmektir. Böyle bir iddiayı, tarihçiler hatalı ve kötü amaçlı olarak ileri sürüldüğüne inanırlar. Böyle oldukça doğunun ıslahına ve milletler arası adalete ulaşamayız. Eğer hayaller, hakikate galip gelmiş olursa, toplumda adalet tesis edilemez. Bir toplumun hakkını gasp etmek, diğeri üzerinde üstünlük iddia etmekle toplumlar arası adalete ulaşılamaz. Bu konuda bilgili ve insaflı kişiler hüküm versin.

ARAPÇA YAZMIŞ OLDUĞU BAZI MAKALELERİ VE YAZILARI

Matbaalar[17]

Matbaa, toplum üzerinde önemli bir etkinliğe sahiptir. O, alemi idare eder. Kitapları çoğaltıp, alemin her tarafına yayılmasını sağlar. Matbaanın etkinliğini gazeteler temsil eder. Gazeteler, yer yüzünün ufuklarına yayılır. O, her dilin tercümanıdır. Matbaa ne zorluk çeker ne de uyku ister. Bağdaş kurmuş adam gibi durmadan çalışır. Görmüyor musunuz, ilerlemiş devletler matbaasız değillerdir. Matbaalar için, büyük binalar ve çalışanları için lojmanlar yapmışlardır. Matbaası olmayan devlet, merası olmayan köye benzer. Toplumun başarıya ulaşması ancak matbaa ile mümkündür.

Biz Süryaniler, kaç asır geçti de halen matbaaya ihtiyaç duymuyoruz. Böylelikle kıymetli eserlerimizi kaybettik, ecdatlarımızın eserlerini zayi ettik. O kitapları çok az bir fiyatla başkalarına sattık. Biz, tırnaklarımızla burnumuzu kopardığımız halde, bunu fark edemedik. Toplumsal hayatımızın binasını elimizle yıktık. Bu vurdumduymazlık ne zamana kadar devam edecek, ateş üzerinde ne zamana kadar sabredeceğiz. Bizim matbaa makinelerimizin dili olsaydı, Deyrulzafaran Manastırının bir köşesinden bağırıp sahiplerinden yardım isteyip: Beni bu toz dumandan kurtarın, beni buradan kurtarın, çalışamıyorum, geldiğim yere gönderin. Geldiğim yerde olsaydım binlerce cilt kitap basmış olurdum. Terk edilmiş ve çalışamamanın hali budur. Ben yemin ederim ki, bu tembellik ve cehaletten gelmektedir. Tembelliğin ilacı ancak çalışmaktır. Cehalet hastalığının ilacı ancak ilimle tedavi edilebilir. Unutulmuşluğun ilacı ise uyanışa geçmektir.

---

17 Bu yazı *Kevkeb Şark* Gazetesi'nin 1.sene 2. sayısında 1910 yılında yayınlanmıştır.

Şark'ın Başına Gelenler[18]

Hiçbir memleket, Şark memleketleri kadar kötü bir paya, şiddetli bir uğursuzluğa sahip olmamıştır. Asırlardan beri, çok feci musibetler, korkutucu olaylar başlarına gelmiştir. Bahtsız doğunun tarihini araştırmaya kalktığımızda neler göreceksiniz. Eski asırlardan şimdiye kadar, zalim krallar, baskıcı yönetimler, eli kanlı komutanlar, zalim hükümetlerin yaptıklarını Doğunun tarihinde göreceksiniz. İnsan kafataslarından yapılma dağlar, insan kanlarıyla oluşturulan ırmaklar göreceksiniz. Bu yapılanlar da hep masumlara yönelik olmuştur. Yine Doğunun tarihinde, çeşitli zulümler ve katliamlar göreceksiniz. Sanki Doğu, başına kötülükler gelmesi için yaratılmıştır.

Aslında Şark, hayır ve bereket yeridir. İlim ve irfanın merkezi iken, bugün şer alemi, cehalet ve zorlukların kaynağı olmuştur. Biz ancak şunu söyleriz, Şark kelimesinin son harfi silinmiş, "şer" halini almıştır. Biz doğuyu araştırdığımızda, her zaman bir şerle karşılaşıyoruz. Sanki orada şer için geniş bir ev, ona uygun bir mekan hazırlanmıştır.

Geçmiş asırlarda Şark, gerçekten hakiki Şarktı. Orada ilim ve edep güneşi doğmuş ve etrafa saçılmıştır. Şarkta birçok alim, enbiya, öğretmen, hukukçu ve tarihçi yetişmiştir. Batılılar medeniyet ve ilim nurunu doğudan almışlardır. Bu sayede batı, saadet ve barışın zirvesine ulaşmıştır. Ama bugün Şark, bütün iyiliklerini kaybetmiştir. Kötü bir karanlığa dönüşmüş, cehalet ve gaflet karanlıklarının gecelerinde yürümeye başlamıştır.

Şark hükümetlerinin bazı faziletlilerinin dediği gibi, bu duruma ahlakın bozulması sebep olmuştur.

Doğunun toplumsal hayatında, bütün kötülükler yer ve kuvvet bulmuşlardır. Ama şuna inanıyoruz ki, şarkın evlatları için zaman

---

18 *İttihad* Gazetesi 1. Sene, 4. Sayı, 1921.

yaklaşmıştır. Bu cehalet ve gafletten uyanmayı umut ediyoruz. Kahramanlar gibi kalkınması ve bütün baskıcı yönetimlere ve zalim hükümetlere karşı direnmeye, aramızdaki kin ve nefreti unutarak tam bir birlik içinde bir araya gelerek, doğunun acılarını hafifletme imkanını bulmalıyız. Nasıl ki Batı, ilim ve marifeti Doğu'dan almış olması bir kusur değilse, Doğu da ilerlemeyi batıdan almalıdır. Bu da bir kusur değildir. İyi kişilere benzemeye çalışmakla kurtuluşlar gerçekleşir.

Gazeteler ve Faydaları

Herkes bilir ki, gazeteler halk için, halkın dilidir. Halklar, kendi gazeteleri ile bilinir. Gazeteler olmasaydı, milletlerin adı, onuru, ilim, edebiyat ve tarihi faziletleri kaybolacaktı. Gazetelerin başarıya ulaşması, okuyucularının ve sosyal derneklerin yardım elini uzatması ile mümkündür. İşte, örnek olarak Yahudi Milleti... Allah tarafından alçaltılmış ve halk tarafından ihanete uğramış bir milletti. Ancak, bugün çıkarmış oldukları dergi ve gazete sayesinde, diğer milletler, onları dikkate almak zorunda kalmıştır. Eski milli onurlarını, dillerini bu sayede ihya etmişlerdir. Daha önce ölü dil grubunda olan dilleri, ki bu dilin anası Aramice'dir, çalışmalarıyla yaşayan diller sıralamasına çıkarmışlardır. Kendi dillerini, kendi vatanları olan Filistin'de özgürce kullanıyorlar. Onlar, orada Süryanice'yi ve Arapça'yı yasaklamışlardır. Bizzat Yahudilerin kendileri zulme uğramış ve her millet tarafından nefret edilmiştir. Onları birleştirecek bir bağ da yoktu. Bütün bunları, gazete ile ana dilleri olan İbranice'ye gereken önemi vermekle aştılar.

Ermenilerde, Yahudiler gibi, millet olarak zulme uğradıkları halde, gazetecilik yoluyla güçlenmiş, saldırılara uğramaz hale gelmiş ve şöhretleri her tarafa yayılmıştır.

Hatta, Arapça bir gazetede şu haberi yaymışlar. Doğuda ilk Hıristiyanlığı kabul eden topluluk Ermenilerdir. Ancak, bütün tarihçiler

şahadet ederler ki, Mesih'in dinini ilk kabul edenler Süryanilerdir. Antakya'da ilk inşa edilen kilise, Süryani kilisesidir. Bu gibi yanlış iddialar, Ermenilerin çıkardığı gazete ve kitapların yayınlanması ve başka dillerde yayınlanması ile dile gelmektedir. Ermenilerin çıkardığı gazeteler, zenginlerinin ve derneklerinin destekleriyle ilerlemektedir.

Aramilerle Şekavilerden soruluyor ki, Ermeni ve Yahudi milleti nasıl başarılı oldular. Bunun sebebi, Avrupa ve Amerika'da yayınlanan gazetelerde, Ermenilerin iyiliklerinin övülmesindendir. Bu gazetelerde, Süryanilerden bahsedilmemektedir. Zaten bu sorunun cevabı, sorunun kendisindedir. Bizim halkımızdan ileri görüşlü olanlar bilirler ki, bizim davamıza güç verecek gazeteler yoktur. Gazetesi olmayan toplumlar dilsiz, sağır ve kötülüğe maruz kalmış bir toplum demektedir.

Bir toplum kendisine saygı göstermezse, diğer milletler de ona saygı göstermez. Eğer bir toplum kendi dilini korumaz, varlığını ispatlamaya çalışmaz, tarihine sahip çıkan yayınlarda bulunmazsa, kültürüne sahip çıkmazsa, gazetelerine yardımcı olmazsa, kim onlara sahip çıkar.

Biz ve Başarı[19]

Pek çoğumuz başarıyı temenni ederiz. Fakat başarıya giden yolda hareket etmiyoruz. Onlar zannederler ki, temenni etmek yeterlidir. Başarıyı böyle talep edenler, yollarını şaşırmışlardır. En az bir hareketle başarıya ulaşmak mümkün değildir. Çünkü başarı, saadet ve ilerlemeyi isteyen toplumun, evladını ve malını bu yolda harcaması gerekir. Kendi toplumuna faydalı işler yapması zaruridir. Dilekte bulunmakla, temenni etmekle toplum saadete ulaştırılamaz.

---

19 *Bethnaharin* Gazetesi 5. Sene, 1. Sayı, 1921.

Toplum liderlerinin yapması gereken en faydalı işler şunlardır. Milletin varlığı için olanca kuvvetiyle çalışmak, medrese, okul, matbaa açmak, toplumun evlatlarına ders veren gazeteler çıkarmaktır. Çünkü toplumun ilerlemesi bunlarla mümkündür.

Bu saydıklarımızla toplum, birliğe ve kuvvet kazanmaya hazırlanabilir. Böylece bu dünyada mesut olabilirler. Topluma, vatana, dile karşı görevlerini anlayabildikleri sürece ve yerine getirdikleri takdirde başarıya ulaşabilirler.

Bizim aramızda bulunan zenginler, dini liderlere, edebiyatçılara, vatani konularda yapacakları işlerde, mallarıyla yardım etmelidirler. Çünkü, liderlerin başlattıkları çalışmalarda başarılı olmaları, zengin tüccarların maddi destek olmalarıyla mümkündür. Toplum için hazırlanan faydalı projelerin tamamlanması için, zengin olanların mallarının bir kısmıyla bu projelere destek olmazlarsa o zenginler, toplumun hayır ve saadetini istemiyor demektir. Bunların toplulukta kalkıp söz söylemeye hakları yoktur. Verecekleri emirlerin bir kıymeti olmayacaktır. Toplumun alimleri ve edebiyatçıları da, liderlere ve zenginlere kalemleriyle yardım etmelidirler. Edebi, sosyal, tarih ve dil kitapları yazmaları gerekir. Diğer gruplar da bunları basıp yaymakla sorumludurlar. Öyleyse, bizim başarılı olmamız için, her ferdin kendine düşen görevi yapmasıyla mümkündür.

Onlar Ne İstiyor, Biz Ne İstiyoruz[20]

Süryani halkımız, ruhani reislerden, dernek yetkililerinden, gazetecilerden neler talep etmektedir. Bu talepler çok ve zor olan işlerdir. Bu talepler ancak toplumsal yardımlaşma ile tamamlanabilir.

Halkımız, patriklerin hem dini, hem de dünyevi başkan olmasını ister. Öyle bir başkan olsun ki, hem devletler, hem de krallar ondan korksun. Onun sözü hükümetler ve devletler nezdinde geçerli olsun.

---

20 *İttihad* Gazetesi 1. Sene, 4. Sayı , 192.

Halk, devletten kendilerine matbaalar, medreseler, her şehirde bir hastane, kilise, manastır, çocuk yuvası kurmasını ve bundan da ötesi, her köyde de bu imkanların bulunmasını isterler. Devlet kendilerine rahip, metropolit, kahin ve papaz, alim, siyasetçi, her dili bilen hatipler göndersin. Milli meclisler teşkil etsin, bu meclisin üyeleri zeki ve anlayışlı kişiler olsun. Bunlar; Loyd Corc, Kilimanso, Venizelos ve başkaları gibi olsun.

Metropolitlerden istekleri, hem dini ve hem de siyasi adamlar olsun. Hukuk biliminde ders verecek kadar bilgili, güzel konuşan hatipler olsun. Halk için avukatlık yapmalarını, mahkemelerde halkın avukatı olmalarını, hasımlarının davalarını iptal etmeleri, haklı veya haksız davalarını müdafaa etmelerini, sosyal içerikli kitaplar yazmalarını ve kamu işleriyle meşgul olmalarını bekler. Halk için okul açmalarını, erkek ve bayan öğretmenler tayin etmelerini, bu öğretmenlerin hem dinini, hem de dilini iyi bilmelerini ister. Kendi çocuklarına bilim ve kültür öğretmeli, onları öyle yetiştirmeli ki, hükümet dairelerinde doktor, avukat, mühendis gibi görevleri alabilsinler.

Kahinlerden, güçlü olmalarını, halka hizmet etmelerini, dini vecibelerini yerine getirmelerini, iyi bir vaiz olmalarını, milli sorunların çözümü için uğraşmalarını, kendilerinden beklenen görevleri yerine getirecek kabiliyette olmalarını bekler.

Halk, dernek başkanı ve üyelerinden, var güçlerini halk için sarf etmelerini, bütün güç ve kuvvetlerini derneklerinin yüceltilmesi için sarf edip, etkili olmalarını ister. Gazete ve dergiler yoluyla şöhretlerini geliştirmeye çalışmalarını, dernek gelirlerini çoğaltmak için imkan bulmalarını ister.

Gazetecilerden, günlük gazete çıkarmalarını, gazete sayfalarında felsefe, edebiyat, Doğu ve Batı haberleri, devlet ve millet hakkında haberleri aktarmalarını bekler. Onlardan, gazetelerde düğün, doğum, vefat haberlerini yayınlamalarını, derneklerin ilanlarını ücretsiz yayınlamalarını, bağış karşılığında reklam yayınlamalarını isterler.

Süryani toplumunda görevli olan başkan ve liderlerinden halkın istekleri bunlardan ibaret değildir. Bütün bunlara rağmen, bizlerin halktan tek isteği, maddi ve manevi destektir.

Patriğin yardım sandığında, patrikten beklenen görevlere yetecek kadar para yoksa, bu görevleri ve beklentileri binlerce riyal ve lira ile yerine getirmesi mümkün olabilir mi? Yoksa, patrik okul, enstitü, matbaayı nasıl açabilsin? Büyük hükümet ve devletler yıllık bütçeleri milyon liralar olduğu halde, halk yardım etmezse, onlar bile bu işleri yapamazlar. Bu konuda patrik ve metropolitler ne yapsın. Bunların ne matbaa, ne medrese ne de kitapları var. Dernek temsilcileri ve başkanları halk arasında imtiyazlı kişilerdir. Onları halk seçer, halkın işleri için ücretsiz çalışırlar. Hatta hükümetler dahi, memurları zengin bile olsa, onların maaşlarını ödemezlerse, memurları hükümet için çalışırlar mı?

Bizdeki gazetecilere gelelim, ben de onlardan birisiyim. Bu yolda birçok engelle karşılaşıyoruz. Halktan yardım talep ettiğimizde, adeta boş bir vadide bağıran kişinin sesinin yankılanması gibi kendi kendimizi dinlemek zorunda kalıyoruz. Eğer zenginler kendi mallarıyla, çalışanlara yardım etmese, herhangi bir şey talep etmeye hakkı da olamaz.

Faziletli Büyük Hocalardan Biri

Bu hocadan, daha önceki sayfalarda bahsetmiştik. Naum Faik, devamlı olarak hocalarının faziletinden bahseder ve onları överdi. Hocaları hakkında makaleler yazar ve ***Mabelnehreyn*** gazetesinde yayınlardı. Bu gazetenin 15 Şubat 1925 tarihli 9.sene 4.sayısında Hoca Hanna Sırrı Çıkkı hakkında bir yazı yayınlamıştır. 1925 yılında çıkarmış olduğu takvimde de hocasından bahseder. İşte bu yazıyı İngilizce'den Arapça'ya tercüme ettik. Amacımız, Naum Faik'in vefakar birisi olduğunu ortaya koymaktır. Naum şöyle der: Büyük hoca, Hanna Sırrı Çıkkı, ömrünü Süryani çocuklarını

eğiterek onlara kültür aktarmıştır. Özellikle, Diyarbakırlı Süryani evlatlarından biri de, şu aciz yazardır. 1. Dünya Savaşı faciasını yaşayıp, o savaşın yakıcı ateşiyle yanan, büyük zararlara uğrayan hocam, Diyarbakır'ı terk ederek Mardin'e geçer, oradan da ateşten kaçarcasına Şam'a gider. Geride kalan ömrünü, Şam'da bulunan torununun yanında geçirmek istiyordu.

Büyük hocamız, Süryani Kardeşler Şirketi tarafından Diyarbakır Meryem Ana Kilisesi'nde yaptırılan medresenin yönetimini 1882'de üstlenmiştir. Bu dernek, Diyarbakır halkından olan mütefekkirler tarafından kurulmuştur. Bu medrese on beş yıla yakın hizmet vermiştir. Bu medreseyi güzel bir şekilde idare etti. Birçok mezunlar verip, kiliselere din adamı, devlet dairelerine memur ve medreselere öğretmen olmuşlardır. Bugün gördüğümüz, yetişmiş insanlarımız, bu büyük öğretmenin dimağından saçılan ışıkların eseridir. Bu gerçeği her insaflı kişi itiraf eder.

Hocanın yaptığı en güzel çalışma, medresenin idare ve öğretimini emsali görülmemiş bir şekilde yürütme ve ileri götürmüş olmasıdır. Bunu da kısa bir zamanda başarmıştır.

Medreseyi, ilim ve edebiyat fakültesine dönüştürmüştü. Bu okulda hem dil, hem edebiyat, hem de dini ilimler öğretiyordu. Bu mücahit kişi, bütün kuvvetini bu milli enstitünün şanını yüceltmek, vatan evlatlarını ilerletmek için harcadı. O, bu çalışmaları ile, gerçek bir kahramanlık örneği veriyordu. Hocanın eğitim faaliyetleri sadece milletimize ait değildi. Ermeni, Rum ve başka milletlerin gençleri de ondan faydalanıyordu. Talebeleri daha sonra parmakla gösterilecek simalar haline gelmiştir. Bizim toplumumuzda, kimse bunu inkar etmez.

Birkaç kişi ile zor yürütülecek olan enstitünün idaresini tek başına üstlenmişti. Arapça, Süryanice, Türkçe ve Farsça dillerinin tüm kurallarını birlikte öğretirdi. O görevini tam anlamıyla ve büyük bir neşeyle yerine getiriyordu. Bu görevi yanında Patrikliğe ait yazıları, Milli Meclis ile ilgili yazıları yazardı, fırsat buldukça

diğer hizmetlere de koşardı. Çocuklar için faydalı kitapları kendisi bastırıp dağıtırdı. Bu yolda birçok maddi zararları oldu. Bu hizmetleri karşılığında herhangi bir ücret almaz, aksine okula maddi yardımda bulunurdu. Süryani dilinin canlanması ve Diyarbakır'da bulunan kilise korosunun devamlı olması onun çalışmaları ile mümkün oldu.

Bununla beraber, 1. Dünya Savaşı'nda eşini ve iki torununu kaybetti. Savaştan sonra Şam'a çekilip ömrünün son günlerini orada geçirdi. Bu dönemlerinde bile topluma hizmetlerini devam ettirdi. Hoca, Şam'da takvim çalışması ile milli meseleler hakkında faydalı bilgiler veriyordu.

Gerçekten tespit edilecek mesele şudur. O, faziletli kişi, günümüzde emsali bulunmayan, O zat, yaptıkları karşılığında bir mükafat almadı. Adetimiz olduğu üzere, onun kadir ve kıymetini bilemedik.

Onu unutup terk ettik. Onu kısa bir zamanda elimizden kaçırdık. Bizden hayır görmemesi üzerine, gidip eserlerini başka bir toplumun içinde verdi ve başkaları ondan faydalandı. O, Amerika tarafından Mardin'de bulunan Amerikan Kolejine hoca olarak atandı. Mardin'de 25 yıl boyunca öğrencilere ders verdi. Yabancılar ona uygun bir makam verip, onun ilminden faydalandılar. Çeyrek asırda yabancı öğrenciler ondan faydalanırken, biz Süryaniler onun ilminden mahrum kaldık.

Evet, çeyrek asır boyunca ekmeğimizi yabancılara yedirdik. En önemli ve zor zamanlarda onları biz doyurduk, ama biz, ilim ve kültürden yana aç kaldık. Biz cehalet ve zillet altında kaldık. Bu büyük hocanın ilim ve marifetinden yabancılar faydalandılar. Başkaları onun fikir ve düşüncelerinden faydalanırken, biz çocuklarımızı kapkaranlık bir cehalette bıraktık. Bizim insanımız şu kişiye benzer: Kendi lambasını nefesiyle söndürürken başkasının lambasını yakar.

Hocamız kendi kendini yetiştirmişti. Herhangi bir yüksek okul okumamıştır. Devamlı okuyor ve dört dilde mükemmel bilgi

sahibiydi. Pek çok alim, yazar ve kalemşörle mücadeleye girdiğinde onları yenerdi. O çok salih ve ahlaklı bir toplum yetiştirdi. O'nun yetiştirdiği talebeler, yüksek okuldan mezun olmuşlardan daha yetenekliydi. İşte böyle bir hocanın kıymetini takdir edemedik. Ayetin dediği gibi; kendi memleketinde peygamberlere hak ettiği saygı gösterilmemiştir.

Bu konuda sözü daha fazla uzatmak istemiyorum. Hepimiz biliyoruz ki, bizim toplumumuz böyle insanlara değer vermekten uzaktır. Allah'tan dileğim, toplumumuzu devamlı bu hal üzere bırakmasın.

Süryani Halklarının Birliği Hakkındaki Görüşleri Musul Edebiyatçılarından Birine Yazdığı Reddiye

Naum Faik'i diğer yazar ve edebiyatçılardan farklı kılan görüşü şudur. Süryani halkları arasında birliğin sağlanmasına çalışmış ve milli birliğin sağlanması için, dini farklılıkların dikkate alınmamasını ileri sürer. Milli birlik düşüncesi, Naum'da ilk zamanlardan beri mevcuttu. Yaşamı boyunca bu birliğin gerçekleşmesi için çaba sarf etmiştir. Son nefesine kadar, bu düşüncesinde ısrar etmiştir. Aşağıdaki yazı, Musul'dan kendisine mektup gönderen bir yazara vermiş olduğu cevaptır. Mektup 1928 yılında Naum'a gönderilmiştir. Yazar, düşüncelerinden dolayı Naum'u eleştirir. Kendisi de düşüncelerini şöyle açıklar:

"Kardeşim taassup kalplerimizi ve doğudaki Ortodoks, Keldani, Katolik, Marunu ve Nesturi reislerimizin kalplerini de istila etmiştir. Oysa, ortak atadan gelmekten dolayı aramızda bir dostluk olmalıdır. Daha sonraki dönemlerde çok kötü bir taassupla Süryani cemaati parçalandı. Bundan dolayı da, barbar toplumların zulümleri altında kaldık. Sonuç vermeyen mücadeleler sebebiyle milli birlik kalesini yıktılar. Bir de milletin

evlatlarını birbiriyle boğuşmaya teşvik ettiler. Fırkalara ayırdılar. Binlerce masum millet evladının kanına girdiler. Böylece doğu, sonu gelmez mücadele meydanı, kötülükler sahası oldu. Daha önce doğuda ilim ve marifet ışığı dünyanın her tarafına yayılıyordu. Onların yapması gereken şu idi; Kendilerine komşu olan milletlerden gelecek tehlikelere karşı uyanık olmak, en azından sosyal, edebi ve milli konularda birliği sağlamaları gerekirdi. Mezhepsel birliğin sağlanması mümkün değildir. Umarım, bu mektubum ile beni dinden çıkmış veya mezhepsiz birisi olarak düşünmezsin.

Şunu önemle vurgulamak isterim ki, böyle bir durumda değilim. Amerika'da bulunan Süryaniler dindardır ve mezhep olarak Ortodoksluğa bağlıdır. Buralarda kiliseler açıp, kahinleri doğudan getirdik. Bu, bizim dindarlığımızın kanıtı değil midir? Ey aziz; din ayrı, millet ayrıdır. Din, Allah'ın, vatan hepimizindir. Bugün böyle söylenir. Mezhepsel ihtilaflar milli, tarihi, sosyal ve siyasi birliği ret ediyorsa, bunu kabul etmeyiz. Bizim, Katolik Süryani, Keldani, Maruni ve Nesturilerle milletimiz birdir, onlarla kardeşiz. Irkımız birdir."

1928'de yazmış olduğu bu reddiyenin konusu, 1910 yılında, Türkçe olarak yazmış olduğu makalesinin konusuyla paralellik gösterir. *"Terakki istersen İttihat etmeliyiz"* başlıklı makalesinde, İntibah Derneği adına Elazığ / Harput'ta bulunan, Süryani Milli Meclisi üyelerine yazmış olduğu mektubunda şunlara değinir:

"Harpu'ta Şeref mukim Süryani Kadim Millet Meclisi Azaları yüksek makamlarına,
Rıf'atli Efendiler,
Arz-ı hulus ve ihtiram, ihda-i tahiyyat ve selam ederek, hatıra-i alilerinizi ba'd el istifsar, bu kere Kanun-i Esasi'nin cümle

akvamı ve milel-i muhtelife-i Osmaniye'ye bahşettiği hürriyet ve musavat, uhuvvet nimet-i celilesinden mustedif olmak ve bu sayede mekteplerimizin terakkisine ve matbaalar küşadesine ve Süryani lisanımızın ve lisanımızca gazeteler ve resail-i mevkutenin neşrine ve Süryanilerin eski tarihlerini elde edüp milliyet ve tarihlerimizin tedrisine ve zavallı cemaatimizin hal-i mazisini halihazırına tatbik ederek, ebna-i milletimizin varta-i cehil ve gafletten tahliyesine ve ileride Süryaniler namına yüksek bir mektebin tesisine medar olmak üzere fi 1 Eylül 1324 tarihinden itibaren Diyarbekir Süryani Kadim cemaatimiz nur-i seyyid-i kani ve adab ve maarif-i hevaslarını ve ulum ve kitap ve edebiyat-ı Süryaniye müştekani tarafından (Süryani Kadim İntibah Cemiyeti) unvanıyla bir cemaat teşkil ederek bu tahtında unvan-ı memalik-i mahrusa-i Osmaniye'de mevcut bütün vilayet, kasaba ve karyede dahi birer cemiyet teşkiliyle, cemaatimize bir hizmet-i nafiade bulunmak, feraiz-i insaniyeden olup, din ve medeniyetçe cümlemiz mülezzüm olduğumuzda, iş bu sevk-i cedide ve arzuy-u şedid-i mazi sizin gibi milliyetperver biraderlerimize beyan etmek mecburiyetinde bulunduk ki zafi muhabbet sematı olanları dahi şu intibah-ı unvan-i hükümet beyanıyla bir cemiyet teşkil etmeğe sevab-ı derece-i ibraz gayret ve hamiyet etmekle düçar olduğumuz zül ve sefaletin önünü alarak akvam-ı saire gibi saha-i ulum ve fennudane, meydan-ı maarif ve temdinde puyan olmağa muktedir olalım. Zira, zaman terakki zamanı ve halimize intibah etmek anıdır. Yeter artık yeter müddet-i medeniden beri ve zulümat-ı cehaletin düçar-ı gafletin uzun gecelerinden uyuduğumuz, Hab-ı giran-ı kesaletden kayıtsızlık uykusundan uyanmak zamanımız geldi. Uyanalım da etrafımıza bakalım. Cihan hep bir gülzar-ı maarife tahvil etmiş içlerinden bulunduğumuz akvam, hep nur-u maarifle parlamış, bir çok kolejler küşad etmiş, müteaddid

matbaaları işliyor, herkes lügatini okuyup anlıyor, lügatlerinde türlü türlü gazeteler mütevvi risaleler tab olunuyor. Fikirleri uyanıyor zihinleri parlıyor, gözleri açılıyor. Biz ise, bir Süryani Kadim namını alıp, kuru bir isimle vaktimizi geçiriyoruz, Kadim diye ahval-i cedideden külliyen bi-behre, tebeddülat-ı cihandan büsbütün habersiz bir halde vaktimizi beyhude yerine geçirip hem bizim, hem de ebna-i milletimizin istikbalini mahfediyoruz. Vaktiyle şark ve garb ve belki dünyanın cihet-i erbaisi Süryanilerin mütaddid kolejleri sayesiyle ali mekteplerinin envar-ı ulum ve maarifiyle parlamış olduğu Kudüs-ü Şerif, Lübnan, Şam, Antakya, Maraş, Urfa, Malatya, Harput, Şirü, Gerger, Diyarbekir, Mardin, Nusaybin, Turabin, Cizre, Musul, Tikrit, Bagdad, Arabistan, Tebriz memleketleriyle Havadar dağlarında ulum-u mütenevvia, felsefeye dair olan mamur manastırlarımız, meşhur darü'l-tedrisatımız bulunduğu had ve hesaba gelmez kalemle vasıf olunmaz alimlerimiz feylesoflarımız etba-i meşhuremiz, lahuti muallimlerimiz, mahir müverrihlerimiz hazik müellifleimiz meydana geldi ki ve bunların karih-i sarihlerinden mütevellid zade-i fakirleri olan musannifat-ı celile ve müellifatı cemile ve tefasir-i şerife, tevarih-i münife ve eş'ar-ı beliğa ve mevaz-ı diniye ve irşadat-ı ebuyeleri cihan-ı medeniyete hayr-ı tebhışı olduğu, edebiyat ve funun-u Sürryaniden ibaret olup nazik parmaklarıyla ebedlere kadar dayanacak ve nice matbua makinelerini hayrette bırakacak bir surette ceylan derileri üzerine yazmış oldukları kucağa sığmaz cesim-i zevi-i kıymet kitap mütaddidleri Londra, Paris, Roma memalik-i azimesinin kütüphanelerini naz-beyan ettiği halde elyevm anun bunun fazlasıyla tağyiş etmek üzere ihtiyaç ellerini uzatıp beyanı zül ve sefalet etmek bize ne kadar mucib şüphe ve calib-i ar ve erine olacak. Şimdiye kadar tegafül ettiğimiz bize kafi değil midir? Neyi bekliyoruz? Bu onulmaz yaramıza kimden şifa umuyoruz, patriğimizden mi? Yoksa mıtranlarımızdan mı? Yahut rahiplerimizden mi?

Heyhat bunların bize bir iş görmeyecekleri gibi bizi bütün bütün çıkarıp inkiraza batıracaklarına hiç şüphe etmeyiniz. Bunlar milletin yaralarını saramaz, ancak paralarını alıp soyabilirler. Patriğimiz var diye bel bağlamayınız İstanbul'da uskufunuz var diye aldanmayınız. Bunlar kendi menafi-i şahsiyelerine bakmaktan başka işleri yoktur. Böylelikle cemaatimiz elden gidiyor. Ölüm derecesine varmış son bir ramak üzerine kalmış. Binaenaleyh bu hal-i sakim-i harabiyetten tahlis-i giriban etmek üzere, böyle bi-kayıt babalarımıza tevekkül etmeyüp teşmiri sak ve said-i gayret ederek milletimizin imar ve i'la-i şan ve şerefi için bizzat kendimiz çalışmalıyız.

İşte biz Diyarbekir'de şu (İntibah) cemiyetini teşkil ederek 6-7 hafta zarfında 200 neferden ziyade dahili cemiyet olmuştur. Zatı al-i uhuvetperverlerinden de rica ederiz ki, siz de (Süryani Kadim İntibah Cemiyeti) unvanı tahtında bir cemiyet teşkil ederek, arz ettiğimiz minval üzerine efrad-ı gayretmenden kayıt edesiniz. Bu mealde vilayeti şahane ve mülhakattan kain umum Süryani Kadim cemaatimize birer kıta-i tahrirat gönderilmiştir. Artık cümlesinin yek vücud olarak gayret ve hamiyetini intizar ediniz. Daima yek diğerimizle bu hususta devam-ı muhaberede bulunup birbirimizin ahval ve ihtiyacatına vakıf olmaklığımızda faideden hali değildir. Şimdi burada şu cemiyet namına on iki zat aza intibah edilerek bunlardan biri reis diğeri sandık ve diğeri katip tayin edilmiş ve cemiyet azalarıyla efradiyenin ne suretle hareket edeceklerine dair bir kıta-i nizamname dahi tanzim edilmiştir. İnşallahükerim bunun bir sureti kariben zat-ı alilerine irsal olunacaktır. Bu babda vukuu bulacak kafi mülahazat ve mütalaat-ı müzakeratının bir an evvel tarafımıza beyan eylemelerini bilhassa rica etmekle istifsar-ı tab-ı vâlaları kılınur baki devam muhabbeddar biraderler.

D.Bakır

19 Teşrini Sani 1324

NAUM FAİK'İN ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

Adab ve lisanıyla olur nail-i hayat
Her millet eder onlar ile kesb-i mubaha
Millet denemez o kavma ki bilmez lisanın
Asurilerin heyfakı yok bu fikri heyhat!

Söz ile kabil değil ibka-i nam-ı milliyet
Şan verir adamlara hep hamiyettir hamiyet

Sende doğdum sende ölmek isterim ey vatanım
Eylerim arz-ı turabında gömülsün bu tenim

Hem nevine izaf eylemek din-i beşerdir
Biçarelere rahm etmemek calib-i şerdir
Sim ü zere malik olan kimse bu fenada
Şayeste değil taksir ede bezl ve i'tida

Senin ey asrı aşrine-i cevrine pir ü civan ağlar
Mezarda merdikane inler cihanda zindegan ağlar
Anasır-ı cümle matemde bu hale ins ü can ağlar
Zaman ağlar mekan ağlar yer ağlar asuman ağlar

Nice maderleri masumlarından eyledik meçhur
Nice naz ve naimle büyük evlatları mekhur
Pederleri ağlamaktan gözlerinde kalmadı hiç nur
Refik umuriyle bir cevce alsa olmadı mesrur

Geçerken ben mürüvvetin yanında ağlıyor gördüm
Sual ettim niçin giryan olursun ey maahh
Dedi mümkün müdür ağlamasın şu gözlerim çünkü
Vefat etti bütün adamlarım kalmadı kimsem ahh!

Biz rical-i intibahız avn-ı Yezdan isteriz
Ceyş-i gafletle kitalde ceng-i meydana isteriz

Etmeyiz asla kabul biz bu hayatta zilleti
İ'z-i millet dileriz rifkat-i Süryan isteriz

Gaybettik hüsn-i anı millet-i hasretteyiz
Gamlıyız Yakup gibi Yusuf-ı Kenanı isteriz

Tarık-ı intibahı taan eden gafil günah etmiş
Ziyayı zülmete tercih eden ruyun siyah etmiş

Beka-i millet zemen-i ilahi bir meziyettir
Bu fikri akdesi taklid eden küfri ilah etmiş

Cihande intibahtır eyleyen akvamı hep ta'ziz
Bunun inkar eden bi-çareler ta'ziyi rah etmiş

Bu hasretle ölürsem kabrim üzere sonra yazılsın
Uyan bak Faik Asuriler hep intibah etmiş

Niçün mağlub-i yeis olduk gönül kadr-i penahım var
Bana hod baksa yaren yine ağyarda canım var

Beni ger-zümre-i cihalle ederse cehil ile temşiğ
Tehaşi eylemem çün müstakimim doğru rahım var

Mefasid ehlinin cevrisi asla beni usandırmaz
Kaviyü'l-azmim iklim-i tahammülden sibahım var

Kişinin fahr-ı a'mal iledir yahu ne lazım laf
Benim tahlid-i zikrimi çün cihanda intihabım var

Bu a'malin eğer halk eylemese Faik'a takdir
Mükafatı sana ihsan eden adil ilahım var

Aranmaz doğruluk makbul görülmez istikamet hiç
Hakikat sözleri güya bütün efsanedir şimdi
Diyanet lafzi bir ardır ibadet-i ümem-i mağyubdur
Riayet her habise itibar şeytana şimdi

Ecel sundu bana şimdi bir cam-ı zehr-i ab gadr-i âl etti
Bütün a'malim hayfaki mahv ve peyamal ettiydi

Beni bir zagmayı melikle mahkum eyledi mevte
Refiki ömrümü evladlarımla pür-melal etti

Ceriham etmedi asla kabul-ü iltiyam-ı encam
Şu hasretle hazin-i ruhum tenimden infisal etti

Bu alemde hayat ve ayş-i mesudi umarken ben
Yazık ki rişte-i ömrüm apansız inhilal etti

Hayatım geçti mihnetle güzel gün görmedem gitti
Bana dünyayı dun bak ki ne renk etti ne hal etti

Güzergahın vatan semti olursa ey saba söyle
Ki (Bethnahrin) bir rükn-i mühimi irtihal etti

Sana ey zevc ve evladım dahi ebna-ı Asur hep
Bu heykel elvedayı söyler ki kabre intikal etti

Şevk-i Vatan
Etsede ölüm toprak bütünü
Azmimden fariğ kılamaz beni
Ey fiyuzat-ı bahş Asur vatanı
Kabil midir hiç unutmak seni

O saf sineni gördükçe mecruh
Fırlar kafesten merg-i ruh
Acaba rabden gelir mi fütüh
Kabil midir hiç unutmak seni

Azm-i Ninova meçhur ve harab
Yavrucukları garib ve bitab
Dehşetli Babil meskeni harab gürab
Kabil midir hiç unutmak seni

Solgun yüzüne baktıkça heran
Akıtır gözler yaş yerine kan
Kafi değil mi bu derd-i hicran
Kabil midir hiç unutmak seni

Bilmem nedendir bu ızdıraplar
Berbat ediyor fikr-i azaplar
Ey hoş nesimler ey şirin ablar
Kabil midir hiç unutmak seni

Ruz ve leyalim mahv oldu böyle
Vatan hastası inliyor öyle
Uğra o semte ey saba söyle
Kabil midir hiç unutmak seni

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....5

ÇEVİRİYE DAİR.....7

GİRİŞ.....11

ANMA KOMİSYONU'NUN OKUYUCULARA SUNUŞU.....17

KOMİSYON SEKRETERLİĞİ'NCE GÖNDERİLEN YAZI.....19

BİRİNCİ BÖLÜM
Hayatı (1868-1930).....21

İKİNCİ BÖLÜM
Genel Bir Değerlendirme.....29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Naum Faik'in Vatanı Diyarbekir.....40

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Naum Faik'in Yaşadığı Asır.....46
Osmanlı İmparatorluğu'nun Durumu.....46
Bu Dönemde Süryani Toplumu.....47

BEŞİNCİ BÖLÜM
O Dönemdeki Eğitim Durumu.....50
Naum Faik'in Öğrenim Hayatı.....50

ALTINCI BÖLÜM
Naum Faik'in Çıkardığı ve Yönettiği Gazeteler.....54
Kevkeb Şark Gazetesi.....55
Dini Reisler ve Derneklerden Gelen Mesajlar.....60

Bethnaharin Gazetesi (Bethnehreyn).....64
İttihat Gazetesi.....68
Arami Gazetisi ve Yüksek Gayeleri.....68

YEDİNCİ BÖLÜM
Naum Faik'in Yazmış Olduğu Kitapları.....73
1. Dicle ve Fırat Nehirleri Arasında Yaşayan Arapların Arapçası'nda Bulunan Süryanice Kelimelerin Toplandığı Kitap.....74
2. Türkçe'de Bulunan Süryanice ve Sözcüklerin Toplamı.....76
3. Farça'da Bulunan Süryanice Sözcüklerin Toplamı.....78
4. Ermenice ve Kürtçe'de Bulunan Süryanice Sözcükler.....78
5. İngilizce'de Bulunan Süryanice Sözcükler.....79
6. Arapça-Süryanice Sözlüğü.....80
7. Süryanice'deki Yunanca Kelimeler.....80
8. Mukades Kitaptaki Süryanice Sözcükler.....81
9. Mukades Kitaptaki Süryanice Sözcükler.....81
10. Süryanice İsimler Sözlüğü.....81
11. Muhtelif Hutbe ve Nasihatları.....82
12. Süryanice'de Bulunan Kapalı Anlamlı Sözcükler.....82
13. Arapça Kamusu'l-Avam'daki Kelime Yanlışlıklar.....82
14. Süryanice'nin Koro Hazinesi.....83
15. Süryanice Okumanın İlkeleri.....84
16. Süryanice Matematik Kitabı.....85
17. Süryanice Coğrafya Kitabı.....85
18. Bethnaharin'e Ait Coğrafya ve Tarih Kitabı.....85
19. Arapça Çevirilerde Gizlenmiş Hakikatler.....88
20. Süryanice ve Arapça Yazılmış Hikayelerden Bir Demet.....88
21. Amerika'ya Göç eden Süryanilerin Tarihi.....90
22. "Işık Saçan" adlı kitabın Türkçe Önsözü.....90
23. İbnü'l-İbri'nin "Gül Kasidesi"nin Türkçe Tercümesi.....90
24. Süryanice "Vatan Sevgisi" Alıştırmaları.....91
25. Arapça Bazı Kelimelerin Asılları Hakkında Mülahazalar.....91
26. Diyarbakır'da Yaşayan Arapların Anlattığı Hikayeler.....91
27. 1916 Yılına Ait Takvim.....91

28. Urfa ve Nusaybin Medreseleri Tarihi.....92
29. Benjamin Franklin'in Eserinin Süryanice'ye Tercümesi.....92
30. Ömer Hayyam'ın Dörtlüklerinin Süryanice'ye Çevirisi.....93
31. Suruçlu Mor Yakub'un Hayatının Türkçe'ye Tercümesi.....94
32. Süryanice, Birbirine Yakın Sözcükler Kitabı.....95
33. Süryanice, Arapça ve Türkçe Vatan Şiirleri Mecmuası.....95
34. Filozof Ahikar el-Asuri'nin Kitabının Türkçe Tercümesi.....96

SEKİZİNCİ BÖLÜM.
Değişik Zamanlarda Naum Faik'e Gelen Mektuplardan Alıntılar.....98

DOKUZUNCU BÖLÜM
Naum Faik İçin Yapılan Çalışmalar.....108
Naum Faik'in Ölüm Yıldönümünü Kutlama Fikri Nasıl Oluştu?.....110

ONUNCU BÖLÜM
Milli Konferanslarından Seçmeler Süryani Mor Afrem'in Hayatı.....113
Süryani Medreseleri.....117

SEÇİLMİŞ REDDİYELER
Süryani-Ermeni.....119

ARAPÇA YAZMIŞ OLDUĞU BAZI MAKALELERİ
VE YAZILARI
Matbaalar.....123
Şark'ın Başına Gelenler.....124
Gazeteler ve Faydaları.....125
Biz ve Başarı.....126
Onlar Ne İstiyor, Biz Ne İstiyoruz.....127
Faziletli Büyük Hocalardan Biri.....129
Süryani Halklarının Birliği Hakkındaki Görüşleri Musul
Edebiyatçılarından Birine Yazdığı Reddiye.....132

NAUM FAİK'İN ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER.....137

"1868'de Diyarbakır'da doğan ve 1930'da New York'ta ölen Naum Faik Diyarbakır'ın yetiştirdiği en değerli aydınlardan biri. Süryani Rönesansının öncüsü bizce. Can çekişmekte olan Süryani kültürünün yaşatılmasında bir çok şeyin ilk başlatıcısı oldu. Dergiler, ilk Süryani okulu, ilk orkestra ve Süryanice bir çok sözlük... Doğduğu kent olan, çok renkli, çok kültürlü Diyarbakır'da birgün küçük bir meydana bir büstünün, doğduğu eve bir plaketin konması, bir sokağa adının verilmesi dileği ile. Halkların kardeşliği adına..."

Ragıp Zarakolu

ISBN 975-344-314-5

BELGE YAYINLARI

9 799753 443141